

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Martin Kofroň

Svěřenství v kontextu dědického práva

Rigorózní práce

Tematický okruh: Občanské právo hmotné

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 18. 9. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 306 636 znaků včetně mezer.

Martin Kofroň, rigorozant

V Praze dne 18. 9. 2023

Obsah

Úvod	5
1. Pojmová, historická a komparativní východiska	8
1.1. Pojmosloví a podstata fiduciárních vztahů	8
1.2. Historický vývoj svěření ve světě	11
1.2.1. Fiducie ve starověkém Římě	11
1.2.2. Salmann	12
1.2.3. Fideicommissum familiarum	12
1.2.4. Common Law trust	13
1.3. Historie svěření v českých zemích	15
1.3.1. Feudální fideikomisní panství	15
1.3.2. Fiducie v obecném zákoníku občanském	15
1.3.3. Zrušení fideikomisu po roce 1918	16
1.3.4. Svěřenské náhradnictví v době samostatného československého státu	16
1.4. Soudobé právní úpravy svěření ve světě	18
1.4.1. Angloamerický trust	18
1.4.2. Quebecký trust	23
1.4.3. Jiné soudobé fiducie v civilistických jurisdikcích	27
2. Česká právní úprava svěření a její úskalí	34
2.1. Svěřenské instituty v platném českém právu	34
2.2. Právní úprava svěřenského fondu	36
2.2.1. Charakteristika českého svěřenského fondu	36
2.2.2. Zřízení a vznik svěřenského fondu	37
2.2.3. Statut svěřenského fondu	38
2.2.4. Svěřenský správce	38
2.2.5. Obmyšlení	39
2.2.6. Dohled nad správou svěřenského fondu	40
2.2.7. Změny svěřenského fondu	41
2.2.8. Zánik svěřenské správy	41
2.2.9. Investiční svěřenský fond	43
2.3. Svěřenské nástupnictví jako součást českého dědického práva	45
2.3.1. Hmotněprávní úprava svěřenského nástupnictví	45
2.3.2. Svěřenské nástupnictví a pozůstalostní řízení	47
2.4. Úzká místa právní úpravy českého svěřenského fondu	49
2.4.1. Přípustnost změn (statutu) svěřenského fondu	49
2.4.2. Otázka právní osobnosti svěřenského fondu	54
2.5. Problémy svěřenských institutů při jednání mortis causa	58
2.5.1. Úskalí testamentárního svěřenského fondu	58
2.5.2. Testamentární zvýšení majetku svěřenského fondu	66
2.5.3. Nejednoznačné otázky svěřenského nástupnictví	68
3. Rozbor vybraných polemických otázek svěření při jednání mortis causa	70
3.1. Vztah majetku vyčleňovaného do testamentárního svěřenského fondu k pozůstalosti	70
3.1.1. Úvod	70

3.1.2.	Shrnutí současné právní úpravy darování pro případ smrti a jejích dopadů	71
3.1.3.	Majetek vyčleňovaný do svěřenského fondu jako součást pozůstalosti ..	73
3.1.4.	Zvýšení majetku svěřenského fondu darováním nebo pořízením pro případ smrti	75
3.1.5.	Shrnutí	76
3.2.	Dluhy zůstavitele při zřízení testamentárního svěřenského fondu	78
3.2.1.	Úvod	78
3.2.2.	Depersonalizace dluhu	78
3.2.3.	Přechod dluhů zůstavitele na svěřenský fond	82
3.2.4.	Procesní aspekty dluhů svěřenského fondu	86
3.2.5.	Svěřenský fond a insolvence	87
3.2.6.	Shrnutí	88
3.3.	Ochrana nepominutelných dědiců při převodu majetku do svěřenského fondu	90
3.3.1.	Úvod	90
3.3.2.	Ochrana nepominutelných dědiců v občanském zákoníku	92
3.3.3.	Dopad založení svěřenského fondu na nepominutelné dědice	94
3.3.4.	Započtení plnění ze svěřenského fondu na povinný díl	97
3.3.5.	Shrnutí	98
3.4.	Povinný díl u svěřenského nástupnictví	100
3.4.1.	Úvod	100
3.4.2.	Plnění na povinný díl svěřenského nástupce	101
3.4.3.	Rozsudek Městského soudu v Praze	102
3.4.4.	Povinný díl a přední dědic	106
3.4.5.	Shrnutí	108
4.	Úvahy de lege ferenda	109
4.1.	Možné změny právní úpravy svěřenského fondu	109
4.1.1.	Obecná právní úprava jmění vyčleněného k účelu	109
4.1.2.	Vyjasnění otázek kolem testamentárního svěřenského fondu	110
4.1.3.	Revize zákazu perpetuity svěřenských institutů	112
4.2.	Budoucnost ochrany nepominutelných dědiců	115
4.2.1.	Implementace claw-back mechanismu	115
4.2.2.	Právo na zaopatření	116
	Závěr	118
	Seznam použitých zdrojů	120
	Seznam použité literatury	120
	Seznam použitých internetových zdrojů	122
	Seznam použitých právních předpisů	123
	Seznam použité judikatury	123
	Seznam ostatních zdrojů	124
	Seznam používaných zkratk	125
	Název rigorózní práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce	126
	Název rigorózní práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce a 3 klíčová slova v anglickém jazyce	127

Úvod

Návrat svobodných poměrů do českých zemí po roce 1989 s sebou přirozeně přinesl i rehabilitaci soukromého vlastnictví. Postupně rostou počty a rozsah významných individuálně vlastněných či „rodinných“ majetků, jejichž hodnota a význam často závisí na zachování jejich celistvosti (např. soubor funkčně souvisejících nemovitostí, ucelená sbírka uměleckých děl, rodinná firma, apod.) nebo u nichž existuje na straně jejich vlastníka jiný důvod či pohnutka k aktivnímu a kreativnímu rozhodování o podmínkách budoucí dispozice s takovým majetkem. V jiných případech jde o legitimní zájem vlastníka nabytí rodinného majetku jeho dědici oddálit (např. na dobu jejich zralosti) nebo podmínit jinými podmínkami (např. dosažením určitého vzdělání). Na stále větším významu tak nabývá proces plánovaného a kontrolovaného předávání majetkových hodnot dalším generacím označovaný v anglosaském prostředí jako *estate planning* a česky nazývaný poněkud eufemisticky *mezigenerační plánování*, přičemž tyto majetkové transakce mohou hranice jedné rodiny přesahovat a nemusí se omezovat pouze na situace *mortis causa*.

Rostoucí poptávce po pružných právních instrumentech mezigeneračního plánování vychází do značné míry vstříc nový občanský zákoník účinný od 1. 1. 2014 (OZ),¹ který vrátil zpět do českého prostředí pojetí dědického práva jednoznačně preferující vůli zůstavitele a v souvislosti s tímto pojetím i řadu sice tradičních, ale na dlouhou dobu pomíjených dědických instrumentů. Novým soukromoprávním kodexem výrazně akcentovaný princip preference autonomie vůle se odrazil rovněž v zavedení významných fiduciárních institutů, kterými jsou svěřenský fond a svěřenské náhradnictví (nástupnictví).

Bylo by nicméně přílišným zjednodušením vyhrazovat potencionální aplikaci svěřenských nástrojů pouze lidem s rozsáhlým či jinak specifickým majetkem. Využitelnost svěřenských institutů je nepochybně vzhledem k jejich pružnosti mnohem širší a mohou být odpovědí na nejrůznější mezilidské, společenské a ekonomické situace. Fiducie a fiduciární vztah jsou nástrojem, k němuž v určitých situacích neexistuje srovnatelně vhodná alternativa.

Předmětem práce jsou hlavní svěřenské instituty českého hmotného soukromého práva, kterými jsou již zmíněné svěřenské nástupnictví a svěřenský fond. V případě svěřenského fondu jde přitom ve skutečnosti o instituty dva, neboť vzhledem k dále vymezenému zaměření této práce je z pohledu některých zásadních aspektů nezbytné posuzovat odděleně svěřenský fond zřizovaný smlouvou za života zakladatele (*inter vivos*) a svěřenský fond zakládáný pořízením pro případ smrti (*mortis causa*).

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Svěřenské nástupnictví jako specifická forma dědického náhradnictví je tradiční římskoprávní institut dědického práva, který se do českého právního prostředí vrací poté, co byl v období totality zprvu ostrakizován a následně zcela odstraněn při přijetí občanského zákoníku z roku 1964 (SOZ). Nová právní úprava svěřenského fondu je poměrně ambiciózním a dosud nikoli jednoznačně přijímaným legislativním počinem, kterým je do českého civilistického prostředí implementována obdoba trustové struktury, která se rozvinula v angloamerických právních systémech.

Cílem této práce je rozbor obou zmíněných svěřenských institutů vnesených do českého práva novým občanským kodexem, a to zejména specificky z pohledu platného dědického práva. Jak v dědickém právu tak v právní úpravě svěřenství se střetávají absolutní principy majetkového práva s principem autonomie vůle člověka při výkonu dispozičních práv k jeho majetku. Pro svěřenský fond (trust) je přitom prolínání a vzájemné vyvažování majetkových a závazkových prvků charakteristické. Toto obecně platné specifikum trustových struktur, které je současně nejčastějším zdrojem interpretačních a aplikačních problémů, je v české právní úpravě umocněno řešením zvoleným zákonodárcem spočívajícím v pojetí autonomního majetku bez vlastníka vyčleněném z vlastnictví zakladatele k určitému účelu.

Vztah dvou svěřenských institutů, které jsou předmětem této rigorózní práce, k právní úpravě dědictví je přitom velmi rozdílný. Svěřenské nástupnictví je integrální součástí českého dědického práva, testamentární svěřenský fond je s dědickým právem úzce spjat a smluvní svěřenský fond stojí (zdánlivě) zcela mimo právní úpravu dědictví.

Důvodem pro takto zaměřenou analýzu je skutečnost, že instituty svěřenství i dědické instituty jsou využitelné (a v praxi využívané) v obdobných situacích a ustanovení dědického i svěřenského práva jsou často aplikovány současně. Jejich vzájemná konfrontace je tedy nevyhnutelná. Společným předmětem a účelem svěřenských a dědických vztahů je majetek a dispozice s ním. V případě dědického práva jde o dispozici s majetkem pro případ smrti zůstavitele. U trustové struktury je rejstřík možných účelů majetkové dispozice mnohem širší. Je příznačné, že právní úprava svěřenských fondů v českém civilním kodexu bezprostředně předchází části věnované dědickému právu. Na tomto rozhraní přitom existuje celá řada problémových aspektů a otázek, na které dosud schází jednotné odborné (doktrinální) či judikатурní odpovědi. U některých z těchto otázek je navíc hledání spolehlivých odpovědí s použitím norem *de lege lata* natolik obtížné, že to využitelnost specifických svěřenských institutů pro určité praktické situace přinejmenším podvazuje, případně zcela vylučuje. Cílem této práce je proto nejen identifikace, rozbor a hledání odpovědí na aktuální nejednoznačné otázky, se kterými se současná aplikační právní praxe potýká.

Práce je rozčleněna do čtyř hlavních částí (kapitol). První kapitola, která ve svém úvodu definuje hlavní pojmy používané v souvislosti se svěrenskými strukturami, je věnována zejména shrnutí historických a komparativních východisek pro navazující analýzu stávající české právní úpravy a jejích úskalí zejména z pohledu platného dědického práva. Shrnutí tuzemského zákonného zakotvení obou předmětných fiduciárních institutů spolu s identifikací hlavních problémových míst, na které naráží současná interpretační a aplikační praxe, je obsahem druhé kapitoly. Těžištěm této rigorózní práce je třetí kapitola, ve které jsou zevrubně rozebrány čtyři aktuální zásadní problémové aspekty svěrenství úzce související s právním jednáním *mortis causa*. Tři z analyzovaných problémů se týkají institutu svěrenského fondu a jeden svěrenského nástupnictví. Práci uzavírá čtvrtá kapitola, ve kterých autor práce pojednává možná řešení některých nastolených otevřených problémů v rovině úvah *de lege ferenda*.

1. Pojmová, historická a komparativní východiska

1.1. Pojmosloví a podstata fiduciárních vztahů

Úvodem je žádoucí zastavit se krátce u terminologie, která je v této práci používána, a vymezit význam, jaký je jednotlivým pojmům při rozboru určitých situací přikládán. Pojmosloví používané v souvislosti se svěřenstvím a svěřenskými instituty je poměrně specifické a odráží se v něm jejich specifická podstata.

Ústřední (titulní) pojem *svěřenství* je podstatným jménem odvozeným od adjektiva *svěřenský*, které pro předmětné instituty používá platné české právo (*svěřenský fond, svěřenský správce, svěřenské nástupnictví*). Je přitom zřejmé, že adjektivum *svěřenský* je českou odvozeninou latinismu *fiduciární* a podstatné jméno *svěřenství* je protipólem latinského slova *fiducia*, jehož počestěný tvar je *fiducie*. Slova *svěřenství* a *svěřenský* mají v této práci tedy stejný význam jako termíny *fiducie* a *fiduciární* a jejich současné (střídavé) používání nemá jiný důvod, než zachování čtivosti práce.

Latinský pojem *fiducia* je odvozeninou od slova *fides*, jehož české překlady jsou důvěra, hodnověrnost, pravost či spolehlivost. Je tím vyjadřována podstata fiduciárního vztahu jako vztahu založeného na důvěře. Jedna strana tohoto vztahu důvěřuje, že druhá strana bude preferovat poměry založené na tomto základě i před případně odlišným formálně právním stavem.

Vynikající definici *fiducie* nalezneme v Ottově slovníku naučném: „*Fiducia jest smlouva starého práva římského, záležející v tom, že jeden (fiduciant) převáděl na druhého (fiduciáře) civilním formálním aktem vlastnictví své věci ..., přičemž nabyvatel výslovně prohlašoval, že nabývá převedeného práva pouze k věrné ruce (fidi fiduciae causa). Byloť tím najevo dáno, že fiduciář jest povinen věc ... zpět převést i na fiducianta, po případě jinak s ní nakládati, což podrobněji se řídilo účelem, za kterým fiducie byla zřízena, ...*“.² Tato definice výstižně popisuje nejen výše uvedenou podstatu *fiducie*, ale rovněž strukturu fiduciárního vztahu a postavení (role) jeho účastníků. Podstata *fiducie* je zde vyjádřena pojmem *věrná ruka*,³ který je v Ottově encyklopedii definován jako „*závazek přejatý na víru, že určité povinnosti bude dosti učiněno. Provedení svěřeno bylo tedy v moc poctivého člověka a podle toho obrazu označováno i splnění jako otevření ruky věrné.*“⁴

² Ottův slovník naučný. Praha: J. Otto, 1907. Devátý díl. s. 171-176.

³ něm. *Treuhand*

⁴ Ottův slovník naučný. Praha: J. Otto, 1907. Dvacátý šestý díl. s. 582.

Fiducie je obvykle jednáním, kdy určitá osoba převede věc na jinou osobu za určitým účelem, přičemž stanovený účel je pro tuto jinou osobu, označovanou jako *fiduciář*, zcela určující pro to, jak s touto věcí nakládat. Vlastník, který předává svou věc fiduciáři, se nazývá *fiduciant*. V souvislosti s převodem majetku, kterým je fiducie založena, se hovoří o *fiduciárním převodu*. Adjektivem fiduciární je v této souvislosti vyjádřeno, že na nabyvatele (fiduciáře) není převáděn neomezený vlastnický titul, ale že fiduciář s majetkem naloží způsobem, ke kterému se zavázal fiduciantu. Jak je výše uvedeno, základním prvkem a společným jmenovatelem všech fiduciárních vztahů je účel. Naplnění účelu, za kterým byl fiduciární vztah založen, je pro fiduciáře naprosto zásadním ukazatelem pro jeho jednání a rozhodování.⁵

Míra a konkrétní způsob omezení fiduciáře při nakládání s předmětným majetkem jsou determinovány tím, o jaký konkrétní svěřenský institut se v daném případě jedná a dále zejména tím, jak tato pravidla (povinnosti fiduciáře) vymezil při založení fiduciárního vztahu jeho zakladatel (fiduciant). Vztah mezi fiduciantem a fiduciářem je základem a společným jmenovatelem všech svěřenských institutů. U svěřenského fondu má roli fiduciáře svěřenský správce, v případě svěřenského nástupnictví pak přední dědic.

Klasická svěřenská struktura je obvykle znázorňována jako trojúhelníkové schéma, jehož třetí vrchol tvoří vedle fiducianta a fiduciáře osoba (případně více osob), v jejichž prospěch fiduciář majetek drží a spravuje, případně které má být majetek za určitých podmínek fiduciářem vydán. Tato osoba je doktrinálně označována jako *fideikomisař*. V případě svěřenského fondu je jí *obmyšlený* (pojem používaný zákonem), v případě svěřenského nástupnictví *svěřenský nástupce* (následný dědic).

Pokud se hovoří o svěřenském fondu, jehož předobrazem jsou trustové struktury z prostředí *common law*, jsou v této práci na některých místech používány rovněž anglické výrazy *trust*, *settlor*, *trustee*, *beneficiary* jako synonyma českých výrazů *svěřenský fond*, *zakladatel*, *(svěřenský) správce*, *obmyšlený* či *beneficient*.

Specifické pojmosloví je třeba zachovávat při označování dědického institutu svěřenského nástupnictví. Přestože má tento institut zřejmý předobraz v tradičním římskoprávním institutu zvaného v latině *fideicommissum* (viz dále část 1.2.1.), není na místě označovat jej jednoslovným počestlým výrazem *fideikomis* (dříve *fideikommiss*), neboť tento pojem se historicky užíval jako zkrácená verze institutů *rodinného fideikomissu*, *svěřenského statku* či *fideikomisního panství*, což byly struktury mající věcně blíže k současnému svěřenskému fondu (viz dále část 1.3.1.). Do zrušení tohoto institutu v roce 1924 byl na našem

⁵ BORKOVEC, Aleš. Fiduciární povinnosti versus platy českých soudců. Bulletin advokacie.cz: 2018 Dostupné z <https://www.nkcr.cz/casopis-ad-notam>.

území používán pojem *fideikommiss* ve stejném významu jako pojem *svěřenství*. V případě svěřenského nástupnictví je proto namístě držet se dvouslovného označení *svěřenské nástupnictví, svěřenské náhradnictví* či *fideikomisní substituce*.⁶

⁶ KNAPP Viktor. Poznámky o fideikomisární substituci. Ad Notam 5/1995, s. 110

1.2. Historický vývoj svěřenství ve světě

Svěřenské instituty lze vystopovat hluboko do historie. Pro správné pochopení, interpretaci a aplikaci současných svěřenských institutů, jakož i jako východisko následujících analytických částí této práce, je znalost a uvědomění si jejich historických kořenů a předobrazů velmi důležitá.

1.2.1. Fiducie ve starověkém Římě

Právní prostředí starého Říma nebylo zprvu pro vznik a rozvoj svěřenských struktur právě příznivé. Zásadní překážkou byla převládající římskoprávní zásada, podle které určitá osoba (člověk) nemůže zavazovat, ani nabývat pro třetí stranu. Přesto se v římském právu fiduciární instituty zhmotnily a postupně rozvinuly, a to zejména v podobě svěřenského nástupnictví – fideikomisu.⁷ Římský fideikomis měl podobu neformální prosby zůstavitele, aby jeho dědic splnil určité zůstavitelovo přání ve prospěch třetí osoby. Závazek fiduciáře k vydání odkazu fideikomisionáři měl původně povahu morální či etickou a nebylo jej možné právně vymáhat. Tento vztah je tak krystalickou ukázkou fiduciárního vztahu, tedy vztahu založeného na důvěře, resp. víře, tedy fidei. Díky své bezformálnosti se fideikomis v římské společnosti rozšířil na úkor formálních civilních odkazů. Závazky z fideikomisu se postupně staly právně vymahatelnými a v justiniánském období tento institut s civilním odkazem prakticky splynul.⁸

Pomineme-li fideikomis, nejsou jiné formy svěřenství v justiniánských Digestech zmíněny. Jak se později ukázalo při (znovu)objevení Gaiových Institucí, fiducie jako věcné právo k cizí věci přesto v římském právu pravděpodobně existovala, například v podobě fiduciárního převodu práva jako zajišťovacího prostředku ve věřitelsko-dlužnických vztazích (viz níže). Tento institut byl ale spíše předchůdcem zástavního práva, do jehož podoby postupně konvertoval.

V Gaiových Institucích se s institutem fiducie setkáváme na několika místech. V první knize (věnované osobám) je v článku 166a upraveno fiduciární poručenství.⁹ Klíčová ustanovení týkající se fiduciárních institutů nicméně nalzáme v knize druhé věnované věcem a obligacím. Zajímavý je výklad v článku 60, podle kterého se fiducie sjednává buď s věřitelem jako právo zástavní, anebo s přítelem, aby naše věci byly u něho ve větším bezpečí.¹⁰ V této větě rozeznáváme jak kořeny zajišťovacího převodu práva (ve fiduciární formě), tak věcný základ trustu (svěřenského fondu). Z pohledu významu římského práva pro rozvoj fiduciárních institutů

⁷ lat. *fideicommissum*

⁸ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin. Římské právo. 1. vydání. Praha: Panorama, 1990, s. 379.

⁹ KINCL, Jaromír. Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 86-87.

¹⁰ *Ibid.*, s. 108-109.

je však nesporně nejpřínosnější obsáhlý výklad zmíněného fideikomisu v člancích 246 - 289 druhé knihy Institucí,¹¹ který je zcela zřejmým předobrazem dnešního svěrenského nástupnictví rozšířeného zejména, ale nikoli výlučně, v civilistických jurisdikcích.¹²

1.2.2. Salmann

Podle středověkého práva aplikovaného na germánských územích bylo možné vlastnické právo rozdělit mezi více osob, jejichž práva měla různou sílu či kvalitu. Tato okolnost umožnila zrod institutu známého jako *Salmann*. Salmann bylo označení osoby – fiduciáře – který vykonával práva k určitému majetku ve prospěch jiné osoby. Spravoval například majetek vdané ženy po dobu jejího manželství nebo vystupoval jako vlastník určitého (zejména nemovitého) majetku namísto osob, kterým bylo vlastnictví takového majetku zapovězeno (např. cizinci či židé). Katalyzátorem rozvoje tohoto institutu byla pak zejména okolnost, že německé středověké právo zapovídalo odkazy ve prospěch náboženských institucí. Řešením byly dary *mortis causa* držené a spravované ve prospěch náboženských institucí právě Salmannem.

Soumrak institutu Salmann nastal v souvislosti s recepcí římského práva, která nastala po objevu manuskriptu *Digesta seu Pandectae* v roce 1075. Součástí rozsáhlého přebírání římskoprávních institutů byla i recepce římského fideikomisu, který se spolu s institutem vykonavatele závěti rozšířil na úkor Salmanna.¹³

1.2.3. Fideicommissum familiarum

Na přelomu 14. a 15. století se ve Španělsku objevila specifická forma fiducie, kterou římské právo patrně neznalo, označovaná jako *fideicommissum familiarum*. Vyvinula se zřejmě jako odpověď na potřebu ochrany celistvosti feudálních panství. Podstata tohoto fideikomisu spočívala na zakladatelském jednání zakladatele, jímž vydělil ze svého majetku určitý majetkový soubor, který byl nezczitelný a který byl sice vlastnictvím všech tzv. čekatelů (obvykle potomků zakladatele), ale jehož držitelem byl v určité době vždy pouze jeden z čekatelů určený podle zakladatelem stanovené posloupnosti. Tímto držitelem byl obvykle nejstarší žijící potomek zakladatele. Rodinný fideikomis byl zakládán bez časového omezení.

Zřízením fideikomisu došlo k oddělení fideikomisního majetku zakladatele od zbytku rodinného, resp. rodového, majetku, s nímž bylo možné nakládat volně (tzv. *alodiální majetek* či

¹¹ *Ibid.*, s. 162-173.

¹² POLÁČEK, Bohumil. Kolizní úprava svěrenství. Ad Notam 5/2013, s. 12

¹³ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav; MAREK, Radan. Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 319.

alodiální statek). Fideikomis na rozdíl od alodiálního majetku nebyl předmětem dědění, čímž bylo zamezeno jeho drobení v rámci dědických posloupností.

Ze Španělska se *fideicommissum familiarum* rozšířilo na území Francie (zčásti), Itálie i do německých a dalších zemí¹⁴.

1.2.4. Common Law trust

Pohled na historii svěření a historické předobrazy dnešních fiduciárních institutů byl zásadně neúplný bez připomenutí právního vývoje v Anglii. Ostrovní právní systém byl rovněž ve vztahu k fiduciárním institutům výrazně ovlivněn skutečností, že zde nedošlo k recepci římského práva, resp. recepce, která zde byla soudy zakazována, ovlivnila anglické právo jen v omezené míře.

Kořeny anglické fiducie, která je v angličtině označována jako *trust*, spočívají ve specifickém právním institutu nazývaném *use of land*, nebo pouze zkráceně jako *use*. Jak je zřejmé z jeho nezkráceného názvu, předmětem tohoto nástroje byly nemovitosti, zejména půda. Věcná podstata institutu *use* spočívá v převodu majetku na určitou osobu v postavení fiduciáře (*feoffee*) s tím, že tato osoba je povinna s majetkem nakládat v souladu s účelem vymezeným převodcem ve prospěch osoby jiné (*cestuique use*). Je zřejmé, že *feoffee* je předchůdcem institutu svěrenského správce označovaného v anglickém trustu jako *trustee*, zatímco *cestuique use* je obdobou beneficenta (obmyšleného), nazvaného v angličtině jako *beneficiary*.

Za katalyzátor rozvoje fiduciárních institutů v Anglii jsou obvykle uváděny křížové výpravy v 13. století. Rytíři před odchodem na výpravu převáděli své majetky na přátele, kterým důvěřovali, aby po dobu jejich nepřítomnosti tyto majetky drželi a spravovali ve prospěch jejich rodin. Po návratu rytíře mu důvěrník převedl majetek zpět. Pokud se rytíř z výpravy nevrátil, naložil důvěrník s majetkem způsobem, který si s rytířem předem ujednal (např. jej převedl na nejstaršího mužského potomka po dosažení jeho dospělosti). Šlo tedy o vztah založený plně na důvěře (anglicky *trust*) a splnění podmínek trustu nebylo zpočátku právně (soudně) vymahatelné. Institut trustu se vyvinul vedle institutu *use*, se kterým po určité období koexistoval, aby jej v 16. století zcela nahradil.¹⁵

Faktorem, který významně ovlivnil pozitivním směrem rozvoj anglických fiducií, byl vznik a rozvoj soudního systému podle práva *equity* působící vedle rigidních královských soudů aplikujících zvykové normy *common law*. Na rozdíl od soudů v kontinentální Evropě soudy aplikující *common law* nebyly oprávněny při svém rozhodování brát v potaz obecné principy

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ POLÁČEK, Bohumil, 2013, *op. cit.* v pozn. 12, s. 14

spravedlnosti, veřejný pořádek či dobré mravy. Tuto roli v Anglii převzal kancléřský soudní systém, který měl pravomoc napravovat rozhodnutí královských soudů tam, kde aplikace *common law* nebyla možná nebo vedla k zřejmé nespravedlnosti. To mělo velký význam právě v případě fiduciárních institutů (*use a trust*). Zatímco *common law* neuznávalo (nemohlo uznat) práva beneficentů k majetku, jejichž vlastníkem byl podle *common law* výlučně fiduciář (*feoffee*, resp. *trustee*), právo *equity* beneficentům přiznalo tzv. spravedlivé právo (*equitable title*) k majetku.

Z hlediska dnešního nazírání na fiduciární instituty a jejich místo v právním řádu moderní společnosti je příznačné, že anglický trust poté, kdy došlo ke zrušení feudálních poplatků, jejichž existence byla v minulosti hlavním motivem pro jeho zakládání, nejenže nevymizel, ale naopak se dále rozšířil. V dalších obdobích se ukázal být mnohdy obtížně nahraditelným nástrojem pro správu rodinného, zejména nemovitého majetku, a pro plánování mezigeneračního nástupnictví.

Za vyvrcholení historického vývoje *common law* trustu a současně počátek moderního (formalizovaného) pojetí trustu, lze považovat soudní rozhodnutí z poloviny 19. století ve věci *Knight v. Knight*¹⁶ (viz dále část 1.4.1.1.).

¹⁶ *Knight v Knight (1840) 49 ER 58.*

1.3. Historie svěřenství v českých zemích

1.3.1. Feudální fideikomisní panství

Institut *fideicommissum familiarum* našel svou obdobu i v českých zemích. V roce 1498 přijala česká šlechta stavovské usnesení, jehož účelem byla ochrana proti dělení rodinného majetku a jehož obsah v zásadě odpovídal fiduciárnímu institutu popsanému v části 1.2.3. Usnesení bylo přijato králem a stalo se posléze součástí Vladislavského zřízení zemského.¹⁷ Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545 rovněž obsahují ustanovení, jejichž účelem je zachování celistvosti rodového majetku, a to prostřednictvím fiduciárního vztahu podobného fideikomisu. Konfiskace majetku šlechty, ke kterým docházelo v pobělohorském období, byly významným impulsem pro rozvoj rodinného fideikomisu (svěřenství), jehož podstatou bylo vyčlenění zejména nemovitého majetku z běžných dědických vztahů. Tento majetek byl svěřen držiteli rodinného fideikomisu identifikovaného podle předem daných pravidel rodinného (rodového) nástupnictví. Fideikomis vznikal často testamentem zakladatele. Vznik fideikomisu podléhal souhlasu panovníka a soupis majetku patřícího do fideikomisního panství byl uložen u soudu. Z historických pramenů je znám například fideikomis hraběte Rudolfa Chotka založený se souhlasem císařovny Marie Terezie roku 1767. Podle zápisu v Zemských deskách bylo hraběti Chotkovi nejvyšším konsensem povoleno zřídit v Jevíněvsi-Veltrusích *fidiocomissum familiae perpetuum in forma primogeniturae*, tedy nedělitelné, nescizitelné, trvalé svěřenství, dědičné pro prvorozené mužské členy rodu.¹⁸

1.3.2. Fiducie v obecném zákoníku občanském

Středověký institut feudálního fideikomisního panství byl jako rodinný fideikomis později kodifikován v obecném zákoníku občanském (ABGB)¹⁹ stejně jako svěřenské náhradnictví (fideikomisární substitute). ABGB upravil fiduciární instituty v ustanoveních ve své desáté hlavě,²⁰ jejíž titul zní příznačně „O náhradních dědicích a o svěřenství“. Svěřenské nástupnictví je upraveno v ustanoveních § 608 až 617 ABGB, rodinné fideikomisy pak v ustanoveních § 618 až 645 ABGB.

Významný rozdíl mezi těmito dvěma instituty spočívá v otázce perpetuity, tedy časové (ne)omezenosti. Zatímco u fideikomisární substitute byla ze zákona perpetuita vyloučena,²¹

¹⁷ POLÁČEK, Bohumil, 2013, *op. cit.* v pozn. 12, s. 15

¹⁸ ŠPECINGER, Otakar; TYWONIAK, Jiří. Fideikomis. Dostupné z: http://www.veltrusy.net/hrabata-chotkove/fideikomis/cs_CZ-27379.html.

¹⁹ *Allgemeine bürgerliche Gesetzbuch*, 1812

²⁰ Srov. § 604 až 646 ABGB

²¹ Viz § 612 ABGB

v případě rodinného fideikomisu zákon časovou neomezenost připouštěl. ABGB tak respektoval smysl a obvyklý účel tohoto institutu, kterým bylo trvalé vyčlenění nezcizitelné části rodinného majetku z důvodu jeho ochrany před postupným drobením v opakovaných dědických posloupnostech.

Rodinným fideikomisem (svěřenstvím) se v ABGB rozumí nařízení, kterým se prohlašuje určité jmění pro všechny budoucí potomky nebo alespoň pro více rodinných potomků za nezcizitelný statek rodiny. Posloupnost fiduciářů je dána na základě primogenitury (prvorozenství), majorátu (nejstarší blízký příbuzný) a seniorátu (nejstarší člen rodiny).

1.3.3. Zrušení fideikomisu po roce 1918

V roce 1924 byl rodinný fideikomis odstraněn z československého právního řádu.²² Důvodů pro vynětí tohoto institutu z pozitivního práva nové republiky bylo několik. Jejich společným jmenovatelem však bylo nahlížení na institut rodinného fideikomisu jako na reziduum minulých feudálních dob, které není slučitelné s prvky moderního státu.²³

Pravidla nástupnictví pro fiduciáře rodinného fideikomisu vycházela především z rodinných vazeb a pravidel šlechtického stavu. Po zrušení šlechtictví po vzniku republiky²⁴ tak byla tato forma svěření vnímána jako nežádoucí pozůstatek a připomenutí šlechtických privilegií.

Další důvody pro zrušení institutu fideikomisu po vzniku samostatného československého státu jsou obdobné těm, které s příchodem průmyslové revoluce vedly k zavedení časového omezení trvání anglického trustu (viz dále část 1.4.1.5.). Existence fideikomisu byla považována za nežádoucí z pohledu hospodářství státu, neboť se mělo za to, že je v nich vázáno příliš velké množství majetku, který je vyřazen z běžného ekonomického oběhu. Tento majetek nebyl investován a obvykle ani nebyl cílem investic, neboť fiduciář ve faktickém postavení dočasného správce, navíc bez vlivu na výběr svého nástupce, neměl k rozvoji svěřeného majetku motivaci.

V neposlední řadě je třeba zmínit přijetí československé pozemkové reformy, pro jejíž realizaci byla překážkou mj. právě existence velkostatků v majetku rodinných fideikomisů.²⁵

1.3.4. Svěřenské náhradnictví v době samostatného československého státu

Zrušení fideikomisu v roce 1924 se bezprostředně nedotklo institutu svěřenského nástupnictví (fideikomisní substituce). Příslušná ustanovení § 608 až 617 ABGB zůstávala

²² Zákon č. 179/1924 Sb. o zrušení Fideikomisu – svěření

²³ POLÁČEK, Bohumil, 2013, *op. cit.* v pozn. 12, s. 16

²⁴ Zákon č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly

²⁵ POLÁČEK, Bohumil, 2013, *op. cit.* v pozn. 12, s. 16

nadále v platnosti. Tato okolnost má svůj význam rovněž při posuzování nejednoznačných interpretačních a aplikačních otázek týkajících se současné právní úpravy svěřenského nástupnictví, které jsou předmětem i této práce, neboť u některých z nich se lze opřít rovněž o judikaturu k ABGB.²⁶

Se začleněním institutu svěřenského nástupnictví počítala rovněž osnova připravovaného nového soukromoprávního kodexu československého státu, jejíž vládní návrh byl hotov v roce 1937. Vzhledem k následnému politickému vývoji však nebyl tento legislativní záměr realizován. Na tomto místě je třeba podotknout, že z pojetí institutu svěřenského nástupnictví, jak bylo obsaženo v osnově z roku 1937, vychází současná platná právní úprava v OZ.²⁷

Zásadní omezení fideikomisiární substitute přinesl občanský zákoník z roku 1950, po jehož účinnosti již nemohla nová svěřenská nástupnictví platně vznikat. Fideikomisiární substitute zřízené před jeho účinností zůstaly v platnosti a aplikovala se na ně ustanovení platného práva upravující požívání věci. Úplný zánik tradičního římskoprávního institutu svěřenského nástupnictví (alespoň z pohledu platného práva) pak nastal přijetím občanského zákoníku z roku 1964 (SOZ).²⁸

²⁶ Viz rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora citovaná v části 3.4.3. (pozn. 230 a 231)

²⁷ Důvodová zpráva návrhu nového občanského zákoníku (OZ), s. 507.

²⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, Barbora. Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku. 2., aktualizované vydání Praha: Wolters Kluwer, 2014, s.72.

1.4. Soudobé právní úpravy svěřenství ve světě

1.4.1. Angloamerický trust

Výsledkem historického vývoje v právním prostředí ovládaném *common law* popsaném v části 1.2.4. je stabilizovaný (dlouhým historickým i judikaturním vývojem) fiduciární institut – trust, pro který je charakteristické trojúhelníkové schéma, na jehož vrcholcích stojí fiduciant/zakladatel (v prostředí *common law* označovaný jako *settlor*), fiduciář (*trustee*) a beneficiant (*beneficiary/cestui que trust*). Settlor svěřuje specifikovaný majetek trustee, který je zavázán vykonávat držbu a správu majetku k účelu vymezenému přáním settlora. Tímto účelem může být majtkový prospěch konkrétní osoby či osob (*beneficiary/beneficiaries*) nebo jakýkoli jiný účel, který není v rozporu se zákonem (např. charita). Připouští se zřízení trustu za života settlora (*inter vivos*) nebo pro případ jeho smrti (*mortis causa*).

Esenciálním základem tzv. výslovného (*express*) trustu je vůle zakladatele (settlor) založit trust za určitým účelem projevěná zákonem předvídaným a rozpoznatelným způsobem. Explicitně je to vyjádřeno v často citované definici trustu obsažené v soudním rozhodnutí z roku 1941 ve věci *First Nat. Bank of Bloomingdale v. Manufacturers Trust Co.*²⁹: „*An express trust is a fiduciary relationship with respect to property, subjecting the person by whom the property is held to equitable duties to deal with the property for the benefit of another person, which arises as a result of a manifestation of an intention to create it. In order to create an express trust the settlor must properly manifest an intention to create such a relationship as constitutes a trust*“.³⁰ Překlad do češtiny může znít takto: „Výslovný trust je fiduciární vztah týkající se majetku drženího a spravovaného určitou osobou podle zásad spravedlnosti (*equity*) ve prospěch osoby jiné, který je výsledkem projevěného záměru (vůle) tento vztah založit. Aby byl výslovný trust vytvořen, musí jeho zakladatel při jeho zakládání řádně (dostatečně) projevit vůli vytvořit vztah, který odpovídá trustu.“

Vedle výslovných trustů (*express trusts*) zřizovaných právním jednáním (výslovným vyjádřením vůle) settlora existují v anglosaském právním prostředí rovněž trusty vznikající ze zákona na základě jiných právních skutečností (*trusts imposed by law*). Rozlišují se tři typy těchto trustů - *statutory trusts*, *resulting trusts* a *constructive trusts*. Vzhledem k zaměření této práce a skutečnosti, že na rozdíl od výslovného trustu nejsou takto vznikající trusty předmětem pokusů o transpozici do civilistických právních řádů (týká se to i současné české právní úpravy),

²⁹ *FIRST NAT. BANK OF BLOOMINGDALE v. MANUFACTURERS TRUST CO.*, *United States District Court, D. New Jersey (Sep 18, 1941)*.

³⁰ *cit. 2 F.R.D. 125 (D.N.J. 1941)*.

nejsou tyto zvláštní druhy trustů v této práci detailněji popsány. Pokud je dále bez bližší specifikace odkazováno na anglosaský či angloamerický trust nebo *common law trust*, míní se tím výlučně výslovný (*express*) trust.

1.4.1.1. Založení trustu

Pro právní jednání, kterým se zakládá trust, není podstatná forma, ale jeho obsah. Settlor musí projevit jednoznačnou vůli zřídit trust, dostatečně určitým způsobem označit majetek trustu a přesně označit beneficiary a jejich oprávnění.

Uvedené podstatné náležitosti zakladatelského právního jednání byly poprvé zformulovány zásadním soudním rozhodnutím ve věci Knight v. Knight,³¹ které je často citováno v následné, v tomto směru velmi bohaté, judikatuře a ve kterém jsou tyto tři náležitosti označeny jako tři jistoty (*three certainties*) – jistota slov (*certainty of words*), jistota majetkové podstaty (*certainty of subject matter*) a jistota objektu (*certainty of objects*). Pokud by jedna z těchto jistot v jednání settlora chyběla, trust by platně nevznikl.³²

Významnou zásadou platnou pro anglosaský trust je zpřetrhání vlivu settlora na trust po jeho založení. Svou vůli musí settlor kompletně projevit při zakladatelském právním jednání, při kterém na druhou stranu není prakticky omezen a podmínky trustu může stanovit v zásadě jakkoli.

Podmínkou založení trustu je převod vlastnického titulu podle *common law* na svěřenského správce. Nepostačuje tedy převod práva podle *equity*.

1.4.1.2. Beneficiary

Jak vyplývá ze zásady jistoty objektu (*certainty of objects*) zmíněné v části 1.4.1.1., předpokladem platnosti trustu je existence osoby, v jejíž prospěch může soud rozhodnout o plnění z trustu. Pokud se přidržíme trojúhelníkového schématu z úvodu části 1.4.1., lze navázat, že zatímco jeho dva vrcholy tvořené zakladatelem (*settlor*) a správcem (*trustee*) jsou jasně dané, v případě třetího vrcholu vyhrazenému osobě, k jejímuž prospěchu je trust zřízen (*beneficiary*), nabízí moderní trustové právo hned několik možností, resp. alternativ, podle kterých se rozlišují různé druhy soukromých trustů.

Nejjednodušší formou trustu je tzv. *bare trust* (někdy označovaný rovněž jako *absolute trust* nebo *fixed interest trust*), kdy je zakladatelem konkrétně určen jeden nebo více

³¹ *Op. cit.* v pozn. 16.

³² SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, MAREK, Radan. Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 261 – 318.

obmyšlených, kterým náleží výlučné právo k plnění z trustu, a to jak výnosů, tak samotné majetkové podstaty. V případě plurality obmyšlených jsou jejich podíly zakladatelem jasně určeny. V případě *bare trust* nemá trustee v zásadě prostor k vlastnímu rozhodování ve vztahu k plnění z trustu.

Jestliže settlor při zřízení trustu nejmenuje konkrétní beneficiary, ale pouze určí jejich okruh, přičemž rozhodnutí o výplatě konkrétního plnění konkrétní osobě z vymezené množiny je na rozhodnutí (v diskreci) správce, jde o tzv. *discretionary trust*. Pokud rozsah diskrečních oprávnění správce zahrnuje rozhodování o tom, zda vůbec bude z trustu plněno, je tato pravomoc označována jako *mere power*. Podle platné judikatury musí být okruh beneficiaryů diskrečního trustu jasně určen buď taxativním výčtem osob nebo jednoznačným kritériem, podle kterého lze osobu do množiny potenciálních příjemců zařadit (např. „žijící přímí potomci zakladatele do druhého stupně“). Navazující judikatura upřesnila, že kvalifikační kritérium osoby beneficiarya však nemůže být obecné či široké do té míry, že by nebylo v možnostech správce takovou vůli splnit nebo by se jím obcházel zákaz nekonečnosti (*perpetuity*) trustu.

Modelem, který může za dobu své existence změnit charakter z *bare trust* na *discretionary trust*, je tzv. *protective trust*. V této struktuře je při jejím založení určena settlorem konkrétní osoba, které doživotně náleží výnosy trustu. Po její smrti přechází právo na benefity na další osobu v pořadí nebo podle klíče určeného zakladatelem, případně je určení nástupce v určité míře v diskreci správce. V případě, kdy je pořadí nástupců určeno zakladatelem, připomíná tento model feudální *fideicommissum familiarum* uvedené v části 1.2.3.

V případě trustů zřizovaných ve Velké Británii platí pravidlo, podle kterého mohou obmyšlení ovládnout trust tím způsobem, že odvolají správce a jmenují nového, případně na sebe převedou majetek trustu (trust v důsledku toho zanikne). Podmínkou je konsensus všech obmyšlených, přičemž všichni obmyšlení musí být plně způsobilí k právnímu jednání (podmínka tedy nemůže být splněna v případě, že je zde alespoň jeden potenciální beneficiary, který je nezletilý, případně nenarozený). Toto pravidlo neplatí pro trusty zakládáné v USA (s výjimkou státu Nebraska).

1.4.1.3. Trustee

Postavení správce (trustee), tedy zejména jeho práva a povinnosti ve vztahu k majetku trustu, je primárně determinováno konkrétními podmínkami příslušného trustu, které při založení stanovil settlor.

Práva a povinnosti správce anglického trustu byla předmětem rozsáhlé odborné debaty ve Velké Británii od počátku 80. let 20. století. Tato debata a na ni navazující legislativní reforma

vyústila v roce 2000 v přijetí nového zákona označovaného jako *Trustee Act*. Jde v zásadě o dispozitivní právní úpravu, neboť settlor má možnost aplikací *Trustee Act* vyloučit a smlouvou se správcem stanovit jeho povinnosti odchylně od zákonné právní úpravy, pokud to je v souladu s principy *equity*.

Obecně jsou povinnosti správce trustu vyjádřeny zásadou, podle které je trustee v rámci svého svědomí zavázán rozpoznat práva jiných osob podle pravidel *equity* k jí svěřenému majetku. Mezi základní povinnosti správce patří vedle dobré víry povinnost zabránit konfliktu zájmů, povinnost jednat podle zákona, povinnost jednat obezřetně a bezpečně a povinnost maximalizovat zisk pro beneficiary (a to dokonce i za cenu neetického jednání). Společným jmenovatelem všech dílčích povinností správce je zájem beneficenta (beneficientů). Je vyloučeno, aby trustee jednal platně, pokud by dané jednání nebylo v souladu se zájmy beneficentů.

Trustee není oprávněn nabývat majetek trustu, a to bez ohledu na příslušné cenové podmínky případné transakce. Pokud by trustee zcizil majetek trustu do svého osobního vlastnictví, kterýkoli z obmyšlených by mohl úspěšně napadnout platnost převodu. Trustee rovněž není oprávněn měnit podmínky trustu.

Specifická pravidla se týkají investic majetku trustu. Trustee musí dodržovat standardní podmínky, mezi něž patří vhodnost investic a povinnost diverzifikace, aby majetek trustu nebyl ohrožen případnou neúspěšnou investicí. Kritéria vhodnosti a pravidla diverzifikace jsou specifikována uvedeným zákonem a detailně interpretována v judikatuře (*case law*). Trustee není oprávněn provádět hazardní investice a je povinen investovat majetek trustu obezřetně. Obezřetná investice je v *case law* definována jako investice, kterou by učinil běžně opatrný člověk.

Trustee se ze své činnosti odpovídá beneficentům (obmyšleným), kterým je povinen poskytovat informace o trustu a jeho správě. Nicméně rozsah těchto informací závisí na konkrétní povaze trustu a míře diskrece správce při rozhodování o jmenování obmyšlených a o plnění, která jsou jim z trustu poskytována. V případě diskrečního trustu tak mají obmyšlení právo na informace o správci, jeho odbornosti a na obecné informace o správě a řízení trustu, ale nemají přístup k odůvodnění či vysvětlení, na jakém základě uplatnil trustee svá diskreční oprávnění.

1.4.1.4. Dohled nad trustem

Dohled nad trustem, tedy nad řádným výkonem povinností při správě trustu ze strany správce, náleží podle pravidel *equity* beneficentům a za určitých podmínek i zakladateli.

Beneficiaries mají právo obrátit se na soud s návrhem na určení podmínek správy. Settlor je oprávněn kontrolovat trust za podmínek, které si explicitně vyhradí při založení trustu. Přípustným způsobem je například institut spolusprávcovství (tuto možnost zná i platné české právo – viz dále část 2.2.4.).

V anglosaském prostředí je obvyklé, že settlor při založení trustu pověří nezávislou osobu (tj. osobu mimo okruh účastníků daný trojúhelníkovým schématem trustu) dohledem nad činností svěřenského správce ve vztahu k výkonu správy trustu. Tato osoba bývá označována jako protektor (*trust protector*). Mezi obvyklé pravomoci protektora patří oprávnění k odvolání a jmenování svěřenského správce, řešení konfliktních nebo patových situací mezi správcem a obmyšlenými, schvalování výdajů správce (nad určitý minimální limit) či schvalování (případně veto) určitých investic nebo některých plnění z trustu obmyšleným (např. vydání majetkové podstaty).

1.4.1.5. Trvání trustu

Tradiční angloamerický trust nelze odvolat. Znamená to, že jakmile je zakladatelem založen, zakladatel ztrácí na trust a na majetek trustu vliv (s výjimkou případů, kdy si při založení vyhradí určité právo dohledu, jak je zmíněno v části 1.4.1.4.).

Důležitou vlastností trustu, která z něj tvoří vhodný nástroj pro udržení celistvosti a dlouhodobé správy určitého, obvykle rodinného, majetku, je skutečnost, že nestanoví-li pravidla trustu něco jiného, v případě smrti některé ze zúčastněných osob (zakladatel, obmyšlený, správce, protektor) trust trvá a jeho majetek zůstává nedotčen.

Původní angloamerické trusty tak byly zřizovány na neurčitou (neomezenou) dobu. Tato okolnost začala být s počátkem průmyslové revoluce vnímána jako společensky, především hospodářsky, škodlivá. Majetek vázaný v trustových strukturách byl pokládán za brzdu ekonomického rozvoje společnosti, neboť jej nebylo možné použít jako kapitál vznikajících firem nebo jako investiční prostředky. Společenský zájem na perspektivní ekonomické aktivaci tohoto majetku vedl k soudním rozhodnutím, kterými bylo zakázáno zřizování trustu pro abstraktní účely nebo na neurčitou dobu (na nekonečně dlouho). Trvání trustů tak bylo soudními rozhodnutími omezováno stanovením určité doby nebo počtu generací beneficentů. Po uplynutí trvání stanovené doby přechází majetek trustu na obmyšlené.

1.4.1.6. Porušení trustu

Anglické právo nabízí pro případ porušení trustu obmyšleným širokou paletu možných žalob jak podle *common law*, tak podle *equity*. Rozlišují se dva druhy náhrad přiznáváných

rozsudky na základě žalob na porušení trusty, a to osobní náhrady (*personal remedies*) a majetkové náhrady (*proprietary remedies*). Majetková náhrada spočívá v majetkové restituci aktiva neoprávněně vyvedeného z trustu. Co se týče okruhu povinných osob, potenciálně pasivně legitimovaným pro podání žaloby přitom není pouze trustee, který porušil své povinnosti při správě trustu, ale i jakákoli osoba, která získala v souvislosti s porušením trustu majetkový prospěch nebo která se na poškození trustu (obvykle vyvedení majetku z trustu) podílela.

V případě nabyvatelů majetku trustu je nicméně chráněna jejich dobrá víra. Žaloba vůči nabyvateli majetku trustu je úspěšná pouze tehdy, pokud se prokáže vědomost nabyvatele o porušení trustu. Za vědomé přijetí se přitom považuje i situace, kdy nabyvatel jedná lehkomyšlně a zanedbá prověření původu majetku, které lze v takové situaci očekávat od čestného člověka.

Specifickým typem žaloby při porušení trustu je žaloba na vystopování majetku neoprávněně vyvedeného z trustu (tzv. *tracing*). Tato žaloba se zakládá na předpokladu, že vyvedený majetek zůstal zachován buď ve své původní podobě, nebo se přeměnil v jiné aktivum (např. peněžní prostředky vložené do majetkové účasti v obchodní korporaci nebo použité na koupi určité věci). Žalobu podle *common law* lze využít v případě, kdy je cílem tzv. čistá substituce, tedy vydání konkrétní věci vyvedené z trustu nebo její přesné náhrady. V případě, že konkrétní majetek ani jeho přesnou náhradu restituovat nelze, může obmyšlený žalovat podle pravidel *equity* na náhradu hodnoty.

Soudy ve věcech žalob na porušení trustu za všech okolností preferují zájem obmyšlených. Projevuje se to například v situaci, kdy došlo k smísení majetku trustu s osobním majetkem správce (týká se to zejména majetku v podobě peněžních prostředků). Pokud trustee v takové situaci tyto peněžní prostředky investoval, úspěšné investice jsou při soudním rozhodování přiřazeny prioritně ve prospěch trustu a neúspěšné investice naopak primárně k tíži osobního majetku správce.

1.4.2. Quebecký trust

1.4.2.1. Úvod

Přístupy k implementaci institutu fiduciárních institutů a zejména struktury anglosaského trustu do civilistického prostředí byly a jsou různé. Je to dáno zejména rozdílnými společenskými a právními tradicemi a odlišným historickým vývojem v té které zemi. V každém případě je však začlenění trustové struktury vycházející z *common law* do právního řádu

ovládaného římskoprávními tradicemi komplikovaným počinem, který nutně vyvolává řadu polemických otázek a interpretačních či aplikačních potíží.

Někteří autoři v souvislosti s obdobami či alternativami common law existujících v různých jurisdikcích hovoří nikoli o trustech, ale o trust-like strukturách.³³

Předtím, než se podíváme, jak se s touto výzvou vypořádal český zákonodárce a dále zejména na to, jaké třecí plochy vznikají při konfrontaci české transpozice angloamerického trustu s českým dědickým právem, je vhodné se zastavit u toho, jak se s fiduciárními institutů vypořádávají v některých jiných civilistických jurisdikcích.

Přehled soudobých civilistických fiducií nelze začít jinde než v Quebecu u jeho civilního kodexu účinného od roku 1994 (CCQ)³⁴ obsahujícího poměrně unikátní koncepci institutu svěrenského fondu, neboť právě toto pojetí bylo do značné míry převzato autory nového českého občanského zákoníku (OZ).

Autor práce si je vědom, že zařazení CCQ mezi civilistické právní úpravy je poněkud zjednodušující, neboť quebecký právní systém je doktrinálně řazen mezi tzv. smíšené právní řády, pro které je charakteristický vliv působení angloamerického práva daný zejména geografickou blízkostí. V případě současného quebeckého soukromoprávního kodexu je nicméně toto zařazení obhajitelné zřetelným převažujícím vlivem francouzského, tedy kontinentálního práva.³⁵

1.4.2.2. Patrimonium

Specifické pojetí quebeckého trustu stojí na koncepci odosobněného vlastnictví, tzv. majetku, resp. jmění, přiřčeného k účelu (*franc. patrimoine d'affectation; angl. the patrimony by appropriation*), jako moderní alternativy k tradičnímu pojetí jmění, jehož jednota je dána osobou vlastníka. Za původce myšlenky využít koncept jmění s účelovým určením pro kontinentální podobu tradičního anglického trustu je považován francouzský komparatista Pierre Lepaulle.³⁶ Koncept patrimonie jako autonomního a celistvého jmění (přiřčeného nikoli k osobě, ale k účelu) umožnil quebeckému zákonodárci zachovat klíčový majetkový princip charakteristický pro kontinentální právo, podle kterého k jedné věci existuje pouze jedno vlastnické právo, a to je nerozdělitelné. Tento koncept zásadně odlišuje quebecký trust od konceptu výše popisovaného angloamerického trustu. Podle glosátorů quebecké právní úpravy

³³ Srov. PIHERA Vlastimil. Krocení trustů. Svěrenské fondy v hledáčku první novely občanského zákoníku. *Obchodněprávní revue* 5/2016, s. 129

³⁴ *The Civil Code of Québec*, 1991.

³⁵ LEDERER, Vít. Nezávislé vlastnictví jako zvláštní paradigma v quebeckém a českém právu. *Bulletin advokacie*, 12/2022, s. 31

³⁶ LEDERER, Vít. *Fiducie a svěrenský fond*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 17 a 26

by dokonce nemělo docházet ani k vzájemnému připodobňování quebeckého trustu k trustům v právním prostředí *common law* a soudní precedenty *common law* by neměly být brány jako autoritativní vodítka při interpretaci quebecké právní úpravy.³⁷

Quebecký trust vzniká vyčleněním majetku zakladatelem z jeho jmění a přiřazením tohoto majetku ke konkrétnímu účelu do správy správce. Takto vyčleněný majetek je autonomní a nemá žádného vlastníka.³⁸ Vzniká tak specifické „jmění“, pro které obtížně hledáme český výraz a autor práce se proto přidrží pojmu „patrimonium“. Na rozdíl od standardního pojetí jmění coby souboru konkrétního majetku a konkrétních dluhů existujících v určitém čase je institut patrimonium připodobňován k abstraktní schránce či nádobě která existuje nezávisle na jejím vnitřním obsahu, tedy nezávisle na fluktuaci jednotlivých komponent, které do ní průběžně vstupují nebo z ní naopak vystupují.³⁹ Jak vyplývá z odkazovaného ustanovení CCQ, jednota a celistvost patrimonium je v případě quebeckého trustu dána účelem, k jakému byl vytvořen.

Z pohledu některých současných diskuzí probíhajících v české odborné veřejnosti týkajících se podstaty svěřenského fondu podle OZ není bez zajímavosti, že toto pojetí se při přípravě nového quebeckého soukromoprávního kodexu prosadilo oproti jiným zvažovaným alternativám, mezi kterými bylo například pojetí trustu jako zvláštní právnické osoby nebo koncept, ve kterém by otázka vlastnictví majetku trustu nebyla v kodexu explicitně vůbec řešena a ponechána akademické debatě a soudní interpretaci.

Institut patrimonium coby předobrazu a klíče k pochopení a správné interpretaci českého trustu a s ním souvisejících právních vztahů je podrobněji pojednán dále v části 3.2.2. v rámci rozboru problematiky přechodu dluhů při vytvoření testamentárního svěřenského fondu.

1.4.2.3. Hlavní parametry quebeckého trustu

Quebecký trust může vzniknout nejen zakladatelským právním jednáním zakladatele, ale rovněž ze zákona.⁴⁰ Zakladatel svou vůlí určuje veškeré klíčové podmínky a parametry týkající se trustu, jeho správce, obmyšlených, podmínek plnění z trustu atd. Vyjádřená vůle zakladatele je zcela určující při rozhodování soudu o případně vznesených nárocích ze strany obmyšlených.

Jednou z důležitých charakteristik quebecké svěřenské struktury je možnost, aby si zakladatel (případně jeho dědici) ponechal podstatný vliv nad trustem i po jeho založení. Jde

³⁷ LEDERER, Vít, 2022, *op. cit.* v pozn 35, s. 31

³⁸ § 1261 CCQ: „*The trust patrimony, consisting of the property transferred in trust, constitutes a patrimony by appropriation, autonomous and distinct from that of the settlor, trustee or beneficiary and in which none of them has any real right.*“

³⁹ LEDERER, Vít, 2022, *op. cit.* v pozn 35, s. 30

⁴⁰ Čl. 1262 CCQ: „*A trust is established by contract, whether by onerous or gratuitous title, by will or, in certain cases, by law. Where authorized by law, it may also be established by judgment.*“

o velmi podstatný rozdíl oproti anglosaským trustům, u nichž je silně přítomen princip, podle kterého je zakladatel založením trustu od majetku v trustu a kontroly nad ním (resp. rozhodováním o správě majetku trustu) definitivně oddělen. V případě quebeckého trustu má zakladatel po vzniku trustu právo dohledu nad správcem,⁴¹ kterého může případně nahradit jiným správcem. Může si rovněž vyhradit právo jmenovat obmyšlené i v době existence trustu.

Správci quebeckého trustu náleží ze zákona plná správa majetku,⁴² ale toto ustanovení je interpretováno jako dispozitivní a ponechává zakladateli možnost rozsah správcových oprávnění vymezit. Přípustným opatřením zakladatele je například možnost zakázat či omezit zcizování majetkové podstaty trustu. Postavení správce quebeckého trustu je podobné postavení člena statutárního orgánu korporace. Protože není vlastníkem, nenáleží mu žádná práva k majetku trustu (ve vztahu k jeho osobě), má však ve vztahu k tomuto majetku oprávnění (*powers*), které musí vykonávat výlučně k stanovenému účelu. Oprávnění správce ve vztahu k jmenování obmyšlených a rozhodování o plněních (podílech) může odpovídat oprávněním správce angloamerického diskrečního trustu.

Pokud jde o majetek quebeckého trustu, jeho skladba se může v průběhu správy proměňovat (např. aktivum určitého druhu je směřeno za jiný druh aktiva). Změna skladby majetku trustu (*subrogation*) přitom nemá žádný dopad na práva a povinnosti zúčastněných subjektů vyjádřených v zakladatelském právním jednání.

V závislosti na zakladatelem vyjádřené vůli mají obmyšlení právo na vydání majetkové podstaty trustu nebo na výplatu výnosů z trustového majetku. Podle toho se podle CCQ odlišují dvě kategorie beneficentů – obmyšlení s právem na výnos (*revenue beneficiaries*) a obmyšlení s právem na podstatu (*capital beneficiaries*). Jestliže správce jedná v rozporu se svými oprávněními, může dotčený obmyšlený nebo jiná osoba, která prokáže právní zájem, žalovat na neplatnost tokového jednání podle obecných ustanovení CCQ týkajících se smluv, na základě kterých se převádí věcná práva. Vyslovení neplatnosti má přitom účinky *ex tunc*.

Podle CCQ lze založit výslovný trust pro osobní účely (*personal trust*), trust pro soukromé účely (*private trust*) nebo sociální trust (*social trust*).⁴³ Zákonné podmínky pro všechny tři druhy trustů jsou v zásadě shodné. Odlišnosti se týkají přípustné délky trvání trustu (soukromý a sociální trust lze založit na dobu neurčitou) a pravidel týkajících se dohledu.⁴⁴

⁴¹ Čl. 1287 CCQ: „*The administration of a trust is subject to the supervision of the settlor or of his heirs, if he has died, and of the beneficiary, even a future beneficiary. ...*“

⁴² Čl. 1278 CCQ: „*... A trustee acts as the administrator of the property of others charged with full administration.*“

⁴³ Čl. 1266 CCQ: „*Trusts are constituted for personal purposes or for purposes of private or social utility. ...*“

⁴⁴ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, MAREK, Radan, 2015, *op. cit.* v pozn. 32, s. 336 – 363.

1.4.3. Jiné soudobé fiducie v civilistických jurisdikcích

1.4.3.1. Německý Treuhand

Na vývoj právního prostředí na území dnešního Německa mělo zásadní vliv objevení, resp. znovuobjevení, Gaiových Institucí v roce 1820. Pokud jde o svěřenské instituty, výsledkem recepce římského práva na německém území bylo přijetí institutu svěřenského nástupnictví, které bylo vedle institutu vykonavatele závěti kodifikováno v německém občanském zákoníku účinném od 1. 1. 1900 (BGB).⁴⁵ Ucelenou právní úpravu trustu (svěřenského fondu), coby obecného fiduciárního institutu v BGB sice nenalezneme, ale německá právní doktrína a praxe se inspirovala Gaiovým popisem římské fiducie, jenž stál u zrodu institutu *Treuhand*, který je v Německu judikatorně uznán a v právní praxi dodnes aplikován.

V souladu s římskoprávním dělením *fiducie na fiducia cum creditore a fiducia cum amico* zná německá právní praxe opírající se o platnou judikaturu využití fiduciárního institutu *Treuhand* pro dvojí účel, a to především jako nástroj k zajištění pohledávek (*Sicherungstreuhand*) a dále rovněž jako nástroj správy cizího majetku (*Verwaltungstreuhand*). *Treuhand* je z pohledu současného českého soukromého práva zajímavý nikoli jako obdoba našeho svěřenského fondu, ale spíše pro svou příbuznost se současnou českou úpravou zajišťovacího převodu (vlastnického) práva.

Německý Treuhand obsahuje ve své běžné podobě klasický znak fiducie, kdy se právním vlastníkem předmětného majetku stává správce, přičemž toto věcné postavení správce převažuje nad jeho povinnostmi vyplývajícími ze zřizovací smlouvy (*pactum fiduciae*), která nepůsobí *erga omnes*. U německého Treuhandu jsou tak dobře patrné obě roviny, jejichž současná přítomnost a působení jsou pro všechny formy svěřenství charakteristické, a uvědomění si jejich koexistence je pro pochopení podstaty a specifik svěřenských vztahů naprosto klíčové. Jde o rovinu věcněprávní (*mancipatio*) na straně jedné a obligační vztah (*pactum fiduciae*) na straně druhé. Zakladatel ani obmyšlený se nemohou soudně dovolávat neplatnosti případné správcovy dispozice s majetkem v rozporu s omezeními sjednanými při založení Treuhandu a jsou odkázáni toliko na náhradu vzniklé škody, tedy nároku vzniklého z porušení obligace. Jde tedy svou podstatou o „klasický“ fiduciární vztah založený především na důvěře v integritu osoby správce.

Za klíčové východisko pro pochopení rozdílů mezi pojmy trust a Treuhand se považuje skutečnost, že Treuhand je na rozdíl od trustu závazkovým právním vztahem.⁴⁶

⁴⁵ *Bürgerliches Gesetzbuch*

⁴⁶ JOSKOVÁ, Lucie in BORKOVEC, Aleš. JOSKOVÁ Lucie; TOMÁŠEK Petr. Fiduciární povinnosti: (povinnosti správců cizích záležitostí). Praha: Leges, 2013, s. 199.

Totožný či velmi podobný institut Treuhandu založený na bázi římské fiducie nalezneme vedle Německa rovněž v právních řádech Rakouska, Švýcarska či Lichtenštejnska (viz dále část 1.4.3.2.).

Německé daňové právo pracuje s pojmem „ekonomický vlastník“, za který je ve vztahu k majetku v Treuhandu považován obmyšlený. Relevantní je to nejen z hlediska daňově-účetních vztahů, ale hledisko ekonomického vlastnictví je podstatné i v případě insolvenčního práva. Majetek Treuhandu tak není ohrožen v případě insolvence.

Vedle standardního Treuhandu se lze v německé právní praxi setkat s podobnými smluvními strukturami, v rámci kterých však vlastnické právo zůstává zakladateli (pak se jedná o tzv. *Ermächtigungstreuhand*) nebo naopak přechází přímo na obmyšleného. Správci v těchto modelech náleží právo dispozice (případně právo rozhodovat o dispozici) s daným majetkem. Tyto instituty tak mají blíže k příkazu či běžné správě cizího majetku než ke klasické fiducii.⁴⁷

1.4.3.2. Lichtenštejnský Treuhand a Treuunternehmen

Jak je uvedeno v předchozí části, obdobu německého Treuhandu coby obdobu klasické římskoprávní fiducie nalezneme i v Lichtenštejnsku. Nicméně vzhledem k zaměření této práce je zde jiný a významnější důvod, proč v přehledu soudobých svěrenských institutů nelze Lichtenštejnsko pominout. Tímto důvodem je skutečnost, že zde již od 20. let minulého století existují, navzdory civilistické tradici a prostředí, právem uznané fiduciární struktury, které vychází z právní úpravy *common law* trustu. Primární motivace pro přijetí zákonného právního rámce pro vytváření trustů zde byla nepochybně ekonomická a spočívající ve zvýšení atraktivity investičního prostředí pro potenciální investory z anglosaského prostředí, nicméně stejně jako anglosaský trust jsou lichtenštejnské fiduciární nástroje často využívány pro rodinnou, resp. mezigenerační, správu majetku.

Strukturou, která je zcela zřejmou obdobou anglického trustu, je institut označovaný rovněž jako *Treuhand* (*Treuhänderschaft*). Tento lichtenštejnský trust dostal svůj zákonný rámec zákonem o osobách a obchodních společnostech (PGR),⁴⁸ který nezapře inspiraci již zmiňovaným anglickým zákonem o trustech.⁴⁹ Základní zákonné vymezení lichtenštejnského trustu vyplývá z definice osoby trusteeho (správce) v § 897 PGR: „Pro účely tohoto zákona je správce fyzická osoba, firma nebo právnická osoba, na kterou jiná osoba (zakladatel) převede jmění, hodnotu nebo právo s povinností, aby jej správce spravoval nebo používal svým jménem

⁴⁷ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, MAREK, Radan, 2015, *op. cit.* v pozn. 32, s. 369.

⁴⁸ *Personen- und Gesellschaftsrecht* ze dne 20. 1. 1926 (zveřejněn v LGBl, 1926, č. 4)

⁴⁹ *The Trustee Act*, 1925

a jako nezávislý titulář práv s takovým jměním spojených ve prospěch jednoho nebo více třetích osob (obmyšlených) s účinkem vůči všem třetím osobám“. Treuhand lze zřídit písemnou smlouvou mezi zakladatelem a správcem, jednostranným jednáním zakladatele nebo závětí. Bez ohledu na způsob založení musí správce své pověření výslovně akceptovat. Z uvedené definice vyplývá, že na správce přechází vlastnické právo k majetku trustu. Jeho práva k majetku včetně rozsahu dispozičních oprávnění jsou však determinována zakladatelským právním jednáním a správce nemůže převést na třetí osobu jakékoli právo nad rámec omezení vyplývajících ze zakladatelské listiny. Nakládání s majetkem v trustu v rozporu s vyjádřenou vůlí zakladatele je sankcionováno neplatností. Právě v tomto aspektu, který je v civilistickém prostředí, preferujícím věcné právo před obligací, zcela unikátní, je zřejmý klíčový vliv *common law* na vznik lichtenštejnské trustové legislativy. Autonomie vůle zakladatele je zde zcela dominantní. Zákon sám správce coby vlastníka *sui generis* nijak nelimituje. Je na vůli zakladatele projevené v zakladatelském dokumentu, zda a v jaké míře omezí správce v nakládání s majetkem v trustu. Správce vykonává správu majetku s účinky *erga omnes*.⁵⁰

V roce 1928 byl lichtenštejnský *Personen- und Gesellschaftsrecht* (PGR) doplněn o právní úpravu dalšího fiduciárního institutu označovaného jako *Treuunternehmen*. Do češtiny by se toto označení dalo přeložit jako svěrenský podnik, resp. svěrenský závod, neboť by se tím dala nejlépe vyjádřit podstata tohoto institutu, který v sobě kombinuje prvky obchodního závodu ve smyslu § 502 OZ (jde o organizovaný soubor majetku) a českého svěrenského fondu (jde o „majetek bez pána“). Lze to dokumentovat samotnou zákonnou definicí *Treuunternehmen* v § 932a PGR, podle které jde o „právně nezávislý a organizovaný soubor se svým vlastním majetkem (patrimonium) a bez právní osobnosti, který slouží ekonomickým či jiným účelům a který je spravován vlastním jménem či vlastní firmou jedním nebo více správci“. Blízkost ke quebeckému trustu a českému svěrenskému fondu je u tohoto institutu naprosto zřejmá. Na rozdíl od klasického *common law* trustu nepřechází vlastnické právo k majetku na správce. Jmění, které má organizovanou povahu, je nicméně vyčleněno z majetku zakladatele a nakládá s ním správce vlastním jménem.

Obmyšlený má v obou výše uvedených fiduciárních strukturách upravených v PGR silné postavení obdobné postavení beneficiary v *common law* trustu. Vedle relativního práva plynoucího z obligačních závazků správce odvozených ze zakladatelského právního jednání může obmyšlený uplatňovat k majetku trustu své majetkové právo. Jde o druhou stránku téže „*common law* mince“, jejíž lícovou stranou je výše zmíněné věcné omezení správce v nakládání

⁵⁰ TICHÝ, Luboš; RONOVSÁ, Kateřina; KOCÍ, Miloš. Trust a srovnatelné instituty v Evropě, Praha: Centrum právní komparistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2014, s. 153

s majetkem fondu zakladatelským právním jednáním. Věcné právo obmyšleného a možnost jeho uplatnění, je nicméně limitováno právy třetích osob, např. právem nabyvatele majetku trustu *bona fide*.⁵¹

1.4.3.3. Trusty ve státě Louisiana

Z pohledu českého soukromého práva obecně a rovněž s ohledem na zaměření této práce a témat dále rozebíraných v následujících kapitolách nelze z přehledu soudobých civilistických právních úprav svěřenských struktur vynechat právní úpravu trustu státu Louisiana.

Louisiana (obdobně jako v Kanadě již zmíněný Quebec) si na rozdíl od jiných států USA do značné míry udržela systém soukromého práva vycházející z civilistické tradice a opírající se o existenci civilního kodexu. I zde bylo civilistické pojetí práva obsahující princip nedělitelného (a absolutního) vlastnictví po dlouhou dobu na překážku přijetí a rozvoji fiduciárních institutů, pro něž je přijetí filozofie formálního a ekonomického vlastnictví esenciální. Louisianský civilní kodex původně neznal dokonce ani fiduciární nástupnictví, které bylo jinak běžnou součástí řady civilistických jurisdikcí.

Společenské a ekonomické vztahy si nicméně vznik trustových struktur postupně vynutily i v tomto prostředí. Nejdříve šlo o charitativní trusty, které byly právně upraveny na konci 19. století. Později (na počátku 20. století) začaly být připouštěny i trusty se soukromým účelem. Podmínky pro soukromé trusty byly zpočátku velmi omezující a ne zcela určité. Zásadní polemika se po velkou část 20. století vedla zejména o postavení správce trustu ve vztahu k majetku tvořícím trust. Posléze se prosadil většinový názor, podle kterého je správce fiduciárním vlastníkem majetku trustu, což znamená, že vlastnická práva je oprávněn vykonávat pouze ve vztahu ke správě trustu a jeho majetku.

Z pohledu problematiky dále rozebírané v této práci stojí za zvláštní pozornost dva výrazné aspekty louisianské právní úpravy trustu. Prvním z nich je existence ustanovení o ochraně nepominutelných dědiců ve vztahu k trustům, druhým pak poměrně rigidní zákonné omezení doby trvání soukromé trustové struktury.

Ochrana nepominutelných dědiců (*forced heirs*), za které jsou považováni potomci v prvním stupni do 23 let věku nebo potomci trvale nesvéprávní, vychází ze samotné ústavy státu Louisiana (*Louisiana Constitution*). Není bez zajímavosti, že článek 12 oddíl 5 louisianské ústavy je nadepsán „Dědictví; nucené (nepominutelné) dědictví a trusty“ (*Successions; Forced Heirship and Trusts*). Na jednu stranu je v něm garantována (a zároveň determinována) zákonná

⁵¹ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, MAREK, Radan, 2015, *op. cit.* v pozn. 32, s. 366.

ochrana nepominutelných dědiců, ale je zde současně výslovně vyhrazena možnost vytváření trustů. Pojítkem mezi dědictvím a trusty je právě povinný díl náležející nepominutelnému dědici, o kterém uvedené ustanovení uvádí, že povinný díl může být zůstavitelem vložen (ve prospěch nepominutelného dědice) do trustu. Na zmíněný ústavní článek navazuje trustová legislativa (*Trust Code*), která stanoví podmínky, jež musí trust (*Legitime Trust*) splňovat, aby jej bylo možné použít jako legální alternativu k přímému vydání povinného dílu nepominutelnému dědici. Mezi těmito podmínkami je mimo jiné výlučné právo nepominutelného dědice na čistý výnos z majetku trustu na jeho vzdělání a zdraví a na vydání celé majetkové podstaty (povinného dílu vloženého do trustu) při ukončení trustu.

Časové omezení trvání louisianského trustu je jedním z nejprísnejších, s jakým se lze u soudobých trustových struktur setkat. Vedle maximálního časového limitu dvaceti let vyplývá toto omezení i z dalších kogentních podmínek týkajících se obmyšlených a jejich okruhu. Doba trvání louisianského trustu je omezena na život první generace obmyšlených. Z pohledu současné české praxe strukturování svěřenských fondů se velmi přísnou jeví rovněž podmínka, podle které musí být obmyšlený jmenován již při zřízení svěřenského fondu. Předpokladem jmenování obmyšleného je přitom jeho existence (výjimka platí jen pro zplozené a dosud nenarozené děti).⁵²

1.4.3.4. Trusty v Latinské Americe

Na počátku 20. století se objevily první, zprvu neúspěšné, pokusy o recepci anglo-amerického trustu na území Latinské Ameriky. Motivací byla ochrana severoamerických a jiných zahraničních investic za účelem podpory vzájemného obchodu. Přístupy k transpozici trustu označovaného v této části světa jako *fideicomiso* se v jednotlivých latinskoamerických zemích lišily a liší.

Nejzajímavější vývoj je možné sledovat v Mexiku, kde byla recepce trustových struktur na počátku provázána s modernizací bank a bankovní legislativy. Banky přitom hrály v rámci těchto struktur roli fiduciáře, jak o tom svědčí definice *fideicomisu* podle zákona *Ley de Bancos de Fideicomiso* z roku 1926: „*Fideicomiso* je neodvolatelný mandát, při kterém je banka správcem (fiduciario) majetku, který je jí předán za účelem s ním nakládat a nakládat i s jeho užitky a požitky v souladu se záměrem zřizovatele (*fideicomitente*) ve prospěch třetí osoby, která se nazývá obmyšleným (*fideicomisario*).“

⁵² *Ibid.*, s. 364.

Nejasnosti však zůstávaly v otázce vlastnictví „doručeného“ majetku. Mexický Nejvyšší soud postupně zaujímal v této otázce protichůdná stanoviska. Zatímco zprvu vyslovil názor, že vlastníkem zůstává fiduciant (zakladatel) a svěřenský správce je tak fakticky v postavení příkazce (trust tak byl soudní interpretací fakticky „degradován“ na úroveň příkazu), až později se přiklonil k výkladu blízkému tradičnímu anglosaskému pojetí, podle kterého je vlastníkem majetku *fideicomisu* správce (fiduciář) s tím, že majetek trustu tvoří autonomní a *sui generis patrimonium* vyčleněné ke konkrétnímu účelu. Podle tohoto stále platného rozhodnutí získává správce vlastnictví k majetku trustu, ale tento majetek netvoří součást osobního jmění správce, ale je vlastnictvím fiduciárním (*dominio fiduciario*). Vlastnické právo správce je „pouze“ nástrojem a předpokladem, řádné správy majetku. Mexické *fideicomiso* lze zřídit jak jednáním *inter vivos*, tak závětí. Obmyšlený žádný věcný oprávnění k majetku fideikomisu nemá. Náleží mu pouze relativní právo vůči správci.

Pozdější latinskoamerické obdoby trustu navázaly na mexický model v jeho již stabilizované formě. Obdobnou právní úpravu přijala například Panama v roce 1984 (*Ley de Fideicomiso*) a v 90. letech minulého století rovněž Kolumbie v rámci rekodifikace soukromého práva, jehož součástí bylo stejně jako v České republice sjednocení obchodního a občanského práva do jednoho soukromoprávního kodexu. Rovněž v rámci těchto právních úprav fideikomisu majetek trustu tvoří separátní jmění oddělené od osobního jmění správce. Obdobně jako v Mexiku náleží obmyšlenému ochrana v podobě žaloby na zrušení nezákonného jednání správce a případné vrácení neoprávněně zcizeného majetku zpět do trustu.⁵³

1.4.3.5. Jihoafrický trust

Jihoafrický trust je v porovnání s jinými národními úpravami poměrně specifický. Je zajímavý svou hybridní povahou, která vyplývá z množství různých právních vlivů, s nimiž se lze na jihu Afriky setkat. Vedle očekávatelných holandských kořenů (ovlivněných římskoprávní tradicí) zde byly i snahy o prosté převzetí *common law* trustu, které, ač do značné míry neúspěšné, podobu trustových struktur v této oblasti ovlivnily.

Současná právní úprava je obsažena v zákoně o dohledu nad majetkem v trustu z roku 1988.⁵⁴ Primárním definičním znakem je zde správa cizího majetku, což je zajímavé z pohledu systematického umístění právní úpravy svěřenských fondů v českém občanském zákoníku. Tak jako u většiny jiných civilistických jurisdikcí, které upravují trustové struktury, je zde upraven pouze výslovný trust. Existují přitom dvě základní formy trustu, které se odvíjí od toho, na koho

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ *The Trust Property Control Act 57, 1988*

zakladatel (*founder*) převádí při zřízení trustu majetek. Vedle běžného trustu, kdy je majetek převáděn na správce, zná jihoafrické právo i tzv. *bewind trust* spočívající v převedení majetku na obmyšleného, který však s majetkem nemůže nakládat, a dispoziční práva k majetku trustu náleží správci.

V praxi převládají běžné trustové struktury. Obdobně jako v jiných případech trustů implementovaných do civilistického právního prostředí rovněž v modelu běžného jihoafrického trustu má obmyšlený pouze relativní práva vůči správci, nikoli věcná práva k majetku trustu. Omezení správce při nakládání s majetkem stanovené zakladatelem jsou tak platné pouze inter partes, a ne ve vztahu ke třetím osobám. Práva obmyšleného jsou i zde zajištěna oddělením majetku trustu od osobního majetku správce.⁵⁵

V neposlední řadě je pro nás jihoafrická právní úprava zajímavá z důvodu přípustnosti zřízení běžného trustu na dobu neurčitou (viz část 4.1.3. v kapitole věnované úvahám *de lege ferenda*).

⁵⁵ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, MAREK, Radan, 2015, *op. cit.* v pozn. 32, s. 363.

2. Česká právní úprava svěřenství a její úskalí

2.1. Svěřenské instituty v platném českém právu

V platném českém právu, konkrétně v třetí části občanského zákoníku (OZ) věnované absolutním majetkovým právům, nalezneme dva významné fiduciární (svěřenské) instituty – svěřenský fond a svěřenské nástupnictví. Jsou to odlišné právní nástroje pro řešení odlišných situací, přesněji řečeno pro vytvoření odlišných nástupnických struktur (zejména z pohledu vlastnického práva a práv jejich účastníků). Jejich spojovacím prvkem a současně úhelným kamenem je nicméně existence výše definovaného fiduciárního vztahu, což se projevuje mimo jiné i ve shodném adjektivu použitém při jejich pojmenování.

Pro úplnost je třeba zdůraznit, že explicitní zakotvení uvedených dvou institutů rozhodně není taxativním výčtem přípustných fiduciárních vztahů, se kterými se lze v současném českém platném právu či právní praxi setkat. Fiduciární prvky jsou nepochybně přítomné, leckdy pouze implicitně, v řadě jiných soukromoprávních vztahů, a to především ve vztazích obligačních. Nejde přitom pouze o dále zmíněný, zákonem předvídaný, institut zajišťovacího převodu práva, případně přítomnost fiduciárních prvků při, v této souvislosti často zmiňované, notářské či advokátní úschově. Vysoká míra smluvní volnosti vyjádřená v ustanoveních § 1 odst. 2 a 1746 odst. 2 OZ umožňuje sjednávání předem nedefinovatelného počtu specifických závazkových vztahů, včetně vztahů, které svou podstatou mohou odpovídat nebo zahrnovat fiducii.

Právním institutem s výrazným fiduciárním charakterem upraveným pozitivním právem, který je žádoucí výslovně zmínit, je zajišťovací převod práva. Právní úprava zajišťovacího převodu práva je obsažena v ustanoveních § 2040 a násl. OZ. Podstatou tohoto zajišťovacího nástroje je dočasný převod určitého práva dlužníkem nebo jinou osobou na věřitele, přičemž je možné takto převést i právo vlastnické. Ustanovení § 2040 odst. 2 OZ zakotvuje vyvratitelnou právní domněnku, podle které se má se za to, že zajišťovací převod práva je převodem s rozvazovací podmínkou, že dluh bude splněn. Znamená to, že účastníci tohoto vztahu si mohou pro „vrácení“ práva jeho primárnímu držiteli ujednat další podmínky, případně podmínit zpětný převod práva určitým právním jednáním věřitele. V případě takto ujednaného zajišťovacího převodu práva lze tedy hovořit o převodu fiduciárním, přičemž věřitel je v postavení fiduciáře, který sice předmětné právo drží, je však ve výkonu tohoto práva omezen z důvodu předpokládané dočasnosti tohoto převodu. Pomine-li důvod trvání zajišťovacího převodu práva, je věřitel povinen umožnit poskytovateli zajištění výkonu jeho práva v předešlém rozsahu.⁵⁶

⁵⁶ Viz § 2043 OZ

Ustanovení § 2042 OZ upravuje charakter správy, pokud bylo k zajištění závazku převedeno vlastnické právo k určité věci, přičemž stanoví, že osoba, která má po dobu po celou dobu trvání zajišťovacího převodu práva danou věc ve své moci, vykonává prostou správu této věci. Lze říci, že přípustnost ujednání zajišťovacího převodu vlastnického práva jako fiduciárního převodu je do určité míry návratem k římskoprávním kořenům. Druhá kniha Gaiových institucí věnovaná obligacím ve svém článku 60 uvádí: „Fiducie se však sjednává buď s věřitelem jako právo zástavní, anebo s přítelem, aby naše věci byly u něho ve větším bezpečí.“⁵⁷

⁵⁷ KINCL, Jaromír, 2007, *op. cit.* v pozn 9, s. 109

2.2. Právní úprava svěřenského fondu

2.2.1. Charakteristika českého svěřenského fondu

Úprava českého trustu, svěřenského fondu, je zařazena do třetí části OZ věnované absolutním majetkovým právům, a to do hlavy druhé týkající se věcných práv, konkrétně jako jeden z oddílů (oddíl 4) dílu 6, kterým je upravena správa cizího majetku. Toto systematické zařazení má svůj význam mimo jiné jako interpretační vodítko při výkladu některých nejednoznačných či otevřených otázek, které se tohoto institutu týkají. Podle názoru autora práce jde nicméně o vodítko poněkud ošidné a, jak je dále pojednáno v dalších částech této práce, toto zařazení implikuje rovněž některé kontroverzní závěry.

Podle úvodního (definičního) ustanovení § 1448 OZ spočívá podstata českého svěřenského fondu v odděleném a nezávislém vlastnictví majetku, jenž do svěřenského fondu k určitému účelu vyčlení jeho zakladatel a jenž je svěřen svěřenskému správci, který tento majetek drží a spravuje. Koncept odděleného a nezávislého vlastnictví inspirovaný quebeckou právní úpravou popsanou v části 1.4.2. znamená, že majetek ve svěřenském fondu není ani vlastnictvím svěřenského správce, ani vlastnictvím zakladatele, ani vlastnictvím osoby, které má být ze svěřenského fondu plněno. Majetek svěřenského fondu tak tvoří autonomní jmění přiřčené k účelu, za kterým byl svěřenský fond vytvořen, a vlastnická práva k němu vykonává vlastním jménem svěřenský správce, a to na účet svěřenského fondu.

Pokud jde o pojem autonomního jmění, je zde nepochybná a autory českého soukromoprávního kodexu přiznaná inspirace pojetím quebeckého trustu.⁵⁸ Za pojmem autonomní jmění je tak třeba vidět abstraktnější význam odpovídající konceptu patrimonium, coby nové právní univerzality jako samostatné právní jednotky fungující na principu tzv. věcné subrogace.⁵⁹

Nejvýznamnějším konstitutivním elementem svěřenského fondu je nepochybně jeho účel. Bez určitého vymezení účelu nemůže svěřenský fond vzniknout. Ke specifikovanému účelu se vztahuje správa svěřenského fondu, tedy jednání svěřenského správce.

Druhým konstitutivním znakem svěřenského fondu je majetek, resp. část majetku zakladatele, který je zakladatelským právním jednáním zakladatele do svěřenského fondu vyčleněn. Z povahy majetku jako aktiva⁶⁰ lze ve shodě s převažujícími interpretacemi dovodit, že do svěřenského fondu nelze vyčlenit samostatné dluhy. Přesto může existovat situace, kdy

⁵⁸ *Op. cit.* v pozn. 27, s. 352

⁵⁹ LEDERER, Vít, 2022, *op. cit.* v pozn. 35, s. 39

⁶⁰ Srov. § 495 OZ

jsou součástí majetku vyčleňovaného do svěřenského fondu dluhy, a to tehdy, pokud připustíme, že majetek převáděný do svěřenského fondu může mít povahu obchodního závodu. Institut obchodního závodu je charakterizován jako organizovaný soubor jmění,⁶¹ přičemž jmění je ze zákonné definice souhrnem majetku a dluhů.⁶²

Za třetí konstitutivní prvek svěřenského fondu je označován svěřenský správce, tedy osoba pověřená výkonem správy svěřenského fondu k jeho účelu (viz dále část 3.2.4.).⁶³

2.2.2. Zřízení a vznik svěřenského fondu

Svěřenský fond se podle téhož zákonného ustanovení zakládá buď smlouvou (mezi zakladatelem a správcem), nebo pořízením pro případ smrti. Pokud je svěřenský fond zakládán smlouvou, může být jeho zakladatelem i právnická osoba. V případě svěřenského fondu vytvářeného pořízením pro případ smrti je taková možnost ze samé povahy tohoto institutu přirozeně vyloučena.

Svěřenský fond lze zřídit k soukromému nebo veřejně prospěšnému účelu.⁶⁴ Česká pozitivní úprava trustu tak na rozdíl od quebecké právní úpravy nerozlišuje mezi osobním a soukromým trustem.⁶⁵ Zatímco soukromý svěřenský fond lze podle výslovného ustanovení zákona zřídit i za účelem investování pro dosažení zisku, v případě veřejně prospěšného svěřenského fondu nesmí být dosahování zisku nebo provozování závodu jeho hlavním účelem.

Předpokladem vzniku svěřenského fondu je podle § 1451 OZ právní jednání správce, kterým svěřenský správce přijme pověření ke správě fondu. Zákon nevyklučuje, aby zakladatel jmenoval více svěřenských správců. V takovém případě je postačující, pokud pověření přijme alespoň jeden z nich. Byl-li však svěřenský fond zakládán pořízením pro případ smrti, vznikne smrtí zůstavitele.⁶⁶

Za pozornost stojí, že na rozdíl od právní úpravy quebeckého trustu, která je charakterizována v části 1.4.2. této práce, český civilní kodex nepřipouští vznik svěřenského fondu ze zákona nebo na základě soudního rozhodnutí.

⁶¹ Viz § 502 OZ

⁶² Viz § 495 OZ

⁶³ PIHERA, Vlastimil, komentář k § 1448 in SPÁČIL Jiří a kol. Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976-1474). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1544-1545.

⁶⁴ Viz § 1449 odst. 1 OZ

⁶⁵ Srov. § 1267 a 1268 CCQ

⁶⁶ Viz § 1451 odst. 3 OZ

2.2.3. Statut svěřenského fondu

Zákon ukládá, že každý svěřenský fond musí mít statut, který zakladatel vydává ve formě veřejné listiny.⁶⁷ Tato okolnost svádí k nahlížení na tento dokument jako na obdobu zakladatelského právního jednání právnických osob, jakým jsou stanovy či společenská smlouva. Takový náhled je třeba považovat za nesprávný a zavádějící. Na rozdíl od standardního zakladatelského dokumentu právnické osoby statut svěřenského fondu neobsahuje, resp. podle zákona nemusí obsahovat, žádná ustanovení týkající se vnitřní organizace či řízení fondu. Statut svěřenského fondu je mnohem více formalizovaným přáním zakladatele týkajícím se účelu fondu, jeho trvání a správy, zejména pak pravidel pro případná plnění z fondu ve prospěch jeho beneficentů (obmyšlených), tedy obdobou *letter of wishes* známého z prostředí *common law* trustů. Konkrétně, podle ustanovení § 1452 odst. 2 OZ jsou minimálními obsahovými náležitostmi statutu označení svěřenského fondu, označení majetku, který tvoří svěřenský fond při jeho vzniku, vymezení účelu svěřenského fondu, podmínky pro plnění ze svěřenského fondu, údaj o době trvání svěřenského fondu (není-li uvedena, platí, že fond byl zřízen na dobu neurčitou), a případné jmenování obmyšleného či obmyšlených nebo uvedení způsobu, jak bude obmyšlený určen.

Významnou otázkou, na které se právní názory v české právní veřejnosti dosud tříští a které autor věnuje část 2.4.1. této práce, je přípustnost změn statutu po vzniku svěřenského fondu.

2.2.4. Svěřenský správce

Aplikujeme-li na svěřenský fond pojmová východiska z úvodu práce (viz část 1.1.), osobou v postavení fiduciáře je v případě svěřenského fondu svěřenský správce, kterého jmenuje nebo určuje (pravidly obsaženými ve statutu) zakladatel (fiduciant). Svěřenským správcem může být jakýkoli svéprávný člověk. Může jím být i zakladatel nebo osoba, které má být z majetku svěřenského fondu plněno (obmyšlený). Pro takový případ však OZ v § 1454 stanoví podmínku, že svěřenský fond musí mít dalšího svěřenského správce, kterým je osoba třetí, a správci musí právně jednat společně. Zákon tak brání vzniku situace, která by byla proti samotné podstatě fiduciárního vztahu, tedy splynutí role fiducianta a fiduciáře, resp. fiduciáře a fideikomisaře, v jedné osobě.

Svěřenským správcem může být podle ustanovení § 1453 odst. 2 OZ i právnická osoba, pokud to stanoví zákon. Podle současné platné právní úpravy je takovým zákonem pouze zákon

⁶⁷ Viz § 1452 OZ

o investičních společnostech a investičních fondech,⁶⁸ podle kterého může být právnickou osobou v postavení svěřenského správce investiční společnost s příslušným povolením České národní banky (viz dále část 2.2.9.).

Svěřenskému správci náleží ze zákona plná správa majetku ve svěřenském fondu, přičemž je zřejmě přípustné, aby statut svěřenského fondu práva správce při výkonu správy majetku upřesnil, pokud tím nevyloučí nebo podstatně neomezí základní pojmové znaky svěřenského fondu.⁶⁹ Do veřejného seznamu nebo do jiné evidence (např. katastr nemovitostí nebo obchodní rejstřík) se svěřenský správce zapisuje jako vlastník majetku ve svěřenském fondu s poznámkou svěřenský správce.⁷⁰ Je tedy zřejmé, že v případě svěřenského správce se neuplatní zákonná vyvratitelná právní domněnka charakterizující postavení správce cizího majetku, podle které správce jedná jako zástupce vlastníka.⁷¹ Svěřenský správce vykonává vlastnická práva k majetku svěřenského fondu vlastním jménem.⁷²

2.2.5. Obmyšlení

Třetím vrcholem pomyslného trojúhelníku vedle zakladatele a svěřenského správce je rovněž v případě českého trustového schématu beneficiant, tedy osoba (případně více osob), která má právo na plnění z trustu (fideikomisař). Tuto osobu OZ označuje jako obmyšleného. Podle ustanovení § 1457 OZ zakladatel obmyšleného buď přímo jmenuje, nebo určí pravidla pro jeho jmenování ve statutu svěřenského fondu. Pokud tak neučiní, je jmenování obmyšleného v diskreci svěřenského správce, nicméně v případě soukromého svěřenského fondu je právo svěřenského správce jmenovat obmyšleného podmíněno tím, že ve statutu je určen okruh osob, ze kterého lze obmyšleného jmenovat. Právo obmyšleného na plnění ze svěřenského fondu vzniká za podmínek určených statutem, přičemž plnění může mít jak podobu vydání majetkové podstaty fondu, tak (obvykleji) vyplacení výnosu (vydání plodů či užitků) z majetku fondu. Obmyšlený nemá vlastnické ani jiné věcné právo k majetku svěřenského fondu. Vztah mezi ním a svěřenským správcem má povahu specifické obligace bez toho, že by mezi nimi existoval smluvní vztah.

Pro úplnost je třeba vzít na vědomí, že ne každý svěřenský fond musí mít obmyšleného. Jmenování obmyšleného je právem, nikoli povinností zakladatele. Zejména v případě

⁶⁸ Zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech

⁶⁹ Viz dále rozbor v části 2.4.1. rigorózní práce.

⁷⁰ Viz § 1456 OZ

⁷¹ Srov. § 1400 odst. 2 OZ

⁷² Srov. § 1448 odst. 3 OZ

svěřenských fondů zakládaných k veřejně prospěšným účelům může být účel trustu zcela neosobní.

Část právní veřejnosti kritizuje zákonnou úpravu postavení obmyšlených svěřenských fondů za poměrně slabou a srovnává jí s obdobně nedostatečnou právní úpravou beneficentů v případě fundací. Lze v tom spatřovat potencionální zdroj rizika budoucího zpochybňování těchto struktur ze strany beneficentů.⁷³ Podle názoru autora práce může být tato okolnost jedním z důvodů, proč jsou v českém právním prostředí přítomny velmi rigidní interpretace týkající se například (ne)možnosti pozdějších změn svěřenského fondu, případně relevance pokynů zakladatele mimo rámec obsahu statutu svěřenského fondu. Nahlížená nedostatečná ochrana práv beneficentů v platném právu se tak zdá být leckdy kompenzována na úrovni interpretační a aplikační praxe.

2.2.6. Dohled nad správou svěřenského fondu

S ochranou práv obmyšlených úzce souvisí dohled nad správou svěřenského fondu. Podle ustanovení § 1463 OZ vykonává dohled nad správou svěřenského fondu zakladatel a osoba označená za obmyšleného, popřípadě další osoby, určí-li tak statut. Uvedené ustanovení je zřejmě třeba interpretovat tak, že zakladateli a obmyšlenému náleží právo dohledu ze zákona bez ohledu na znění statutu. Tento výklad podporuje rovněž existence a obsah ustanovení § 1464 OZ, které ukládá zakladateli povinnost, aby v případě, kdy v den vzniku fondu ještě není nebo nelze určit osobu obmyšleného, jmenoval osobu oprávněnou dohlížet na správu svěřenského fondu v zájmu obmyšleného. Není-li to možné, nebo je-li zakladatel nečinný, jmenuje takovou osobu soud na návrh svěřenského správce nebo osoby, která má na takovém určení zájem. Osoba dohlížející na správu fondu v zájmu obmyšleného je ve statutech zakládaných svěřenských fondů obvykle označována ve shodě se zahraničními vzory (srov. část 1.4.1.4.) jako protektor.

Zákon může přiznat pravomoc dohledu nad svěřenským fondem další osobě, skupině osob nebo orgánu veřejné moci. Takovým zákonem je např. ZISIF, podle kterého je výkonem dohledu nad správou svěřenského fondu spravovaného investiční společností Česká národní banka (viz část 2.2.9.).

Ustanovení § 1466 OZ přiznává osobám, které na tom mají zájem, soudní ochranu proti správci, který své povinnosti neplní řádným způsobem. Podle uvedeného ustanovení zakladatel, obmyšlený nebo i jiná osoba, která na tom má právní zájem, může soudu navrhnout, aby

⁷³ RONOVSÁ, Kateřina. Beneficienti fundací určených ke správě rodinného majetku. Právní rozhledy 22/2021, s. 763

svěřenskému správci určité jednání uložil nebo zakázal, anebo aby svěřenského správce odvolal nebo jmenoval nového. Tyto osoby se také mohou dovolat neplatnosti právního jednání, kterým správce poškozují svěřenský fond nebo právo obmyšleného; nabyla-li však třetí osoba právo v dobré víře, nesmí to vést k její újmě. Pokud je svěřenský správce v průběhu takového řízení nečinný, soud může navrhovatele na jeho návrh pověřit procesním zastupováním správce v zájmu svěřenského fondu.

2.2.7. Změny svěřenského fondu

Pododdíl 5 oddílu věnovaného svěřenským fondům v českém soukromoprávním kodexu je sice nadepsán „Změny svěřenského fondu“, ale podle názoru autora práce je tento titul poněkud zavádějící. Pokud jde o odpovědi na otázky, jaké změny svěřenského fondu jsou či nejsou možné, je aktuální zákonná úprava poměrně skoupá. V odkazovaném pododdílu jsou upraveny pouze dvě situace, které lze považovat za změnu svěřenského fondu. První z nich je ustanovení § 1468 OZ týkající se zvýšení majetku svěřenského fondu, druhou pak ustanovení § 1469 OZ o soudní pravomoci změnit statut fondu nebo účel veřejně prospěšného fondu v případech, kdy to lze odůvodnit lepším naplněním účelu svěřenského fondu.

Podle ustanovení § 1468 OZ lze majetek svěřenského fondu zvýšit smlouvou nebo pořízením pro případ smrti. Zákon v této souvislosti v dispoziční části uvedené normy explicitně stanoví, že osoba zvyšující majetek svěřenského fondu není jeho zakladatelem.

Uvedený nadpis příslušného pododdílu OZ implikuje právní názor, že uvedené dvě situace jsou taxativním výčtem případů, kdy může dojít ke změně svěřenského fondu, potažmo jeho statutu. Na rozdíl od části právní veřejnosti autor práce tento názor nesdílí, přičemž otázka možných změn statutu svěřenského fondu je dále rozebrána v části 2.4.1. této práce.

2.2.8. Zánik svěřenské správy

Závěrečná ustanovení oddílu o svěřenském fondu, konkrétně ustanovení § 1471 až 1474 OZ, upravují zánik svěřenského fondu. Z uvedených zákonných ustanovení přitom vyplývá, že svěřenský fond zaniká ve dvou fázích, když zániku svěřenského fondu předchází ukončení jeho správy a vydání fondového majetku. Správa svěřenského fondu končí uplynutím doby, na kterou byl svěřenský fond zřízen, dosažením účelu, pro který byl svěřenský fond zřízen, nebo rozhodnutím soudu. V případě soukromého svěřenského fondu končí jeho správa rovněž tím, že se všichni obmyšlení vzdají práva na plnění ze svěřenského fondu.⁷⁴ Činnost (působnost) konkrétního svěřenského správce zaniká především z důvodů uvedených v § 1438 OZ, popř.

⁷⁴ Viz § 1471 OZ

smrti svěřenského správce.⁷⁵ Podle ustanovení § 1472 OZ se při zániku svěřenského fondu majetek obmyšlenému, a pokud není, pak zakladateli svěřenského fondu; není-li žádný z nich, připadá majetek do vlastnictví státu. Ze znění § 1474 OZ nicméně vyplývá, že způsob, jak má být naloženo při ukončení správy svěřenského fondu s jeho majetkem, může být určen zakladatelem ve statutu a že takové určení má přednost před uvedeným ustanovením zákona.

V případě zániku správy svěřenského fondu zřízeného za veřejně prospěšným účelem proto, že tento účel nelze naplnit, soud rozhodne na návrh svěřenského správce, že majetek bude převeden do jiného svěřenského fondu nebo do vlastnictví právnické osoby sledující dosažení účelu, který je co možná nejbližší původnímu účelu svěřenského fondu.⁷⁶

Pokud svěřenský fond zřízený k soukromému účelu nezanikne z nějakých důvodů dříve, uplatní se zákonné omezení trvání svěřenského fondu podle ustanovení § 1460 OZ, které stanoví hranici sta let. Uvedený časový limit se netýká trvání soukromého svěřenského fondu jako takového, ale je jím omezena doba, po kterou může vzniknout právo obmyšleného na plnění ze svěřenského fondu. Ačkoli jazykový význam příslušného zákonného ustanovení svádí k poněkud širší interpretaci, podle důvodové zprávy je třeba ustanovení § 1460 odst. 1 OZ vykládat tak, že součástí jednání, kterým je v rámci zákonného časového limitu přiznáno obmyšlenému právo na plnění, musí být rovněž stanovení doby splatnosti takového plnění. Podle jiné, přísnější, interpretace, se kterou se lze v aktuálním právním diskursu setkat, je pak třeba stoletý limit uplatnit rovněž na samotnou splatnost plnění ze svěřenského fondu, nejde-li o některou z explicitně stanovených zákonných výjimek pro prolomení základního stoletého limitu. Ustanovení § 1460 odst. 1 OZ obsahuje výjimku z časového omezení pro plnění ze svěřenského fondu týkající se nástupců obmyšlených z druhé generace a související rovněž s ustanovením § 1460 odst. 2 OZ, které stanoví výjimku ze stoletého časového limitu pro výplatu výnosů (plodů a užitků) z majetku svěřenského fondu ve prospěch obmyšlených, kterými jsou fyzické osoby. Těmto obmyšleným mohou být výnosy ze svěřenského fondu vypláceny i po uplynutí sta let trvání svěřenského fondu, a to až do jejich smrti.

Podle názoru autora práce je přinejmenším sporné, zda zákaz perpetuity, který měl má určité historické kořeny (viz 1.4.1.5.), má i v současné době nadále své opodstatnění a zda není pro vznik a rozvoj trustových struktur v České republice přítěží bez významnějšího opodstatnění. Tato otázka je dále pojednána v rámci úvah *de lege ferenda* v části 4.1.3. této práce.

⁷⁵ Usnesení NS z 20. 12. 2022, sp. zn. 27 Cdo 1929/2022

⁷⁶ Srov. § 1473 OZ

2.2.9. Investiční svěřenský fond

Při vymezení stávajícího hmotněprávního zakotvení svěřenského fondu je nutno pro úplnost zmínit rovněž právní úpravu zvláštní formy tohoto institutu, kterou nalezneme v zákoně č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech (ZISIF), kterým je regulováno podnikání v oblasti obhospodařování a administraci investičních fondů a zahraničních investičních fondů a nabízení investic do těchto fondů. Podle ustanovení § 92 ZISIF se investiční fondy člení na fondy kolektivního investování a fondy kvalifikovaných investorů. Ustanovení § 95 odst. 1 písm. c) pak jako jednu z přípustných forem fondů kvalifikovaných investorů uvádí svěřenský fond.

Specifické podmínky a parametry, které musí splňovat investiční fond ve formě svěřenského fondu, nalezneme v § 148 a § 149 ZISIF. Je zřejmé, že tato ustanovení mají speciální povahu ve vztahu k výše uvedené obecné úpravě svěřenského fondu v občanském zákoníku. Podle § 148 ZISIF je investiční fond ve formě svěřenského fondu možné vytvořit výlučně na základě písemné smlouvy. Znamená to, že investiční svěřenský fond není možné založit pořízením pro případ smrti, jak to jinak připouští obecné ustanovení § 1448 OZ. Vytvořit svěřenský fond nelze vyčleněním majetku z fondu kolektivního investování. Významnou odlišností oproti obecnému svěřenskému fondu je možnost plurality zakladatelů investičního fondu. Pokud má investiční svěřenský fond více zakladatelů, přijímají rozhodnutí po vzájemné dohodě, neurčuje-li statut svěřenského fondu, že rozhoduje jen jeden z nich nebo že se rozhodnutí přijímá jinak. Podmínkou získání statutu investičního fondu je zápis svěřenského fondu do příslušného seznamu vedeného Českou národní bankou. Poté, co se takto svěřenský fond stane investičním fondem, nelze zakladatelské právní jednání prohlásit za neplatné a nelze z tohoto důvodu zrušit jeho zápis v seznamu investičních fondů majících právní formu svěřenského fondu.

V případě investičního fondu ve formě svěřenského fondu plní roli statutu svěřenského fondu statut investičního fondu ve smyslu příslušných ustanovení ZISIF. Ustanovení § 149 ZISIF proto ve vztahu k investičnímu svěřenskému fondu explicitně vylučuje působnost § 1452 OZ a stanoví, že kde občanský zákoník používá pojem statut svěřenského fondu, rozumí se tím v případě investičního fondu jako svěřenského fondu statut tohoto fondu.

Význam ZISIF v rámci platné legislativy upravující svěřenské fondy však nespočívá jen v uvedené implementaci speciální regulace investičních fondů ve formě svěřenského fondu. Z pohledu běžné právní praxe je neméně významným, ne-li významnějším, ustanovení § 11 odst.

6 písm. a) ZISIF, které umožňuje investiční společnosti, která obdrží příslušné povolení České národní banky, být svěřenským správcem svěřenského fondu, který není investičním fondem.⁷⁷

⁷⁷ ŠOVAR Jan; KRÁLÍK Aleš; BERAN, Jiří; DOLEŽALOVÁ, Daniela a kol. Zákon o investičních společnostech a investičních fondech. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015. s. 46 a s. 418-428.

2.3. Svěřenské nástupnictví jako součást českého dědického práva

2.3.1. Hmotněprávní úprava svěřenského nástupnictví

Hmotněprávní úpravu svěřenského nástupnictví, které je integrálním institutem dědického práva, nalezneme v třetí hlavě třetí části OZ, a to konkrétně v druhém oddílu druhého dílu věnovaného závěti jako jedné z forem poručení pro případ smrti. Stejně jako u výše popsané zákonné úpravy svěřenského fondu, rovněž v případě úpravy svěřenského nástupnictví má její konkrétní umístění v občanském kodexu svůj význam. Ten spočívá zejména v tom, že právní úprava svěřenského nástupnictví⁷⁸ navazuje na zákonná ustanovení týkající se náhradnictví, neboť svěřenské nástupnictví je v OZ koncipováno ve shodě s římskoprávní tradicí jako zvláštní forma náhradnictví.⁷⁹

Podle základního (definičního) ustanovení § 1512 OZ zůstavitel může nařídít, že dědictví má přejít po smrti dědice nebo v určitých jiných případech na svěřenského nástupce jako následného dědice. V druhé větě prvního odstavce je vyjádřen zmíněný vztah speciality a subsidiarity mezi svěřenským nástupnictvím a náhradnictvím, když je zde výslovně uvedeno, že povolání za svěřenského nástupce se považuje i za povolání za náhradníka. Toto ustanovení má zřejmý praktický význam. Řeší se jím situace, kdy zůstavitel přežije předního dědice. V tom případě při smrti zůstavitele nenastává svěřenské nástupnictví, ale dědictví přejde na osobu svěřenského nástupce jako na náhradníka (tedy bez svěřenského omezení).

Vůle zůstavitele zřídit svěřenské nástupnictví (povolat svěřenského nástupce) musí být vyjádřena jednoznačným a určitým způsobem. Pokud je příslušný projev vůle zůstavitele nejasný (neurčitý), podle zákona se jeho nařízení považuje „pouze“ za povolání náhradníka.⁸⁰

Odlišnosti mezi (obecným) náhradnictvím a svěřenským nástupnictvím jsou přitom velmi významné. Zatímco u náhradnictví zůstavitelem povolaný náhradník (substitut) nahrazuje povolaného dědice (institut) a nastupuje na jeho místo, v případě svěřenského nástupnictví svěřenský nástupce nikoho nenahrazuje, ale nastupuje po tzv. předním dědici. V případě náhradnictví nabývá dědic, případně jeho náhradník, dědictví bez omezení, při svěřenském nástupnictví nabývá přední dědic dědictví s omezením (jako fiduciář) a bez omezení nabude dědictví až svěřenský nástupce.⁸¹

Jak je patrné ze znění § 1512 odst. 1 OZ, důvodem (podmínkou) pro nabytí dědictví svěřenským nástupcem může být alternativně ke smrti předního dědice jakákoli zůstavitelem

⁷⁸ K tomu viz § 1512 - 1524 OZ

⁷⁹ K tomu viz § 1507 - 1511 OZ

⁸⁰ Viz § 1512 odst. 2 OZ

⁸¹ SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 161.

určená právní skutečnost. Pokud podmínka pro nabytí dědictví svěřenským nástupcem nespočívá ve smrti předního dědice, ale v jiné právní skutečnosti, přechází pozůstalost předního dědice včetně majetku ve svěřenském nástupnictví na dědice předního dědice, a to včetně práv a povinností se svěřenským nástupnictvím spojených.

Podle ustanovení § 1513 OZ se za zřízení svěřenského nástupnictví považují i určitá specifická pořízení zůstavitele. Je tomu tak v případě, pokud zůstavitel práva dědice určitým způsobem omezí. Takovým omezením může být povolání dědice svému dědici, zákaz dědici, aby o nabytém dědictví dále sám pořizoval, povolání dědice, který ještě není nebo povolání dědice na určitou dobu či s podmínkou. Zůstavitelův projev vůle v uvedených případech tedy zákon považuje za právní fikci zřízení svěřenského nástupnictví. Svěřenské nástupnictví je tedy v těchto případech zřízeno mlčky.

Zůstavitel může při nařízení svěřenského nástupnictví svěřit dědici právo s dědictvím volně nakládat. Pokud tak neučiní, jsou dědicova práva k dědictví ze zákona omezena na práva a povinnosti poživatele⁸² a případné zcizení či zatížení dědictví podléhá souhlasu svěřenského nástupce⁸³. Bez ohledu na rozsah práv předního dědice dědictví má svěřenský nástupce právo požádat o vyhotovení inventáře všeho, co přední dědic dědictvím nabyt.⁸⁴ Pokud je součástí dědictví věc, která přináší plody či užitky, může svěřenský nástupce požádat soud, aby stanovil přednímu dědici způsob a rozsah hospodaření s věcí nebo požívání věci.⁸⁵

Pokud přední dědic naloží s věcí náležející do dědictví způsobem, který maří nebo omezuje práva svěřenského nástupce, aniž k tomu obdržel souhlas svěřenského nástupce, způsob ochrany svěřenského nástupce se odvíjí od toho, zda jde o věc, která je zapsána spolu s údajem o vlastníku a svěřenském nástupnictví ve veřejném seznamu. Pokud ano, nemá daná dispozice vůči svěřenskému nástupci právní účinky, a to ze zákona.⁸⁶ Pokud věc nebo svěřenské nástupnictví zapsány ve veřejném seznamu nejsou, má svěřenský nástupce právo domáhat se právní neúčinnosti jednání dědice u soudu (§ 1524 odst. 2 OZ).

Pokud je zřízeno svěřenské nástupnictví, po smrti zůstavitele tak nastává určitý časový úsek, kdy dědictví nabude a drží přední dědic. Dobu, po kterou tento stav, kdy je přední dědic jako fiduciář v postavení podobném v určitých aspektech postavení správce svěřenského fondu, zákon implicitně vymezuje jako dobu trvání svěřenského nástupnictví. Toto období začíná smrtí zůstavitele a končí zánikem svěřenského nástupnictví. Zánik svěřenského nástupnictví přitom

⁸² Viz § 1521 OZ

⁸³ Viz § 1522 OZ

⁸⁴ Viz § 1520 OZ

⁸⁵ Viz § 1523 OZ

⁸⁶ Viz § 1524 odst. 1 OZ

může nastat z několika důvodů. Obvyklým důvodem je to, že dojde ke splnění podmínky pro nabytí dědictví svěřenským nástupcem (smrt předního dědice nebo zůstavitelem jinak určený důvod) a dědictví přejde nebo je předním dědicem předáno svěřenskému nástupci. Významným a logickým důvodem zániku svěřenského nástupnictví je dále jakákoli skutečnost, která přechod či převod dědictví na svěřenského nástupce vylučuje. Buď proto, že zde není žádný z určených svěřenských nástupců nebo nenastane, resp. již nemůže nastat, právní skutečnost, která byla určena jako důvod pro nabytí dědictví následným dědicem.⁸⁷

Svěřenské nástupnictví zanikne také tehdy, není-li již žádný ze svěřenských nástupců, nebo nenastane-li případ, pro který bylo zřízeno.

Zákon vymezuje několik dalších důvodů zániku svěřenského nástupnictví, včetně uplynutí zákonem stanovené maximální doby trvání svěřenského nástupnictví, která se odvíjí od základní maximální doby v trvání sta let.⁸⁸

Podstatou svěřenského nástupnictví je tedy okolnost, že přední i následný dědic jsou zůstavitelovými dědici. Tento aspekt podstatným způsobem odlišuje fiduciární substituci od obecné substituce (náhradnictví), kde je dědicem vždy buď pouze přední dědic nebo pouze jeho náhradník (pokud se přední dědic dědicem nestane). Postavení předního a následného dědice u svěřenského nástupnictví je však zásadně různé a je dáno fiduciární povahou tohoto institutu, kdy přední dědic má postavení fiduciáře (povinného) ve vztahu k následnému dědici jako fideikomisaři (oprávněnému).

2.3.2. Svěřenské nástupnictví a pozůstalostní řízení

Pokud zůstavitel nařídil (výslovně či mlčky) zřízení svěřenského nástupnictví, implikuje to rozdělení pozůstalostního řízení, resp. vydání rozhodnutí o dědictví, do dvou procesních etap.

První fází je pozůstalostní řízení, ve kterém se potvrzuje nabytí dědictví k okamžiku smrti zůstavitele. Povinnou obsahovou náležitostí rozhodnutí o dědictví vydaném v rámci tohoto řízení je podle ustanovení § 185 odst. 4 ZZŘS výslovné uvedení skutečnosti, že byla nařízena dědická posloupnost zřízením svěřenského nástupnictví. Současně musí být uvedeno, jakým způsobem (za jaké podmínky) má následný dědic své dědictví nabyt. V rozhodnutí je dále třeba uvést, zda je přední dědic oprávněn s dědictvím volně nakládat.

Jakmile je naplněna podmínka pro nabytí dědictví svěřenským nástupcem, nastává druhá fáze spočívající v dalším pozůstalostním řízení, při kterém se však rozhodné skutečnosti posuzují

⁸⁷ Viz § 1516 OZ

⁸⁸ Viz § 1515 odst. 2 OZ

podle stavu ke dni, kdy ke splnění podmínky pro nabytí následným dědicem došlo.⁸⁹ K tomuto dni se také vztahují účinky rozhodnutí o pozůstalosti. V rozhodnutí o pozůstalosti soud rovněž rozhodne o povinnosti následného dědice přispět poměrně přednímu dědici na to, co splnil na úhradu zůstavitelových dluhů nebo nepominutelnému dědici na povinný díl.⁹⁰

Nejednotný názor panuje v odborné veřejnosti ohledně otázky, zda je následný dědic účastníkem první fáze pozůstalostního řízení či nikoli. Podle právního názoru opírajícího se o jazykový výklad ustanovení § 194 ZZŘ, které v této souvislosti hovoří o „odsunutí dědického práva“, následný dědic vzhledem k odsunutí jeho dědického práva na dobu, kdy důvody odsunutí pominou, účastníkem prvního pozůstalostního řízení není. Oponentní názor naopak na účastenství následného dědice trvá s tím, že následnému dědici je třeba dát již v první fázi pozůstalostního řízení možnost případně dědictví odmítnout. Pokud je tato možnost následnému dědici upřena, zakládá to mezi předním a následným dědicem právní nejistotu.⁹¹ Rozbor této otázky je obsažen dále v části 3.4. této práce.

⁸⁹ Srov. § 194 ZZŘS

⁹⁰ NOVOBILSKÝ, Vojtěch. Svěřenské nástupnictví v řízení o pozůstalosti. Ad Notam 6/2016, s. 9.

⁹¹ NÝVLTOVÁ Markéta. Opět ke svěřenskému nástupnictví. Ad Notam 4/2017, s. 25.

2.4. Úzká místa právní úpravy českého svěřenského fondu

Dříve než si rozebereme polemické momenty nacházející se přímo na třetí ploše mezi právní úpravou obou předmětných svěřenských institutů a (obecnými) ustanoveními dědického práva, zastavme se u některých obecnějších problémů současné právní úpravy svěřenství ve stávajícím občanském kodexu. Ačkoli tyto otázky bezprostředně nesouvisí s instituty dědického práva či jednáním *mortis causa*, vzhledem k jejich významu a obecným dopadům je nelze v této práci pominout. Některé z nich jsou navíc relevantní i pro řešení otázek, kterým je věnována analytická třetí kapitola této práce.

Je možné předeslat, že společnou příčinou většiny zásadních polemik vztahujících se k institutu svěřenského fondu je zařazení jeho české právní úpravy do třetí části OZ věnované absolutním majetkovým právům, od jejichž ustanovení se lze odchýlit pouze tehdy, připouští-li to zákon.⁹² Tato skutečnost implikuje nazírání na svěřenský fond jako na institut majetkového (věcného) práva. Podstata trustu je nicméně poněkud odlišná a zahrnuje prvky jak věcného práva, tak závazkového práva, neboť jeho základem je smluvní vztah mezi zakladatelem a správcem trustu a specifickou obligací *sui generis* je rovněž vztah mezi svěřenským správcem a obmyšleným. Prolínání a vzájemné vyvažování věcněprávních a smluvních prvků je pro trustovou strukturu charakteristické. Žádná z těchto rovin přitom není dominantní. Každý trust v sobě obsahuje latentní konflikt mezi autonomií vůle zakladatele a nezbytnou rigiditou právní úpravy věcných práv. V případě smluvního svěřenského fondu je navíc rigidní povaha absolutních majetkových práv konfrontována s principem smluvní volnosti.

V tomto ohledu není bez zajímavosti například legislativní řešení přijaté v Maďarsku, kde je právní úprava svěřenství (trustu) systematicky začleněna mezi obligace. Maďarská právní úprava vychází z nazírání části právní doktríny na trust jako na odložený dar zakladatele obmyšleným. Ani český, ani maďarský přístup není optimální, přičemž nezbyvá než smířit se s tím, že v civilistickém prostředí a z něj vyplývající systematickou platného soukromého práva ani optimální řešení nelze najít. Ať je právní úprava svěřenského fondu začleněna v občanském kodexu jakkoli, nikdy to nemůže být plně v souladu s výše uvedenou specifickou podstatou svěřenství a zmíněný konflikt mezi principem autonomie vůle zakladatele a absolutní povahou věcných práv bude vždy přítomen.

2.4.1. Přípustnost změn (statutu) svěřenského fondu

Jednou z nejzásadnějších praktických otázek současnosti týkajících se práva svěřenských fondů je otázka, zda statut svěřenského fondu lze po založení svěřenského fondu měnit jinak než

⁹² Viz § 978 OZ

rozhodnutím soudu, jehož právo je v tomto směru založeno ustanovením § 1469 odst. 2 OZ. Zakladatel svěřenského fondu přitom může mít legitimní zájem vyhradit si při založení svěřenského fondu možnost později podmínky fungování svěřenského fondu vyjádřené ve statutu měnit, případně přiznat právo změny statutu za určitých okolností jiné osobě (např. protektorovi).

Jak je uvedeno výše v části 2.2.7., změnám svěřenského fondu jsou věnována ustanovení § 1468 – § 1470 OZ. Ačkoli nadpis příslušného pododdílu svádí k opačnému výkladu, ze struktury ani obsahu těchto ustanovení podle názoru autora práce nevyplývá, že situace v nich popsané jsou taxativním výčtem možných změn, které mohou u existujícího svěřenského fondu nastat.

Názory v odborné právní veřejnosti nicméně nejsou v této záležitosti jednotné. Na jedné straně je přítomen právní názor opírající se o kogentnost norem absolutního majetkového práva vyjádřenou v ustanovení § 978 OZ. Podle tohoto názoru z absence výslovného právního zakotvení možnosti měnit statut svěřenského fondu jinak než rozhodnutím soudu vyplývá, že jiným způsobem statut svěřenského fondu měnit nelze a takovou možnost tedy nelze v zakladatelském právním jednání, tedy statutu svěřenského fondu, vyhradit. S tímto názorem je možné setkat se rovněž v rozhodnutích některých prvoinstančních soudů.⁹³ V soudní praxi se vyskytla rovněž interpretace připouštějící změnu statutu svěřenského fondu za podmínky, že jde o změnu „technické povahy“.⁹⁴

Autor této práce se domnívá, že výše uvedená argumentace je založena na příliš úzké interpretaci § 978 OZ, neboť je zde pomíjen aspekt, že uvedené zákonné ustanovení implicitně umožňuje odchýlit se od ustanovení třetí části OZ (upravující absolutní majetková práva) i bez výslovného zákonného zmocnění, a to tehdy, pokud takové odchýlení nemá účinky *erga omnes*. V této souvislosti je možné přisvědčit názoru, že obsah statutu svěřenského fondu není právním jednáním s účinky vůči třetím osobám.⁹⁵ Statut svěřenského fondu je jednostranným právním jednáním zakladatele a svěřenský správce se smluvně zavazuje, že podle něj bude vykonávat správu. Podle obecných principů soukromého práva, by mělo být možné vyhradit si v těchto právních jednáních možnost pozdějších změn a za stanovených podmínek tyto změny provést.

Podle názoru, ke kterému se autor práce přiklání, není případné zakotvení možnosti měnit statut svěřenského fondu jednáním správce nebo jiné osoby do obsahu statutu svěřenského fondu

⁹³ Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 z 16. 11. 2020, sp. zn. 33 Nc 1601/2020

⁹⁴ Usnesení Okresního soudu Praha-východ z 10. 2. 2021, sp. zn. 12 Nc 1401/2020

⁹⁵ KLEIN Šimon. Ke změnám statutu svěřenského fondu. Ad Notam 2/2020, s. 25

v rozporu se zákonem, neboť zákon takovou možnost zakladateli nijak neupírá.⁹⁶ Jestliže ustanovení § 1469 odst. 2 OZ přiznává soudu pravomoc změnit statut svěřenského fondu, pokud tím lze naplnit účel svěřenského fondu lépe než jeho zrušením, nelze z toho nijak vyvodit, že změna statutu svěřenského fondu jiným způsobem (předvídaným statutem) je vyloučena. Jednání, kterým zakladatel při založení svěřenského fondu vyhradí sobě nebo jiné osobě možnost změny statutu svěřenského fondu, nelze považovat za jednání, kterým by se nepřipustně odchyloval od zákonného ustanovení zákona,⁹⁷ neboť zákon tuto situaci výslovně neupravuje.

Závěr o přípustnosti a platnosti ustanovení statutu svěřenského fondu, kterým zakladatel vyhradí sobě nebo jiné osobě možnost později rozhodnout o změně statutu, je nepřímou podporován rozhodnutím NS z roku 2017 ve věci přípustnosti změn nadačního fondu.⁹⁸ Stejně jako v případě právní úpravy svěřenského soudu ani právní úprava nadačního fondu výslovně neuvádí nic o možnosti zakladatele vyhradit si v zakladatelském právním jednání možnost pozdějších rozhodnutí o změně zakladatelské listiny. NS v uvedeném rozhodnutí poukázal na skutečnost, že zakladateli nadace zákon takovou možnost dává. Ačkoli nadace a nadační fond jsou odlišné druhy právnických osob a ustanovení o nadaci není možné aplikovat na nadační fond, NS s ohledem na princip bezrozpornosti právního řádu uzavřel, že z teleologického hlediska není důvodu, proč by zakladatel nadace měl mít možnost vyhradit si uvedené oprávnění a zakladatel nadačního fondu nikoli, a že ve vztahu k nadačním fondům existuje v zákoně tzv. otevřená nepravá (teleologická) mezera, kterou je třeba překlenout s využitím analogie. NS se tímto rozhodnutím, kterým navázal na své dřívější rozhodnutí týkající se možnosti změn statutu nadace založené v době, kdy zákon tuto možnost výslovně nepřipouštěl,⁹⁹ postavil zřetelně na stranu preference autonomie vůle zakladatele a tímto rozhodnutím udal směr, od kterého by se neměl odchýlit ani v případě svěřenského fondu, který je i přes absenci právní osobnosti funkční strukturou nikoli nepodobnou fundaci.¹⁰⁰

V diskuzích o (ne)přípustnosti změny statutu svěřenského fondu se objevuje argument, že neměnnost statutu je součástí podstaty trustu a je tedy aspektem principiálním.¹⁰¹ Pokud se však podíváme na zahraniční právní úpravy trustu, vidíme, že většina jurisdikcí zakladateli možnost

⁹⁶ PIHERA Vlastimil; RONOVSÁ, Kateřina. K některým mýtům a omylům o svěřenských fondech. *Bulletin advokacie*, 7-8/2020, s. 44

⁹⁷ Srov. § 978 OZ

⁹⁸ Usnesení NS z 27. 3. 2018, sp.zn. 29 Cdo 3225/2016

⁹⁹ Usnesení NS z 30. 5. 2017, sp. zn. 29 Cdo 4921/2015

¹⁰⁰ RONOVSÁ, Kateřina; PIHERA, Vlastimil. K možnosti změny zakládací listiny (včetně změn účelu) nadačního fondu. *Právní rozhledy* 15-16/2018, s. 556. PIHERA, Vlastimil; RONOVSÁ, Kateřina. Fundační principy a hranice jejich flexibility, K otázce možnosti dodatečných změn podmínek fungování svěřenských fondů a fundací. *Právník* č. 9/2018, s. 705-722

¹⁰¹ SVEJKOVSKÝ Jaroslav. Svěřenské fondy – statut, institut věcného práva. *Bulletin advokacie* 5/2020, s. 36

měnit právním jednáním statut trustu v různé míře ponechává. Skutečnost, že by neměnnost statutu byla pojmovým znakem svěřenského fondu nelze vyvodit ani z obsahu platné české právní úpravy. Významně jinou otázkou nicméně podle autora práce je, zda jsou možnosti měnit statut bezbřehé a zda je možné výše uvedeným způsobem například měnit i samotný účel svěřenského fondu.

Podle základního ustanovení § 1448 odst. 1 se svěřenský fond vytváří vyčleněním majetku z vlastnictví zakladatele tak, že ten svěří správci majetek „k určitému účelu“. Připomeňme se, že česká úprava se v tomto ohledu koncepčně shoduje s pojetím quebeckého trustu popsaném v části 1.4.2. této práce, podle které podstata trustu spočívá v přiřazení k určitému účelu (*appropriation to a purpose*).¹⁰² Určitý přesně specifikovaný účel zde fakticky nahrazuje osobu vlastníka. Tento aspekt quebecké i české právní úpravy tak dále umocňuje klíčovou roli účelu trustu, který je definičním znakem všech trustových struktur. Skrze stanovený účel je svěřenský fond identifikován. Jak je rovněž uvedeno v části 2.2.1. této práce, účel je třeba považovat za nejvýznamnější konstitutivní prvek každého svěřenského fondu.

Na základě výše uvedeného nezbyvá autoru práce než učinit závěr, že účel je esenciálním základem svěřenského fondu a jeho pozdější změny nejsou možné. V tomto směru by tedy nebylo přípustné ani ustanovení statutu svěřenského fondu, které by zakladatele nebo jinou osobu opravňovalo měnit účel svěřenského fondu. Ostatně, rovněž příslušné zákonné ustanovení, které zakládá soudní pravomoc měnit statut svěřenského fondu,¹⁰³ stanoví pro soud v tomto ohledu jasné omezení, když uvádí, že změna má lépe prospět účelu svěřenského fondu. Z toho jasně vyplývá, že takovou změnou nemůže být změna účelu svěřenského fondu, neboť ta je konstantou, k níž se obsah statutu a jeho případné změny vztahují.¹⁰⁴

Možná vodítka pro řešení otázky přípustnosti či přípustných mezí obsahové změny statutu, resp. přípustnosti ustanovení statutu, kterým je taková změna umožněna, lze nalézt k judikatuře vztahující se ke stávající quebecké právní úpravě trustu, která je, jak je v této práci opakovaně zdůrazňováno, přiznaným inspiračním zdrojem české právní úpravy svěřenského fondu. Jde zejména o případ *Bank of Nova Scotia v. Thibault* z roku 2004.¹⁰⁵ V tomto případě si zakladatel trustu vyhradil ve statutu rozsáhlé pravomoci týkající se samotné správy majetku trustu, včetně možnosti v budoucnu pravidla správy měnit. Kanadský nejvyšší soud (*Supreme Court of Canada*) vyslovil neplatnost trustu, přičemž své rozhodnutí odůvodnil tím, že pokud si zakladatel trustu ponechává ve svém důsledku právo spravovaný majetek ovládat, nedochází ve

¹⁰² Srov. § 2 a 1261 CCQ

¹⁰³ Viz § 1469 odst. 2 OZ

¹⁰⁴ PIHERA, Vlastimil, 2021, *op. cit.* k pozn. 63, s. 1557 (komentář k § 1453)

¹⁰⁵ *Bank of Nova Scotia v. Thibault*, 2004 SCC 29 (*CanLII*), [2004] 1 SCR 758

skutečnosti k vyčlenění majetku a taková struktura je pouhou zástěrkou sloužící k obcházení věřitelů zakladatele, narušující princip nezávislosti trustu a jeho správy. Pro otázku, která je předmětem této části práce, je podstatné, že důvodem pro vyslovení neplatnosti trustu soudem byl rozpor se základním ustanovením § 1260 CCQ, který je předobrazem definičního ustanovení § 1448 OZ, nikoli to, že by soud odmítl samotnou možnost zakotvení pozdějších změn statutu. Na okolnost, že toto soudní rozhodnutí nevyklučuje, aby si zakladatel vyhradil možnost pro sebe či jinou osobu měnit statut trustu, poukazují rovněž jeho glosátoři.¹⁰⁶ Ani quebecká úprava trustu v CCQ ani česká zákonná ustanovení o svěřenském fondu zákaz změny statutu neobsahují. Jak ale vyplývá z uvedeného judikátu, zakladatel je při svých právních jednáních při zakládání trustu, případně později, zásadně vázán podstatou trustu spočívající ve vyčlenění majetku zakladatele (tedy vyčlenění mimo sféru jeho kontroly) k určitému účelu. Pokud jednání zakladatele ve svém souhrnu tuto podstatu (podstatné znaky) negují nebo významným způsobem omezují, pak by bylo i v českém právním prostředí podle názoru autora práce zřejmě nutné dojít na základě ustanovení § 555 OZ k obdobnému závěru jako v případě posuzovaném v uvedeném judikátu.

Jak je uvedeno výše, za jednání, které je v rozporu s podstatnými znaky svěřenského fondu, by s ohledem na výše uvedené bylo nutno označit doložku statutu, která by jeho zakladateli nebo jiné osobě umožnila měnit účel daného svěřenského fondu. Obdobně problematickými by byla ujednání zakladatelské smlouvy nebo statutu, která by umožňovala zakladateli podstatným způsobem ingerovat do správy svěřenského fondu nebo pravidla správy měnit. Na podstatnou (tedy nepřipustnou) míru ingerence by bylo podle názoru autora práce usuzovat například tehdy, pokud by ustanovení statutu nebo smlouvy zakládalo vázanost svěřenského správce pokyny zakladatele nebo právo zakladatele jinak rozhodovat o správě nebo omezovat diskreční práva správce (např. účelovými zásahy do statutu).

V této souvislosti je vhodné připomenout, že česká právní úprava svěřenského fondu neobsahuje žádné ustanovení nebo obecnou zásadu, podle které by zakladatel měl být po vzniku jím založeného svěřenského fondu od této struktury zcela „odříznut“. Připomeňme si, že vedle práva na jmenování obmyšleného¹⁰⁷ a určení plnění ze svěřenského fondu (zahrnující možnost tato rozhodnutí měnit)¹⁰⁸ přiznává česká právní úprava v ustanovení § 1465 odst. 1 OZ zakladateli právo dohledu nad svěřenským fondem a v ustanovení § 1454 OZ dokonce možnost vykonávat správu svěřenského fondu. Tato oprávnění však mají své zřejmé meze.

¹⁰⁶ KRANE, Joshua, A. *Beneficiary-Initiated Modification of Trusts: A Comparative Examination*. *Revue générale de droit*, 2008, 38 (1), s. 25,

¹⁰⁷ Viz § 1457 OZ

¹⁰⁸ Viz § 1458 odst. 2 OZ

Pokud jde o právo dohledu, zákon v příslušných ustanoveních¹⁰⁹ explicitně vymezuje dohledové pravomoci, které osobě s právem dohledu nad správou svěřenského fondu náleží. Je zřejmé, že ingerenci zakladatele, (resp. ustanovení statutu zakládající právo na takovou ingerenci), která by se ze zákonných dohledových pravomocí vymykala a která by přímo či nepřímo omezovala plnou správu náležející ze zákona svěřenskému správci, by bylo třeba rovněž posoudit jako jednání v rozporu s podstatnými znaky svěřenského fondu.

Co se týče zmíněné zákonné možnosti upravené v § 1454 OZ, aby zakladatel byl správcem svěřenského fondu, podle uvedeného ustanovení je to možné pouze tehdy, pokud má svěřenský fond dalšího svěřenského správce, přičemž správci musí jednat společně. Tím jsou jasně vymezeny meze rozhodovací pravomoci správce, pokud mají být zachovány podstatné znaky svěřenského fondu. Z tohoto pohledu by bylo v případě, že zakladatel je jedním ze svěřenských správců, nepřípustné, pokud by statut nebo jiné právní jednání zakládalo právo zakladatele „přehlasovat“ druhého správce daného svěřenského fondu.

Podle právní teorie¹¹⁰ i judikatury NS¹¹¹ výkladu podléhá zásadně každé právní jednání bez ohledu na to, zda se navenek jeví jako jednoznačné (jasné), přičemž ustanovení § 555 odst. 1 OZ formuluje východisko výkladu jakéhokoliv právního jednání - podstatný je jeho obsah, nikoliv např. jeho označení či pojmenování. Jak vyplývá z § 556 odst. 1 OZ, rozhodující je skutečná vůle (úmysl) jednajícího, a to při zohlednění všech v úvahu přicházejících (zjištěných) okolností, přičemž výklad vychází jen z takového úmyslu jednajícího, který byl anebo musel být znám adresátovi daného jednání. Ustanovení § 574 OZ přitom stanoví, že na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné. S ohledem na zmíněné zákonné principy nelze bez dalšího učinit zobecňující závěr, zda právní jednání, které bude svou formou a použitými pojmy odpovídat jednání při zakládání svěřenského fondu, ale které bude v rozporu s podstatnými znaky svěřenského fondu, bude neplatné nebo zda jej (uzavřenou smlouvu o založení svěřenského fondu mezi zakladatelem a správcem) bude možné posoudit jako smlouvu o správě cizího majetku ve smyslu § 1400 a násl. OZ. To bude zřejmě vždy záležet na konkrétních okolnostech, zejména na tom, jaká byla v daném případě skutečná vůle zakladatele a zda skutečný úmysl zakladatele byl nebo musel být znám svěřenskému správci.

¹⁰⁹ K tomu viz § 1464 - § 1466 OZ

¹¹⁰ TICHÝ, Luboš in ŠVESTKA, Jiří; Dvořák, Jan; FIALA Josef; a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek III. 1. vydání. Praha: ČR, 2014, s. 1368.

¹¹¹ Srov. např. rozsudek NS z 31. 10. 2017, sp. zn. 29 Cdo 61/2017 nebo rozsudek NS z 25. 4. 2017, sp. zn. 21 Cdo 5281/2016

2.4.2. Otázka právní osobnosti svěřenského fondu

Formální upozadění obligačních elementů svěřenského fondu vyplývající ze systematického zařazení příslušné právní úpravy trustu mezi ustanovení OZ věnované věcným právům spolu s podobností procesu zřízení a vzniku svěřenského fondu se zakládáním a vznikem právnických osob (včetně zápisu do veřejné evidence) vyvolává u části odborné právní veřejnosti otázku, zda by na svěřenský fond nemělo být nahlíženo jako na právnickou osobu.¹¹² Pohled na svěřenský fond jako na právnickou osobu se opírá rovněž o interpretaci ustanovení § 1011 OZ, která podle některých názorů vylučuje, aby v českém právním prostředí na existoval majetek bez vlastníka. Tato interpretace mimo jiné vychází ze srovnání s obdobným ustanovením quebeckého občanského zákoníku, které na rozdíl od českého kodexu výslovně připouští přiřčení majetku k určitému účelu (*appropriation to a purpose*).¹¹³ Protože ustanovení § 1448 odst. 3 OZ explicitně uvádí, že majetek ve svěřenském fondu není vlastnictvím správce, zakladatele, ani osoby, které má být ze svěřenského fondu plněno, je z toho podle daného názoru třeba vyvodit, že majetek je vlastnictvím svěřenského fondu, což předpokládá existenci jeho právní osobnosti. Tento závěr je nepřímou podporován i českým veřejným právem, které na svěřenský fond nahlíží jako na účetní jednotku a daňového poplatníka, jehož daňový režim je v zásadě shodný s režimem obchodní společnosti.

Nicméně, závěr o existenci právní osobnosti svěřenského fondu z platné právní úpravy jednoznačně dovodit nelze.¹¹⁴ Podle ustanovení § 20 odst. 1 OZ je právnická osoba organizovaným útvarům, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. V případě svěřenského fondu však není naplněna ani jedna z uvedených podmínek. Trustová struktura postrádá běžnou organizační strukturu právnických osob. Obsahové náležitosti statutu svěřenského fondu se významně liší od obsahu zakladatelských právních jednání právnických osob, které upravují řídicí a organizační strukturu. Statut svěřenského fondu naproti tomu stanovuje pravidla správy majetku svěřenského fondu, tedy upřesňuje obsah obligačního vztahu mezi zakladatelem a svěřenským správcem. Ani případná přítomnost organizační struktury by ale pro kvalifikaci svěřenského fondu jako právnické osoby nepostačovala, neboť žádné ustanovení platného práva nestanoví, že svěřenský fond je právnickou osobou a jeho právní osobnost není ani jinak zákonem uznána.

¹¹² TICHÝ, Luboš. Vlastnictví bez vlastníka v českém svěřenském fondu (skica na margo trustu v českém právu). Bulletin advokacie 3/2020, s. 18

¹¹³ Čl. 2 CCQ: „Every person is the holder of a patrimony. It may be the subject of a division or of an appropriation to a purpose, but only to the extent provided by law.“

¹¹⁴ HAVEL, Bohumil, komentář k § 20 OZ in HAVEL, Bohumil; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117. Praha: Leges, 2013, s. 275.

Hlavním argumentem proti nahlížení na svěrenský fond jako právnickou osobu je zákonem výslovně akcentovaný princip odděleného a nezávislého vlastnictví.¹¹⁵ V případě svěrenského fondu je majetek oddělen od majetku zakladatele i správce. V případě quebeckého trustu je majetek fiducie oddělen od majetku fiduciáře. Tento princip je v rozporu s koncepcí právnické osoby, která je založena na jednotě majetku a právní subjektivity. Jak dále poukazují někteří oponenti názoru o existenci právní osobnosti svěrenského fondu, koncept odděleného vlastnictví v českém prostředí existoval, aniž by byl významněji zpochybnován, již před implementací institutu trustu do českého soukromého práva. V této souvislosti se odvolávají na existenci podílových fondů, účastnických fondů doplňkového penzijního spoření, pozůstalosti či režimu svěrenského nástupnictví.¹¹⁶ Jejich přípustnost vychází z příslušných zákonných právních úprav, které mají povahu zvláštních ustanovení (*lex specialis*) ve vztahu k obecnému principu vyjádřenému ve zmíněném ustanovení § 1011 OZ. Obdobně je možné ve vztahu k obecným principům absolutních majetkových práv považovat za *lex specialis* právní úpravu svěrenského fondu v ustanoveních § 1448 a násl. OZ.¹¹⁷

Podle autora práce je přitom zřejmé, že princip *lex specialis derogat legi generali* lze aplikovat i na vzájemný vztah různých ustanovení OZ (tedy téhož zákona), jinými slovy, že existence právní úpravy specifického institutu vylučuje použití obecného pravidla, které by se jinak na danou situaci aplikovalo. Jako příklad z jiné oblasti soukromého práva lze uvést vztah mezi ustanoveními § 258 a § 259 OZ, které členovi spolku nebo osobě s právním zájmem přiznávají právo navrhnout soudu, aby rozhodl o neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku pro jeho rozpor se zákonem nebo se stanovami a ustanovením § 1209 odst. 1 OZ, které se týká shromáždění společenství vlastníků jednotek a podle kterého může přehlasovaný vlastník jednotky navrhnout soudu, aby o záležitosti týkající se správy domu a pozemku sám rozhodl. Přestože § 1221 OZ stanoví subsidiární aplikaci zákonných ustanovení o spolku na společenství vlastníků jednotek, podle ustálené judikatury NS ustanovení § 1209 odst. 1 OZ, jakožto *lex specialis* vylučuje použití § 258 OZ a 259 OZ na soudní přezkum platnosti rozhodnutí shromáždění.¹¹⁸ Podle podobných východisek lze hledět na ustanovení § 495 OZ a § 1011 OZ, která spojují majetek, jmění či vlastnictví s určitou osobou, jako na obecnou právní úpravu (*lex generalis*), jejíž působnost je v případě majetkové podstaty svěrenského fondu vyloučena specifickým ustanovením § 1448 odst. 2 OZ vymezujícím oddělené a nezávislé vlastnictví

¹¹⁵ SVEJKOVSKÝ Jaroslav, 2020, *op. cit.* k pozn. 101, s. 37

¹¹⁶ PIHERA Vlastimil, RONOVSÁ, 2020, *op. cit.* v pozn. 96, s. 44

¹¹⁷ LEDERER, Vít, 2021, *op. cit.* v pozn. 36, s. 60

¹¹⁸ Např. usnesení NS z 19. 4. 2023, sp. zn. 26 Cdo 3628/2022, usnesení z 15. 3. 2017, sp. zn. 26 Cdo 4567/2016 nebo usnesení z 16. 10. 2019, sp. zn. 26 Cdo 1657/2018

a navazujícím ustanovením § 1448 odst. 3 OZ, podle které majetek svěřenského fondu nepatří žádnému z účastníků této fiduciární struktury.

Jak vyplývá z pojetí českého svěřenského fondu vycházejícího z quebeckého konceptu *patrimoine d'affectation*, není-li to v rozporu z účelem, k jakému byl svěřenský fond vytvořen, skladba majetku svěřenského fondu, jakož i výše či skladba případných dluhů, se může v době trvání svěřenského fondu proměňovat. Tímto aspektem se svěřenský fond zvnějšku skutečně podobá právnické osobě. Jmění svěřenského fondu může v zásadě tvořit cokoli, co může patřit a s čím může volně právně disponovat právnická osoba. Rozdíl je však v tom, že v případě svěřenského fondu je právní osobnost nahrazena účelem. Věc vyčleněná do svěřenského fondu není ve vlastnictví určité osoby a nikdo tedy nemá právo s ní libovolně, zejm. ke svému vlastnímu užitku, nakládat a svévolně rozhodovat o jejím dalším právním osudu.¹¹⁹

Dalším aspektem, ve kterém lze podle autora práce spatřovat zásadní rozdíl mezi institutem svěřenského fondu a právnickou osobou, je způsob, jakým svěřenský fond zaniká. Zatímco doba právní existence právnické osoby zapsané ve veřejném rejstříku (doba, po kterou má právnická osoba právní osobnost¹²⁰) je spjata s dobou jejího zápisu v příslušném veřejném rejstříku,¹²¹ svěřenský fond nezaniká výmazem z evidence svěřenských fondů, ale výlučně jedním ze zákonem předvídaných způsobů, kterými jsou správcovo naložení s majetkem svěřenského fondu způsobem podle statutu, vydání majetku podle § 1472 OZ nebo jeho převedení § 1473 OZ.¹²² Výmaz svěřenského fondu z evidence svěřenských fondů tedy nemá jakýkoli (konstitutivní) účinek, jde-li o správu svěřenského fondu, působnost konkrétního svěřenského správce nebo samotnou existenci svěřenského fondu.¹²³

V neposlední řadě je třeba podotknout, že právní závěr o neexistenci právní osobnosti svěřenského fondu nijak nerozporuje ani dosavadní judikatura NS. Pro dosavadní rozhodnutí NS, ve kterých se NS k této otázce vyjadřuje, je příznačné, že neexistence právní osobnosti svěřenského fondu je uváděna jako jednoznačné východisko vyplývající z platného práva, aniž by NS v příslušných rozhodnutích shledával důvody toto východisko více odůvodňovat.¹²⁴

¹¹⁹ LEDERER, Vít, 2022, *op. cit.* v pozn 35, s. 39

¹²⁰ Viz § 118 OZ

¹²¹ Viz § 185 OZ

¹²² Viz § 1474 věta první OZ

¹²³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky z 20. 12. 2022, sp. zn. 27 Cdo 1929/2022

¹²⁴ Srov. např. Usnesení NS z 15. 12. 2020, sp.zn. 27 Cdo 3033/2019 nebo Usnesení NS z 26. 10. 2021, sp. zn. 20 Cdo 617/2021

2.5. Problémy svěrenských institutů při jednání *mortis causa*

Institut svěrenství je vhodným (někdy nejvhodnějším a v některých případech dokonce jediným možným či dostupným) nástrojem řešení některých mezilidských či rodinných problémů či potřeb. Jednou z těch významných je potřeba ochrany majetku, který jeho stávající vlastník (fiduciant) z určitých důvodů nechce nebo nemůže převést bez omezení na osobu, která má být jeho konečným příjemcem nebo které mají z daného majetku náležet plody a užitky. Tato potřeba velmi často nastává při mezigeneračním přechodu majetku. Je tedy přirozené, že fiducie má často souvislost s dědictvím a že fiduciární instituty se v právní historii objevují současně s instituty dědickými. V praxi se tak nelze vyhnout konfliktním situacím pramenících z prolínání fiduciárních a dědických vztahů.

Pokud jde o svěrenský fond, nejviditelněji se jeho právní úprava střetává s dědickým právem, resp. jinými jednáními *mortis causa*, v případě institutu svěrenského fondu vytvářeného pořízením pro případ smrti. Přes zdánlivou jednoznačnost platné právní úpravy naráží právní praxe při strukturování svěrenských fondů vytvářených tímto způsobem na řadu interpretačních a aplikačních nejistot, které dosud brzdí významnější využívání tohoto institutu.

Dalším potencionálním zdrojem interpretačních nejistot při aplikaci dědických institutů je výše popsaná specifická povaha českého svěrenského fondu spočívající v odosobněném „jmění“ (patrimoniu), tedy existenci majetku bez vlastníka. Jednou z otázek, na kterou se snaží tato práce v této souvislosti odpovědět, je dědická způsobilost svěrenského fondu a implikace z toho vyplývající.

Svěrenský fond je výsledkem projevu autonomní vůle jeho zakladatele týkající se majetkových poměrů, které mají být zachovány i po smrti zakladatele. Zřízení svěrenského fondu tak může být (a v praxi často bývá) faktickou alternativou k závěti. Součástí dědického práva jsou přitom ustanovení ochrany nepominutelných dědiců, která působí ve vztahu k zájmům sledovaným založením svěrenského fondu často protisměrně. Tento zájmový konflikt, resp. jeho řešení, je jednou z největších výzev při implementaci trustové struktury do jakéhokoli civilistického prostředí. Rozbor specifických otázek týkajících se české podoby tohoto konfliktu je rovněž jedním z hlavních cílů této práce.

2.5.1. Úskalí testamentárního svěrenského fondu

Zákonná možnost stanovená v ustanovení § 1448 odst. 1 OZ, podle kterého je možné svěrenský fond vytvořit pořízením pro případ smrti, implikuje několik problémových otázek, na které dosud neexistují v odborné veřejnosti jednoznačné a shodné názory. Zásadní koncepční otázkou, které je věnován detailnější rozbor v části 3.1. této práce, je vztah majetku vyčleněného

při založení takto zřizovaného svěřenského fondu k ostatnímu majetku zakladatele (zůstavitele) patřícímu do pozůstalosti. Vedle tohoto koncepčního problému jsou zde další otázky spíše praktického či právně technického charakteru týkající se například (ne)ustanovení svěřenského správce či způsobu přijetí statutu svěřenského fondu. V neposlední řadě je na místě rovněž hledání odpovědi na otázku, zda je možné založit svěřenský fond kteroukoli ze zákonných forem pořízení pro případ smrti, tedy i dědickou smlouvou. Absence jednoznačných odpovědí na některé z těchto otázek dosud brání širšímu praktickému využití tohoto institutu.

Testamentární svěřenský fond není českým unikátem a při řešení některých ze zmíněných sporných otázek je možné vzít v úvahu zahraniční zkušenosti. Český zákonodárce zde převzal tradiční pojetí vycházející ze zvyklostí angloamerického trustu, které zná i quebecké řešení,¹²⁵ jež je ideově nejbližší předlohou českého svěřenského fondu, podle kterého lze trustovou strukturu vytvořit jak na smluvním základě za života zakladatele (*inter vivos*), tak pořízením pro případ smrti (*mortis causa*). Lze nicméně považovat za poněkud sporné, nakolik byla zákonodárcem, resp. autory platného českého občanského kodexu, domyšlena kompatibilita testamentárního svěřenského fondu nejen s některými ustanoveními dědického práva, ale i s některými dalšími částmi obecné právní úpravy svěřenského fondu.

Podle autora práce lze na testamentární svěřenský fond hledět z určitého pohledu, byť poněkud zjednodušeně, jako na institucionalizované svěřenské nástupnictví. Oba instituty jsou totiž potencionálně vhodným řešením velmi podobné potřeby týkající se mezigeneračního předávání majetku. Samozřejmě nelze nevidět, že institut svěřenského fondu skýtá některé možnosti, které nejsou svěřenským nástupnictvím nahraditelné a které souvisí jednak s odlišným postavením předního dědice na straně jedné a postavením (právy a povinnostmi) svěřenského správce na straně druhé a dále s odlišnými vlastnickými poměry ve vztahu k předmětné pozůstalosti, která je v případě svěřenského fondu vyčleněna mimo vlastnictví jakékoli osoby, zatímco v případě svěřenského nástupnictví je na dobu jeho trvání nabývána do vlastnictví fiduciáře (předního dědice).

2.5.1.1. Přípustné způsoby vytvoření testamentárního svěřenského fondu

Nejednoznačné odpovědi jsou spojeny již se samotnou otázkou, jakými přípustnými způsoby lze testamentární svěřenský fond založit. Zatímco quebecký soukromoprávní kodex umožňuje založení svěřenského fondu „závěť“ (franc. *testament*; angl. *will*),¹²⁶ český zákonodárce zvolil poněkud širší pojem a v úvodním ustanovení právní úpravy svěřenského

¹²⁵ Srov. čl. 1262 CCQ

¹²⁶ *Ibid.*

fondy doslovně připouští zřízení svěrenského fondu „pořízením pro případ smrti“.¹²⁷ Podle ustanovení § 1491 OZ se pořízením pro případ smrti rozumí nejen závěť, ale rovněž dovětek nebo dědická smlouva.

Je mimo pochybnost, že vytvoření svěrenského fondu je možné na základě závěti. Tento způsob bude zřejmě v právní praxi rovněž způsobem nejvíce obvyklým.

Dovětek je definován ustanovením § 1498 OZ, podle kterého lze dovětkem nařídit odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníku nebo dědici příkaz. Vzhledem k tomu, že vytvoření svěrenského fondu je spojeno s majtkovým převodem (vyčleněním majetku do svěrenského fondu), jedinou formou dovětku, která pro tyto účely přichází v úvahu, je odkaz, jehož podstata spočívá v nařízení určité osobě, aby odkazovníku vydala předmět odkazu.¹²⁸ Pokud lze určitý majetek vyčlenit do svěrenského fondu závěti jako dědictví, podle autora práce lze jen těžko najít důvod, proč by nebylo možné vyčlenit jej do takto nově vznikajícího svěrenského fondu nařízením odkazu.

Problémem, u kterého je hledání jednoznačné odpovědi obtížnější, je otázka zřízení svěrenského fondu dědickou smlouvou. Na rozdíl od závěti či odkazu je dědická smlouva dvoustranným právním jednáním. Podle ustanovení § 1582 OZ dědickou smlouvou zůstavitel povolává za dědice nebo odkazovníka druhou stranu nebo třetí osobu. Vzhledem k tomu, že svěrenský fond vzniká až k okamžiku úmrtí jeho zakladatele (zůstavitele),¹²⁹ nepřichází v úvahu uzavření dědické smlouvy svěrenským správcem na účet svěrenského fondu. Na druhou stranu, s ohledem na povahu svěrenského fondu (absenci právní osobnosti) nemůže být aplikována ani varianta s povoláním třetí osoby, neboť svěrenský fond osobou není. S přihlédnutím k těmto okolnostem je podle autora práce zřejmě nutné učinit závěr, že „pořízením pro případ smrti“ ve smyslu podle ustanovení § 1448 odst. 1 OZ nemůže být dědická smlouva a tímto způsobem svěrenský fond vzniknout nemůže.

2.5.1.2. Statut testamentárního svěrenského fondu

Další otázkou týkající se testamentárního svěrenského fondu, na kterou v platném právu nenajdeme jednoznačnou odpověď, je otázka statutu tohoto fondu, zejména způsob jeho přijetí. Je zřejmé, že ustanovení § 1452 OZ, podle kterého každý svěrenský fond musí mít statut vydaný zakladatelem ve formě veřejné listiny, se vztahuje na všechny svěrenské fondy bez výjimky, tedy i na ty, které jsou zakládány pořízením pro případ smrti.

¹²⁷ Viz § 1448 odst. 1 OZ

¹²⁸ Viz § 1594 odst. 1 OZ

¹²⁹ Viz § 1451 odst. 3 OZ

Existence statutu je tedy nepochybně rovněž podmínkou platného zřízení svěřenského fondu pořízením pro případ smrti. Praktické splnění této podmínky je představitelné pouze dvěma způsoby. Statut svěřenského fondu musí být buď obsahovou součástí pořízení pro případ smrti nebo jeho přílohou. Část odborné právní veřejnosti přitom připouští pouze první z uvedených možností s tím, že příslušná listina je současně pořízením pro případ smrti a statutem svěřenského fondu a musí tedy splňovat zákonné obsahové náležitosti obou těchto právních jednání.¹³⁰ Z toho vyplývá, že tato listina musí mít formu veřejné listiny.¹³¹ Otázkou nicméně je, zda je přípustné, aby pořízení pro případ smrti, kterým je zakládán svěřenský fond, mělo jinou formu než formu veřejné listiny (např. alografická závěť), jejíž přílohou je statut svěřenského fondu (ve formě veřejné listiny). Vzhledem k absenci kogentního zákonného ustanovení, které by takovou možnost vylučovalo, je na tuto otázku podle názoru autora práce třeba odpovědět kladně. Ze zákonné úpravy vyplývá, že založení svěřenského fondu předpokládá dvě na sebe navazující (samostatná) právní jednání jeho zakladatele. Jedním z nich je jednání uvedené v ustanovení § 1448 odst. 1 OZ, kterým zakladatel svěřuje majetek správci, druhým pak jednání podle § 1452 odst. 1 OZ, kterým zakladatel vydává statut svěřenského fondu. Zákon přitom předepisuje formu veřejné listiny pouze u druhého z těchto jednání.¹³²

2.5.1.3. Ustavení správce testamentárního svěřenského fondu

Zřízení svěřenského fondu je podmíněno právním jednáním, kterým správce přijme pověření k správě fondu.¹³³ Z platné právní úpravy přitom výslovně nevyplývá, že tato podmínka platí pouze pro smluvní (*inter vivos*) svěřenský fond. Pokud bychom jí však vztáhli na svěřenský fond vytvářený pořízením pro případ smrti, narazíme na těžko řešitelný rozpor s ustanovením § 1451 odst. 3 OZ, podle kterého testamentární svěřenský fond vzniká smrtí zakladatele. Je přitom zřejmé, že u takto vytvářeného svěřenského fondu nepřichází z jeho podstaty v úvahu přijetí pověření správcem za života zakladatele a že k akceptaci může dojít až po zakladatelově smrti.¹³⁴ Na druhou stranu, pokud testamentární svěřenský fond vzniká ze zákona smrtí zakladatele, těžko lze jeho zřízení vázat na právní skutečnost, která nemůže nastat před tímto datem. Jediné možné řešení tohoto rozporu tak podle názoru autora práce spočívá v neaplikaci ustanovení § 1451 odst. 1 OZ na testamentární svěřenský fond. Tento závěr přitom samozřejmě neznamená, že svěřenský fond vytvářený pořízením pro případ smrti nemusí mít svěřenského

¹³⁰ PIHERA, Vlastimil, 2021, *op. cit.* k pozn. 63, s. 1556-1557.

¹³¹ Viz § 1452 odst. 3 OZ

¹³² Viz § 1452 odst. 3 OZ

¹³³ Viz § 1451 odst. 1 OZ

¹³⁴ LEDERER, Vít, 2021, *op. cit.* v pozn 36, s. 108.

správce. Svěřenský fond bez správy, tedy bez svěřenského správce, který správu fondu vykonává, je nemyslitelný. V této souvislosti tak vyvstávají otázky týkající se ustanovení svěřenského správce testamentárního svěřenského fondu do funkce. Z pohledu aplikační praxe jsou relevantní zejména dva problémy – jak svěřenského správce testamentárního fondu jmenovat a jaké důsledky bude či může mít skutečnost, kdy určený (jmenovaný) svěřenský správce své pověření nepřijme.

Pokud jde o určení, resp. jmenování, osoby správce, i na testamentární svěřenský fond je aplikovatelné ustanovení § 1455 odst. 1 OZ, podle kterého zakladatel určuje svěřenského správce buď přímo nebo nepřímo. Přímý způsob spočívá ve jmenování konkrétní osoby, nepřímý způsob pak v určení způsobu jmenování svěřenského správce ve statutu svěřenského fondu. Zatímco v případě standardního (smluvního) svěřenského fondu bude nepochybně obvyklejším řešením přímé jmenování prvního svěřenského správce zakladatelem (už s ohledem na to, že standardní svěřenský fond je vytvářen smlouvou mezi zakladatelem a konkrétní osobou jako svěřenským správcem), v případě testamentárního svěřenského fondu získává na významu alternativa nepřímého určení, tedy stanovení způsobu jmenování svěřenského správce ve statutu. Na rozdíl od smluvního svěřenského fondu nemusí v době vytváření svěřenského fondu (tedy v době, kdy činí příslušné pořízení pro případ smrti) zakladatel o osobě konkrétního svěřenského správce rozhodnout. Jinými slovy, zatímco u standardního (smluvního) svěřenského fondu nepřichází v úvahu, aby prvního svěřenského správce neurčil zakladatel, neboť konkrétní svěřenský správce je druhou stranou smlouvy, kterou je zřizován svěřenský fond, v případě testamentárního svěřenského fondu může odpovědnost za výběr a jmenování prvního svěřenského správce zakladatel „delegovat“ na jinou osobu a na dobu po své smrti. To samozřejmě neznamená, že zakladatel nemůže v pořízení pro případ smrti, kterým vytváří svěřenský fond, jmenovat svěřenským správcem konkrétní osobu.

V případě smluvního svěřenského fondu bývá obvyklé, že zakladatel stanoví, kdo, resp. jakým způsobem, jmenuje nástupce prvního správce a další správce v pořadí. Osobou, která je oprávněna jmenovat správce po zániku funkce správce stávajícího, je obvykle osoba, která podle statutu vykonává dohled nad správou svěřenského fondu. Míra diskrece této osoby při jmenování svěřenského správce může být různá. Je nepochybně možná vysoká míra diskrece, případně omezená například jen určitou charakteristikou, kterou musí osoba správce splňovat (např. stupeň vzdělání, příslušnost k advokátnímu nebo jinému stavu apod.). Na druhé straně může zakladatel při založení svěřenského fondu určit přesný seznam konkrétních osob v určitém pořadí. Kompromisním řešením je více či méně omezený okruh osob, z nichž má být správce jmenován. Neméně důležitým je pak řešení nástupnictví svěřenského správce v případě

svěřenského fondu vytvářeného pořízením pro případ smrti. Ať už zakladatel testamentárního svěřenského fondu zvolí přímý nebo nepřímý způsob určení svěřenského správce, nemá jistotu, že jím určený svěřenský správce po smrti zakladatele pověření skutečně přijme. Na místě je proto implementovat do statutu testamentárního svěřenského fondu ustanovení obdobná těm, kterými je u smluvního svěřenského fondu upraveno nástupnictví prvního svěřenského správce a nástupců následných.

Přes výše uvedené si lze představit situaci, kdy jmenovaný správce pověření ke správě testamentárního svěřenského fondu nepřijme a kdy náhradní řešení pro tuto eventualitu ve statutu chybí, případně kdy takové ustanovení ve statutu sice nalezneme, ale ani podle něj se svěřenského správce nepodaří ustavit. V tom případě lze nepochybně i na testamentární svěřenský fond aplikovat ustanovení § 1455 odst. 2 OZ, podle kterého v případě, kdy selže ustavení svěřenského správce podle vůle zakladatele, jmenuje svěřenského správce soud na návrh osoby, která na tom má právní zájem. Za osobu, která má na jmenování svěřenského správce právní zájem, je zjevně třeba vždy považovat obmyšleného daného svěřenského fondu a je jím zřejmě například i jiná osoba, která je případně statutem pověřena výkonem dohledu nad správou tohoto svěřenského fondu podle ustanovení 1463 odst. 1 OZ.

Nelze nicméně vyloučit ani situaci, kdy se svěřenského správce testamentárního svěřenského fondu nepodaří ustavit ani soudní cestou podle ustanovení § 1455 odst. 2 OZ. Může k tomu dojít například z důvodu, že zakladatel vymezí ve statutu takové podmínky správy svěřenského fondu, které není jmenovaný ani žádný jiný potencionální správce schopen či ochoten přijmout. Pokud k tomu dojde, lze zřejmě na takovou situaci hledět tak, že dosažení účelu svěřenského fondu se stalo nemožným. V tom případě má osoba s právním zájmem možnost podle ustanovení § 1469 odst. 1 OZ navrhnout soudu zrušení svěřenského fondu. Soud je přitom vázán ustanovením § 1469 odst. 2 OZ, podle kterého by měl nejdříve posoudit, zda situace není řešitelná změnou statutu svěřenského fondu, která umožní naplnit účel svěřenského fondu. Pokud ano, soud by měl namísto zrušení svěřenského fondu upravit jeho statut.

2.5.1.4. Zrušení testamentárního svěřenského fondu

Pokud nelze situaci, kdy se ani soudní cestou nepodaří ustavit svěřenského správce nebo kdy účel svěřenského fondu není možné naplňovat z jiných důvodů, odblokovat změnou statutu svěřenského fondu, soudu nezbude než na návrh osoby, která na tom má právní zájem, svěřenský fond zrušit. V případě testamentárního svěřenského fondu má tato skutečnost samozřejmě zásadní dopad na dědické poměry a pozůstalostní řízení. Podoba těchto dopadů přitom závisí primárně na tom, zda zrušením svěřenského fondu z důvodu nemožnosti ustavit svěřenského

správce zaniká svěřenský fond s účinky *ex nunc*, tedy od právní moci příslušného soudního rozhodnutí, nebo zda je svěřenský fond v tomto případě zrušen od počátku, tedy s účinky *ex tunc*.

V případě, že by testamentární svěřenský fond zanikl s účinky *ex tunc*, znamenalo by to, že k převodu pozůstalosti do majetku svěřenského fondu vůbec nedošlo a na vzniklou situaci by bylo třeba aplikovat příslušná ustanovení pozitivního dědického práva upravující případy, kdy testamentární dědic či odkazovník dědictví, resp. odkaz, nenabude, tedy ustanovení o uvolněném dědickém podílu,¹³⁵ případně uvolněném odkazu.¹³⁶ Konkrétní dopad zrušení testamentárního svěřenského fondu na dědické poměry by v tom případě dále závisel na několika okolnostech, zejména na tom, jakým porúčením pro případ smrti byl svěřenský fond vytvořen, jaká část pozůstalosti byla do svěřenského fondu vyčleněna a rovněž na skutečnosti, zda jsou zde další dědicové ze závěti. Jestliže zůstavitel závěti kromě vytvoření svěřenského fondu určil dědické podíly i dalším dědicům, je zřejmě třeba na zrušení svěřenského fondu aplikovat pravidla pro uvolněný dědický podíl podle ustanovení § 1504 a násl. OZ. Jestliže jiní dědicové ze závěti nejsou nebo pokud nejsou splněny podmínky pro to, aby jiným dědicům přirostl uvolněný dědický podíl, stane se majetek, který měl být vyčleněn do svěřenského fondu, předmětem zákonné dědické posloupnosti.¹³⁷ V případě, kdy došlo k vytvoření testamentárního svěřenského fondu odkazem, bylo by třeba aplikovat ustanovení § 1628 OZ upravující uvolněný odkaz. Jestliže zde nejsou jiní odkazovníci ani náhradník nebo pokud nejsou splněny zákonné podmínky pro připadnutí odkazu, resp. podílu na odkazu, jiné osobě, odkaz podle ustanovení § 1628 odst. 3 OZ zanikne.

Jestliže by testamentární svěřenský fond zanikl v případě zrušení soudem s účinky *ex nunc*, tedy až k okamžiku příslušného pravomocného soudního rozhodnutí, na dědické poměry by tato skutečnost neměla žádný dopad, a to přinejmenším v případě, kdy byl vytvořen závětí. Připomeňme si, že testamentární svěřenský fond ze zákona vzniká smrtí zakladatele.¹³⁸ Pokud je svěřenský fond vytvářen závětí, jeho dědické právo vzniká (stává se součástí patrimonie tvořící jmění svěřenského fondu) rovněž k okamžiku smrti zakladatele.¹³⁹ Do doby příslušného rozhodnutí v pozůstalostním řízení je tedy majetkem svěřenského fondu toto dědické právo. V případě zrušení svěřenského fondu s účinky *ex nunc* by bylo třeba aplikovat ustanovení statutu, případně zákona, která upravují majetkové vypořádání v případě zániku svěřenského

¹³⁵ Viz § 1504 - § 1506 OZ

¹³⁶ Viz § 1628 - § 1629 OZ

¹³⁷ Viz § 1633 odst. 1 OZ

¹³⁸ Viz § 1451 odst. 3 OZ

¹³⁹ Viz § 1479 OZ

fondy. V této souvislosti je však nutné poukázat na to, že ustanovení § 1471 - § 1474 OZ upravující zánik svěřenského fondu konzistentně pojmově spojují zánik svěřenského fondu se zánikem svěřenské správy. O zániku správy svěřenského fondu však lze stěží hovořit v situaci, kdy fond svěřenského správce nemá (nikdy neměl). Tato okolnost navíc znemožňuje vydání majetku rušeného svěřenského fondu, neboť tato pravomoc náleží ze zákona výlučně svěřenskému správci.¹⁴⁰ V neposlední řadě nelze za této situace aplikovat ani ustanovení § 1473 odst. 1 OZ, které podmiňuje převod majetku svěřenského fondu (zřízeného za veřejně prospěšným účelem), jehož účel nelze naplnit, do jiného svěřenského fondu nebo do vlastnictví právnické osoby návrhem svěřenského správce.

Z uvedených důvodů je podle názoru autora práce nutno učinit závěr, že v případě, kdy je primárním důvodem zrušení testamentárního svěřenského fondu soudem okolnost, že nelze ustavit ani prvního svěřenského správce, není možné postupovat jinak, než svěřenský fond zrušit s účinky *ex tunc* a aplikovat na tuto situaci shora uvedená ustanovení platného dědického práva o uvolněném dědickém podílu, případně uvolněném odkazu.

2.5.1.5. Procesní nejasnosti okolo testamentárního svěřenského fondu

Zřízení svěřenského fondu pořízením pro případ smrti může představovat určitý praktický problém, který vyplývá z ustanovení § 142 ZZŘS. Podle tohoto ustanovení se pořízení pro případ smrti, které je v úschově notáře, nevydává. To znamená, že v případě, že zakladatel svěřenského fondu uloží své pořízení pro případ smrti do notářské úschovy, nebude moci být tento dokument použit v pozůstalostním řízení k prokázání existence testamentárního svěřenského fondu.

Důvodem této úpravy je ochrana důvěrnosti pořízení pro případ smrti. Notář, který má pořízení pro případ smrti v úschově, může pouze zjistit jeho stav a obsah. Nesmí jej vydat ani jeho obsah jinak zpřístupnit.

Na druhou stranu, pokud příslušné pořízení pro případ smrti nebude v notářské úschově uloženo, implikuje to nutnost prokázat jeho existenci v pozůstalostním řízení jiným způsobem. Za tímto účelem může zůstavitel pořídit o svém úmyslu zřídit svěřenský fond jiným způsobem, například v závěti nebo v jiné písemné formě.

Dalším praktickým problémem, který může nastat v případě zřízení svěřenského fondu pořízením pro případ smrti, je situace, kdy ke dni úmrtí zakladatele nemusí být osoba

¹⁴⁰ Srov. § 1472 a 1474 OZ

svěřenského správce známa. Tato situace může nastat, pokud zůstavitel v pořízení pro případ smrti pouze stanoví účel svěřenského fondu, ale jmenovitě svěřenského správce neurčí.

Situaci, kdy svěřenský správce není znám, řeší ustanovení § 164 odst. 3 ZZŘS. Podle tohoto ustanovení je soud (soudní komisař) povinen v případě, kdy v pozůstalostním řízení zjistí, že pořízením pro případ smrti byl zřízen svěřenský fond, vyzoomět svěřenského správce, pokud je znám.

V případě, že svěřenský správce není znám, soud (soudní komisař) pověří správou svěřenského fondu předběžného správce. Předběžný správce bude svěřenský fond spravovat až do doby, než bude svěřenský správce jmenován.

2.5.2. Testamentární zvýšení majetku svěřenského fondu

2.5.2.1. Dědická způsobilost svěřenského fondu

Pokud člověk zamýšlí pro případ své smrti převést (vyčlenit) svůj majetek do trustové struktury, není odkázán pouze na testamentární svěřenský fond. Alternativní možností je „odkázat“ majetek do svěřenského fondu, který zakladatel založí již za svého života. Takto zřízený svěřenský fond *inter vivos* může vzniknout jako „plnohodnotná“ trustová struktura vyčleněním významné části majetku zakladatele, ale v praxi se lze setkat rovněž s tím, že zakladatelé za života založí svěřenský fond s minimálním majetkem (např. nevelkým peněžním vkladem) cíleně jako „dědický vehikl“, na nějž má významný majetek přejít teprve smrtí zakladatele. Důvodem pro takový postup jsou často právě otevřené otázky (a z nich plynoucí právní nejistota) týkající se testamentárního svěřenského fondu, které jsou rozebírány v předchozí části 2.5.1. a dále v částech 3.1. až 3.3. této práce.

Uvedený alternativní postup má oporu v ustanovení § 1468 OZ, které explicitně připouští možnost zvýšení majetku svěřenského fondu pořízením pro případ smrti. Z dikce uvedeného ustanovení, které stanoví, že osoba, která zvýší majetek svěřenského fondu (smlouvou nebo pořízením pro případ smrti), není jeho zakladatelem, lze dále dovodit, že touto osobou může být kdokoli, tedy nikoli pouze zakladatel.

Podívejme se na některé problémové aspekty, které implikuje skutečnost, že zůstavitel v pořízení pro případ smrti za účelem zvýšení majetku svěřenského fondu fakticky povolává za dědice nebo odkazovníka svěřenský fond, resp. jeho majetkovou podstatu.

2.5.2.2. Problém absence právní osobnosti

První problém k řešení vyplývá ze skutečnosti, že majetek děděním přechází na právní instrument bez právní osobnosti. Právním jednáním, kterým se tak děje, je přitom pořízení pro případ smrti, jehož podstatou je označení určité osoby či osob za dědice. Otázkou je, jak správně toto právní jednání v příslušném pořízení pro případ smrti slovně formulovat v situaci, kdy osobu dědice explicitně označit nelze. Svěřenský fond není osobou a za dědice či odkazovníka není možné označit ani svěřenského správce, neboť ten se vzhledem k výše pojednané povaze českého svěřenského fondu vlastníkem majetku svěřenského fondu nestává. Řešením přitom není označení osoby správce s dodatkem, že jde o svěřenského správce, neboť v okamžiku pořízení pro případ smrti nelze s jistotou určit, kdo bude svěřenským správcem daného svěřenského fondu v okamžiku smrti zakladatele (zůstavitele). Nelze zřejmě postupovat jinak, než vyjít z dikce výše uvedeného ustanovení § 1468 OZ a v příslušném právním jednání uvést, že příslušný majetek (dědický podíl) přechází „do majetku svěřenského fondu“. Subjektem dědického práva je tedy v tomto případě nikoli osoba, ale stávající majetek svěřenského fondu, ke kterému se takto nabývaná pozůstalost přičlení, resp. výše zmiňovaná „obálka“ (patrimonium), která je determinována účelem, k jakému byl svěřenský fond založen.

2.5.2.3. Zvýšení majetku svěřenského fondu dědickou smlouvou

Stejně jako v případě svěřenského nástupnictví a testamentárního svěřenského fondu, také v souvislosti se zvýšením majetku pořízením pro případ smrti se nelze vyhnout otázce, zda lze mezi možné formy přípustných zřizovacích právních jednání řadit i dědickou smlouvu. V tomto případě lze nicméně stěží nalézt argumenty pro zápornou odpověď. Pokud to není v rozporu se statutem svěřenského fondu, svěřenský správce jistě může na účet svěřenského fondu dědickou smlouvu na straně dědice uzavřít. Je představitelné, že statut svěřenského fondu omezí tuto možnost pouze na dědickou smlouvu se zakladatelem, ale v zásadě je přípustné i to, že dědickou smlouvou navýší majetek svěřenského fondu pro případ své smrti i osoba, která je od zakladatele odlišná. Ve srovnání se situací popsanou v části 2.5.1.1. lze závěr o přípustnosti použití dědické smlouvy opřít o ustanovení § 1468 OZ a skutečnost, že v tomto případě v okamžiku uzavření dědické smlouvy svěřenský fond již existuje a je zde tedy majetek, který je možné dědickou smlouvou navýšit.

2.5.2.4. Procesní aspekty zvýšení majetku svěřenského fondu dědictvím

Podle ustanovení § 110 odst. 1 ZZŘS patří mezi účastníky pozůstalostního řízení v každém případě ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici. Přestože to

zákon nikde výslovně neuvádí, je zřejmé, že toto ustanovení kvalifikuje jako účastníka pozůstalostního řízení rovněž správce svěřenského fondu, jehož majetek je zvyšován pořízením pro případ smrti.

Ustanovení § 164 ZZŘS stanoví pravidla pro vyrozumění dotčených subjektů o dědickém právu. Třetí odstavec tohoto ustanovení se týká svěřenských fondů. Stanoví se v něm, že pokud vyjde v řízení najevo, že pořízením pro případ smrti byl zřízen svěřenský fond, soud vyrozumí usnesením svěřenského správce. Je tedy zřejmé, že toto pravidlo platí pouze na případ testamentárního svěřenského fondu, nikoli na situaci, kdy je pořízením pro případ smrti zvyšován majetek svěřenského fondu již existujícího. Lze v tom spatřovat jistou nesystemovost a nedostatek uvedené právní úpravy, neboť je zřejmé, že srovnatelné důvody pro informování svěřenského správce daného svěřenského fondu existují v obou případech. Můžeme však předpokládat, že tato asymetrie nebude v praxi působit zásadní praktické problémy a že soud bude v případě, kdy pořízením pro případ smrti bude zvyšován majetek svěřenského fondu, vyrozumívat svěřenského správce daného fondu na základě prvního, obecného, odstavce uvedeného ustanovení § 164 ZZŘS.

2.5.3. Nejednoznačné otázky svěřenského nástupnictví

Při aplikaci platných ustanovení o svěřenském nástupnictví, jehož existence a vývoj byl na našem území na dlouhou dobu přerušen, nelze nenarazit na interpretační či aplikační problémy, na něž dosud schází jednotné, např. judikatorní, odpovědi.

Nejfrekventovanější a nejdůležitější nejednoznačné a polemické otázky svěřenského nástupnictví souvisí s ochranou nepominutelných dědiců, zejména pak s dopady zřízení svěřenského nástupnictví na povinný díl nepominutelného dědice. Tato problematika je podrobně rozebírána dále v části 3.4. této práce.

Pokud jde i jiné problematické momenty, současná platná právní úprava například nedává odpověď na otázku, jaký důsledek má skutečnost, kdy zůstavitel právním jednáním, kterým zřídí svěřenské nástupnictví, neurčí osobu předního dědice. Takovou situaci si lze velmi dobře představit zejména v případě, kdy svěřenské nástupnictví vznikne na základě právní fikce některým ze způsobů uvedených v ustanovení § 1513 OZ. Lze se setkat s dvěma různými názory na řešení tohoto problému. Podle prvního z nich je třeba tuto situaci posoudit tak, že dědictví nabývá přímo následný dědic. Podle zastánců druhého názoru, který se jeví jako argumentačně přesvědčivější, by přímé nabytí dědictví následným dědicem bylo příliš příkrým popřením vyjádřené vůle zůstavitele zřídit svěřenské nástupnictví a stanovit následnému dědici pro nabytí dědictví časovou nebo jinou podmínku. Jinými slovy, pokud zůstavitel ustanovil určitou osobu

jako následného dědice, dal tím jasně najevo, že tato osoba nemá být dědicem předním. Jako přední dědic by tak podle tohoto názoru měl být dědickým usnesením určen některý z dalších dědiců (testamentárních, případně zákonných), tedy dědic odlišný od osoby dědice následného.¹⁴¹

Různé odpovědi lze najít rovněž v případě otázky, zda může být svěřenské nástupnictví zřízeno dědickou smlouvou, případně kdo je (může být) při zřízení svěřenského nástupnictví tímto způsobem smluvní protistranou zůstavitele. O možnosti nařídit svěřenské nástupnictví doložkou obsaženou v dědické smlouvě příliš polemizovat nelze. Více nejednoznačných odpovědi generuje následná podotázka týkající se osoby či osob, se kterými zůstavitel dědickou smlouvu obsahující zřízení svěřenského nástupnictví uzavírá. Je vcelku zřejmé, že smluvní protistranou může být přední dědic, kterému zůstavitel ve smlouvě stanoví podmínku, že dědictví má následně (při splnění určité podmínky) přejít na svěřenského nástupce. V tomto případě je dědická smlouva nikoli nepodobná smlouvě o zřízení svěřenského fondu, neboť i zde máme na straně jedné vlastníka určitého majetku a na straně druhé osobu v postavení fiduciáře zavazující se s příslušným majetkem naložit ve prospěch osoby třetí (fideikomisaře). Účast následného dědice na smlouvě zřejmě není nezbytná, ale lze si představit i situaci, kdy účastníky dědické smlouvy jsou kromě zůstavitele přední i zadní dědic. Lze se domnívat, že dědická smlouva může být uzavřena rovněž přímo s následným dědicem (i bez účasti předního dědice). Lze se opřít o základní ustanovení upravující dědickou smlouvu,¹⁴² které není při vymezení zůstavitelovy smluvní protistrany nikterak striktní a připouští uzavření dědické smlouvy i s osobou odlišnou od dědice.

¹⁴¹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej, 2014, *op. cit.* v pozn. 81, s. 108.

¹⁴² Viz § 1582 odst. 1 OZ

3. Rozbor vybraných polemických otázek svěřenství při jednání *mortis causa*

3.1. Vztah majetku vyčleňovaného do testamentárního svěřenského fondu k pozůstalosti

3.1.1. Úvod

Klíčová otázka týkající se svěřenského fondu vytvářeného pořízením pro případ smrti se týká vztahu mezi majetkem vyčleňovaným do svěřenského fondu při jeho vzniku a pozůstalostí zakladatele testamentárního svěřenského fondu. V odborné veřejnosti nepanuje shoda ohledně základní otázky, zda je tento takto vyčleněný majetek zůstavitele (zakladatele svěřenského fondu) součástí pozůstalosti se všemi konsekvencemi, které z odpovědi na tuto otázku vyplývají z dědického (hmotného i procesního práva).

Zásadním důsledkem, které z odpovědi na uvedenou otázku vyplývají, je přechod dluhů, které jsou s předmětným majetkem spojeny (viz dále rozbor v části 3.2.).

Další z významných konsekvencí tohoto problému se úzce dotýká problematiky práv nepominutelných dědiců, včetně stanovení výše povinného dílu a pasivní legitimace k placení náhrady za povinný díl (viz dále rozbor v části 3.3.).

Právní nejistota, která tuto otázku zdánlivě doprovází, je jedním z hlavních důvodů, proč institut testamentárního svěřenského fondu není v praxi ve větší míře využíván. Bezprostředním důvodem je rovněž určitá rezistence příslušníků notářského stavu způsobená právě jejich nejistotou ohledně přístupu k takto vyčleňovanému majetku v případě, kdy by byli pověřeni jako soudní komisaři provedením pozůstalostního řízení po zakladateli testamentárního svěřenského fondu.

V českém odborném diskurzu se lze setkat s právním názorem, že majetek vyčleněný zakladatelským právním jednáním do testamentárního svěřenského fondu se nestává součástí pozůstalosti a potažmo není ani předmětem dědického řízení. Tento výklad primárně vychází ze zákonné charakteristiky českého svěřenského fondu jako nezávislého a odděleného vlastnictví.¹⁴³ Podle tohoto názoru, pokud má smrtí zůstavitele vzniknout nezávislé a oddělené vlastnictví, nemůže být majetek vyčleňovaný do vytvářeného svěřenského fondu součástí pozůstalosti.¹⁴⁴ Určitý precedent či podobnost vidí představitelé tohoto právního názoru v institutu darování pro případ smrti, který je přinejmenším v určitých situacích (viz dále část 3.1.2.) nepochybně možnou alternativou dědické posloupnosti, tedy převodu majetku *mortis causa* mimo rámec pozůstalosti zemřelé osoby. Převod (vyčlenění) majetku vyčleňovaného do testamentárního

¹⁴³ Viz § 1448 odst. 2 OZ

¹⁴⁴ MIMROVÁ Tereza. Svěřenský fond v kontextu dědického práva. Právní rozhledy 23-24/2019, s. 840

svěřenského fondu je podle tohoto názoru stejně jako darování pro případ smrti singulární sukcesí.

3.1.2. Shrnutí současné právní úpravy darování pro případ smrti a jejích dopadů

Vzhledem k dále uvedenému je poměrně příznačné, že v odborných diskuzích je *donatio mortis causa*, tedy darování pro případ smrti, některými právníky označováno poněkud pejorativně za trojského koně českého dědického práva.¹⁴⁵ Aby bylo možné posoudit, zda či do jaké míry je na místě srovnávat vyčlenění majetku do testamentárního svěřenského fondu s darováním, které je vázáno na podmínku úmrtí dárce (resp. podmínku, že obdarovaný přežije dárce), je žádoucí provést shrnutí platné právní úpravy institutu darování pro případ smrti a i v jeho případě identifikovat a posoudit jeho styčné či třecí plochy s ustanoveními dědického práva, tedy dědickou posloupností.

Stávající zákonné vymezení institutu darování *mortis causa* je možné hodnotit jako poněkud nepřehledné pro jeho (zdánlivou) duplicitu spočívající v jeho roztržštění mezi ustanovení § 1594 odst. 2 OZ, které je součástí platné úpravy dědického práva (tedy úpravy absolutních majetkových práv), a zvláštního ustanovení § 2063 OZ, které je integrováno do oddílu vyhrazeného právním vztahům při darování (tedy části OZ věnované obligacím). Ustanovení § 1594 odst. 2 OZ stanoví základní pravidlo, v jakém případě se na darování závislé na podmínce, že obdarovaný přežije dárce, aplikují zákonná ustanovení dědického práva týkající se odkazu, resp. kdy je toto právní jednání ve shodě se svou formou darováním, tedy obligacním vztahem mimo rámec dědictví. Příslušné zákonné kogentní pravidlo je poměrně jednoduché – pokud se dárce vzdá práva dar odvolat, toto právní jednání *mortis causa* se za odkaz nepovažuje. Dispozitivní ustanovení § 2063 OZ kromě podmínky vzdání se práva na odvolání daru stanoví pro vyčlenění darování *mortis causa* mimo dědický rámec dvě další podmínky, kterými jsou přijetí daru dárce a vydání listiny o vzdání se práva odvolat dar dárce obdarovanému.

Zákonné určení hranice mezi odkazem a darováním *mortis causa* je podle některých právních názorů zbytečně či nedůvodně relativizováno slovem „zpravidla“ obsaženém v odkazovaném ustanovení § 2063 OZ. Podle těchto kritických názorů implikuje tento termín možnost existence třetí či kompromisní možnosti (vedle odkazu a darování), což nelze mj. s ohledem na zásadně odlišnou povahu uvedených dvou mezních právních institutů připustit, a to i s ohledem na princip bezrozpornosti právního řádu.¹⁴⁶ Autor práce se s uvedeným kritickým

¹⁴⁵ TALANDA, Adam. Darování pro případ smrti – trojský kůň dědického práva. *Právní rozhledy*, 2015, č. 13–14, s. 474

¹⁴⁶ MUZIKÁŘ, Martin. Darování pro případ smrti a jeho osud po smrti dárce. *Ad Notam* 4/2017, s. 18

názorem neztotožňuje. Použití pojmu „zpravidla“ v odkazovaném zákonném ustanovení podle něj nevede k neurčitosti a nelze z něj vyvozovat ani přípustnost nějaké třetí cesty. Je zřejmé, že uvedeným termínem je vyjádřen (utvrzen) vztah subsidiarity mezi dědickým odkazem a darováním *mortis causa* – pokud právní jednání nenaplnuje výše uvedené náležitosti darování *mortis causa*, hledí se na něj jako na (dědický) odkaz. Podle názoru autora práce je aplikovaným principem subsidiarity právní jistota naopak posílena, neboť garantuje, že jakékoli darování podmíněné tím, že obdarovaný přežije dárce, je možné jednoznačně podřadit pod právě jednu ze dvou vymezených zákonných možností.

Z uvedeného shrnutí platné zákonné právní úpravy vyplývá několik důležitých závěrů. Především je uvedenými zákonnými ustanoveními postaveno najisto, že darování pro případ smrti je přípustným právním jednáním *mortis causa*, jehož důsledkem je – při splnění uvedených podmínek - převod majetku zemřelé osoby mimo rámec dědické posloupnosti. Je přitom zřejmé, že splnění podmínek bránících ztotožnění tohoto právního jednání, tedy darování pro případ přežití dárce obdarovaným, s dědickým odkazem, nejsou nikterak rigidní. Postačuje například, pokud příslušná darovací smlouva obsahuje doložku, ze které s určitostí vyplývá, že dárce se vzdal práva předmětný dar odvolat (autor práce se ztotožňuje s právním názorem, podle kterého vzdání se práva nemusí být explicitní, ale postačuje, pokud s ohledem na § 555 odst. 1 OZ jednoznačně vyplývá z projevu vůle dárce¹⁴⁷) a pokud je originální vyhotovení smlouvy (tedy listiny, která příslušnou doložku obsahuje) předáno obdarovanému, který po smrti dárce dar přijme. Navíc, na rozdíl od pořízení pro případ smrti (např. dědické smlouvy podle § 1582 a násl. OZ) zákon nepředepisuje pro toto právní jednání kvalifikovanou formu. Z hlediska této práce spočívá hlavní význam právní úpravy *donatio mortis causa* v tom, že zákon zde připouští vyčlenění majetku zůstavitele mimo rámec pozůstalosti, resp. možnost jeho převodu na nového vlastníka mimo rámec dědické pozůstalosti (a procesně mimo rámec pozůstalostního řízení).

Závěr uvedený v poslední větě předchozího odstavce nicméně neplatí v případě darování pro případ smrti absolutně. Hmotněprávní i procesněprávní konsekvence právního jednání, které se podle shora uvedených parametrů kvalifikuje jako darování pro případ smrti, dále významným způsobem závisí na tom, k jakému okamžiku podle sjednaných či zákonných podmínek dochází nebo má dojít k převodu vlastnického práva na obdarovaného. Je přitom třeba aplikovat příslušná ustanovení § 1099 a násl. OZ, ze kterých lze vyvodit dvě základní situace. První možností je, že k převodu vlastnického práva dochází již samotnou darovací smlouvou. V takovém případě předmět darování v případě darovací smlouvy *mortis causa* přechází do

¹⁴⁷ Ibid., s. 17

vlastnictví obdarovaného okamžikem úmrtí dárce. Tak je tomu tehdy, pokud samotná smlouva nebo zákon nestanoví, že vlastnické právo přechází k pozdějšímu okamžiku. Předmět darování se v tomto případě nestává součástí pozůstalosti a není ani předmětem pozůstalostního řízení. Hlavní praktická konsekvence je zřejmá – obdarovaný (pokud dar přijme) je oprávněn okamžitě vykonávat veškerá práva z oprávněné držby, včetně případného zcizení předmětu daru.

Do druhé kategorie spadají situace, kdy je převod vlastnického práva podmíněn další právní skutečností (určené smlouvou nebo zákonem). Typickým příkladem daru spadajícím do této druhé skupiny jsou nemovité věci, u kterých zákon spojuje převod vlastnického se zápisem do veřejného seznamu (katastru nemovitostí) s právními účinky k okamžiku podání návrhu.¹⁴⁸ Kromě nemovitostí spadá do druhé kategorie například rovněž darování zaknihovaných cenných papírů.¹⁴⁹ Odlišné konsekvence oproti první skupině jsou zřejmé. Vzhledem k tomu, že vlastnické právo smrtí zůstavitele nepřešlo na obdarovaného, předmět darování se nutně stává součástí aktiv pozůstalosti a tedy předmětem pozůstalostního řízení, přičemž součástí pasiv pozůstalosti je povinnost dárce z příslušné darovací smlouvy. Závěr potvrzuje rovněž stávající soudní praxe.¹⁵⁰

Pro úplnost shrnutí konsekvencí platné právní úpravy darování pro případ smrti je třeba doplnit, že pokud by dané právní jednání bylo třeba posoudit jako odkaz, implikovalo by to stejný postup, jako by se jednalo o odkaz zřízený porúčením pro případ smrti ve smyslu § 1594 odst. 1 OZ. Předmět darování je v takovém případě jakožto odkaz součástí pozůstalosti. Příslušné aktivum je tedy nutno zařadit do aktiv pozůstalosti a projednat ji v rámci dědického řízení. Stejně jako v případě jiných („standardně zřízených“) odkazů takové aktivum nabývá dědic zůstavitele, který je obtížen povinností vydat ji obdarované osobě (která je v postavení odkazovníka).

3.1.3. Majetek vyčleňovaný do svěřenského fondu jako součást pozůstalosti

Autor práce s právním názorem, že vyčleněním majetku do testamentárního svěřenského fondu se tento majetek ocitá mimo pozůstalost zůstavitele (zakladatele), nesouhlasí. Poukazování na podobnost s institutem darování pro případ smrti z dále uvedených důvodů neobstojí. Je třeba předeslat, že okolnost, že majetek vyčleňovaný do testamentárního svěřenského fondu je předmětem pozůstalosti, není v rozporu se vznikem svěřenského fondu jako nezávislého a odděleného vlastnictví ke dni úmrtí zůstavitele. Důsledkem této specifické okolnosti je pouze

¹⁴⁸ Srov. § 1105 OZ a § 10 KatZ

¹⁴⁹ Viz § 1104 odst. 1 OZ

¹⁵⁰ Rozsudek Městského soudu v Praze z 31. 3. 1995, sp. zn. 33 Ca 228/94

to, že majetkem (aktivem svěřenského fondu) je v okamžiku smrti zůstavitele příslušné dědické právo (při vytvoření svěřenského fondu závětí), případně právo na odkaz (při zřízení svěřenského fondu odkazem).¹⁵¹

Především je třeba přisvědčit zásadnímu argumentu založenému na jazykovém výkladu základního (definičního) ustanovení § 1448 odst. 1 OZ, které jako právní jednání, kterým je vytvářen testamentární svěřenský fond, uvádí výslovně „pořízení pro případ smrti“.¹⁵² Pořízení pro případ smrti jsou podle ustanovení § 1491 OZ závěť, dědická smlouva nebo dovětek. Podle ustanovení § 1476 OZ jsou závěť a dědická smlouva právní jednání, kterými se dědí (zakládá se jimi dědické právo konkrétní osobě či osobám – dědicům). Dovětek je pak právní jednání, kterým může zůstavitel nařídit odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníku nebo dědici příkaz (§ 1498 OZ). Je tedy zřejmé, že pořízení pro případ smrti je v jakékoli své formě institutem dědického práva, na jehož základě vzniká dědické právo, případně jím jsou stanoveny podmínky či povinnosti spojené s výkonem dědického práva. Podle ustanovení § 1475 OZ je dědické právo právem na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní. Z toho lze vyvodit, že právní názor o vyčlenění majetku testamentárního svěřenského fondu mimo pozůstalost je v přímém rozporu se shora uvedenou právní podmínkou, podle které je právním jednáním, kterým je vytvářen testamentární svěřenský fond, pořízení pro případ smrti. Jestliže zákon explicitně říká, že svěřenský fond lze vytvořit pořízením pro případ smrti, jednoznačně z toho podle autora práce vyplývá, že takto vyčleňovaný majetek je předmětem dědictví, resp. dědického práva, tedy dědické univerzální sukcese. Pokud zůstaneme u jazykového výkladu, uvedený závěr je dále podporován tím, že ustanovení § 1451 odst. 3 OZ, které definuje okamžik vzniku testamentárního svěřenského fondu, hovoří o smrti „zůstavitele“, nikoli zakladatele.

Pokud jde o zmíněnou argumentaci analogií mezi vyčleněním majetku do testamentárního svěřenského fondu a institutem darování pro případ smrti, je třeba v návaznosti na argumentaci obsaženou v předchozím odstavci poukázat na skutečnost, že *donatio mortis causa* je obligačním institutem, který mezi pořízením pro případ smrti nepochybně nepatří a smrt dárce je zde toliko odkládací podmínkou pro převod předmětu daru na základě příslušné darovací smlouvy.¹⁵³ Argumentace podobností s darováním pro případ smrti (ze kterého je vyvozováno, že majetek vyčleněný do testamentárního svěřenského fondu se ocitá mimo pozůstalost a je předmětem singulární sukcese) je dále oslabována jednak tím, že v některých

¹⁵¹ KLEIN Šimon. Ještě jednou k tématu přechodu vlastnického práva k pozůstalosti. Ad Notam 6/2014, s. 22

¹⁵² PIHERA, Vlastimil; RONOVSÁ, Kateřina, 2020, *op. cit.* v pozn. 116, s. 44

¹⁵³ Srov. § 548 odst. 2 OZ

případech se na darování pro případ smrti hledí ze zákona jako na (dědický) odkaz a jako takové se toto darování stává předmětem dědického řízení, a dále skutečností, že v pozůstalosti je třeba zohlednit rovněž dary zůstavitele pro případ smrti, u nichž okamžik převodu vlastnického práva nastává až po smrti zůstavitele. I v těchto případech se existence darování pro případ smrti do aktiv i pasiv pozůstalosti nutně promítá.¹⁵⁴

Okolnost, že majetek vyčleňovaný do testamentárního svěřenského fondu je jako součást pozůstalosti předmětem dědické sukcese, není v rozporu se vznikem svěřenského fondu jako nezávislého a odděleného vlastnictví ke dni úmrtí zůstavitele. Důsledkem této specifické okolnosti je „pouze“ to, že majetkem (aktivem svěřenského fondu) je v okamžiku smrti zůstavitele příslušné dědické právo (při vytvoření svěřenského fondu závětí), případně právo na odkaz (při zřízení svěřenského fondu odkazem).

V neposlední řadě, jestliže by majetek testamentárního svěřenského fondu nenáležel do pozůstalosti a nebyl tak předmětem pozůstalostního řízení, není jasné, jak by bylo možné prakticky realizovat zápis do evidence svěřenských fondů podle § 1451 odst. 3 OZ.

3.1.4. Zvýšení majetku svěřenského fondu darováním nebo pořízením pro případ smrti

Jak je pojednáno již v části 2.5.2. této práce, jejímž předmětem je testamentární zvýšení majetku již existujícího svěřenského fondu jako „alternativa“ k testamentárnímu svěřenskému fondu¹⁵⁵, ustanovení § 1468 OZ uvádí dvě (různé) možnosti zvýšení majetku svěřenského fondu - smlouvou nebo pořízením pro případ smrti. To implikuje závěr, který je stojí za pozornost s ohledem na uvedené srovnání vyčlenění majetku testamentárního svěřenského fondu s darováním pro případ smrti. Zatímco v případě vzniku testamentárního svěřenského fondu není na místě darování pro případ smrti zmiňovat (jak je zdůvodněno v předchozí části 3.1.3., testamentární svěřenský fond nelze darováním pro případ smrti zřídit a není zde ani žádná analogie k institutu *donatio mortis causa*), v případě vyčlenění (převodu) majetku do již existujícího svěřenského fondu je tomu poněkud jinak. Smlouvou podle uvedeného ustanovení § 1468 OZ může být nepochybně i darovací smlouva a z žádného zákonného ustanovení nelze vyvodit, proč by nemohlo jít o darovací smlouvu, jejíž účinky budou odloženy k okamžiku smrti dárce, tedy darovací smlouvu pro případ smrti. Stejně jako v jiných situacích, tedy situacích, kdy obdarovaným je fyzická či právnická osoba, i v případě zvýšení majetku svěřenského fondu je darování pro případ smrti alternativou k pořízením pro případ smrti. A stejně jako v případě „běžného“ darování věci konkrétní osobě, je třeba i v případě zvýšení majetku svěřenského

¹⁵⁴ Viz shrnutí platné právní úpravy darování pro případ smrti v části 3.1.2. rigorózní práce.

¹⁵⁵ Rozumí se alternativa z pohledu zůstavitele, který chce majetek odkázat do svěřenského fondu.

fondy učinit stejné závěry, pokud jde o vztah mezi předmětným převáděným majetkem a pozůstalostí. Zatímco zvýšení majetku svěřenského fondu pořízením pro případ smrti z důvodů rozebraných výše v části 3.1.3. implikuje, že toto aktivum se stává součástí pozůstalosti a předmětem dědického řízení, v případě zvýšení majetku darovací smlouvou *mortis causa* závisí odpověď na otázku, zda a jak konkrétně se toto darování projevuje v pozůstalosti a dědickém řízení, na okolnostech popsaných v části 3.1.2. Ze zmíněného výše uvedeného shrnutí vyplývá, že aktivum, které je předmětem darovací smlouvy pro případ smrti,¹⁵⁶ se nestává po smrti dárce součástí jeho pozůstalosti (a není předmětem dědického řízení) tehdy, pokud se dárce vzdá práva dar odvolat v listině, kterou předá správci, pokud správce dar do majetku svěřenského fondu přijme a pokud má samotná darovací smlouva translační účinky.¹⁵⁷

Skutečnost, že uvedené ustanovení § 1468 OZ (stejně jako základní ustanovení § 1448 odst. 1 OZ) ve výčtu právních jednání, kterými lze zvýšit majetek svěřenského fondu uvádí smlouvu a pořízení pro případ smrti explicitně vedle sebe, je podle názoru autora práce dalším podpůrným argumentem výše uvedených závěrů o kvalitativní odlišnosti majetkového převodu na smluvním základě (mj. darování, resp. darování *mortis causa*) a převodu z titulu pořízení pro případ smrti.

Je zřejmé, že i v případě zvýšení majetku svěřenského fondu pořízením pro případ smrti podle § 1468 OZ dochází k vyčlenění (resp. přiřčení) tohoto majetku do nezávislého a autonomního jmění. Přesto se v těchto případech v praxi nesetkáme s žádnými názory, které by polemizovaly s tím, že v tomto případě je předmětný majetek jako pozůstalost osoby, která tímto způsobem majetek do svěřenského fondu převádí, předmětem dědické univerzální sukcese.

3.1.5. Shrnutí

V případě, kdy je majetek převáděn (vyčleňován) do svěřenského fondu na základě pořízení pro případ smrti, stává se při úmrtí převodce součástí jeho pozůstalosti a jako takový je předmětem univerzální dědické sukcese. Tento závěr se týká jak nově vznikajícího (testamentárního) svěřenského fondu podle § 1448 odst. 1 OZ, tak testamentárního zvýšení majetku existujícího svěřenského fondu podle § 1468 OZ. V obou případech vzniká úmrtím zůstavitele k předmětným aktivům dědické právo, které se stává majetkem svěřenského fondu.

Zcela na okraj tohoto rozboru autor práce doplňuje, že interpretace podstaty svěřenského fondu založeného pořízením pro případ smrti má souvislost s tím, jaké označení preferuje při

¹⁵⁶ Jak vyplývá z § 1448 odst. 3 OZ, darovací smlouvu uzavírá svěřenský správce svým jménem na účet příslušného svěřenského fondu.

¹⁵⁷ Srov. § 1099 OZ

jeho pojmenování. V praxi se lze setkat s termínem „svěřenský fond *mortis causa*“, ve kterém lze spatřovat určitou příbuznost tohoto institutu s darováním pro případ smrti, tedy přechod majetku zůstavitele mimo rámec pozůstalosti a pozůstalostního řízení. Naproti tomu chápání majetku vyčleněného pořízením pro případ smrti do takto založeného svěřenského fondu jako majetku, který je jednoznačně předmětem dědického práva, lépe vyjadřuje pojem „testamentární svěřenský fond“.

3.2. Dluhy zůstavitele při zřízení testamentárního svěřenského fondu

3.2.1. Úvod

Jedna z podstatných otázek, na kterou nedává současné platné právo explicitní odpověď, se týká odpovědnosti svěřenského fondu za dluhy zůstavitele, který pořízením pro případ smrti vyčlení svůj majetek či jeho část do svěřenského fondu. V případě, že zůstavitel pořídí pro případ smrti tak, že „odkáže“ svůj majetek do svěřenského fondu, je na místě ptát se, zda i v tomto případě přechází spolu s majetkem odpovědnost za případné dluhy zůstavitele. Tato otázka přitom nevystává pouze u testamentárního svěřenského fondu. Jak je opakovaně uváděno v předchozích částech této rigorózní práce, podle platné právní úpravy existují dvě možnosti, jak pořízením pro případ smrti vyčlenit pozůstalost, její část nebo věc do pozůstalosti náležející do majetku svěřenského fondu. První možností je zřízení svěřenského fondu k okamžiku smrti zakladatele podle ust. § 1448 odst. 1 OZ (testamentární svěřenský fond), druhou pak navýšení majetku již existujícího svěřenského fondu podle ust. § 1468 OZ, kdy se zůstavitel nepovažuje za zakladatele svěřenského fondu.

Zdrojem pochybností týkajících se osudu dluhů zůstavitele, který pořizuje pro případ své smrti ve prospěch svěřenského fondu, jsou především dva momenty. Tím prvním je samotná povaha a zákonné vymezení svěřenského fondu při jeho vzniku jako majetku vyčleněného zakladatelem k určitému účelu. V této souvislosti se nabízí otázka, zda na svěřenský fond mohou spolu s aktivy přejít rovněž pasiva, dluhy, když zákonné vymezení svěřenského fondu v ust. § 1448 OZ hovoří výlučně o vyčlenění „majetku“. Druhým problematickým aspektem je dikce příslušného zákonného ustanovení § 1701 odst. 1 OZ, podle kterého dluhy zůstavitele přechází „na dědice“. Pojem dědic přitom v sobě nepochybně ukrývá osobu, ať již fyzickou či právnickou, která je nositelem dědického práva. Svěřenskému fondu však právní osobnost chybí.¹⁵⁸

3.2.2. Depersonalizace dluhu

Při řešení prvního z uvedených problematických aspektů je třeba vyjít z bližšího pohledu na podstatu českého svěřenského fondu. Jak je uvedeno v předchozích částech práce, český svěřenský fond má svůj přiznaný předobraz v quebeckém trustu.¹⁵⁹ Podstata quebecké fiducie vychází z moderního přístupu k institutu *patrimoine* (angl. *patrimony*). Jak je uvedeno výše v části 1.4.2.2., francouzskému termínu *patrimoine* nejvíce odpovídá český pojem „jmění“, nejde

¹⁵⁸ Viz rozbor výše v části 2.4.2. rigorózní práce

¹⁵⁹ *Op. cit.* v pozn. 27, s. 352

však o ekvivalent. Podle českého soukromého práva je jmění stavovou kategorií zahrnující majetek a dluhy určité osoby.¹⁶⁰ Institut patrimonium je nicméně širší a chápe se jako fiktivní univerzální schránka existující bez ohledu na fluktuace v jejím vnitřním obsahu.¹⁶¹ V tradičním (klasickém) pojetí představuje *patrimoine* jednotný soubor majetku, tedy soubor penězi ocenitelných práv a povinností (aktiv i pasiv), současných i budoucích, vázících se k určité osobě.¹⁶²

Tradiční subjektivistické pojetí univerzálního a jednotného jmění (patrimonium) a pevné sepjatí mezi patrimoniem a osobou, která je nositelem práv a povinností tvořících obsah patrimonium, je různými způsoby a v různé míře v moderních právních řádech prolamováno. V souvislosti s fiduciárními vztahy se objevuje institut *patrimoine d'affectation* (angl. *patrimony by appropriation*) jakožto soubor aktiv a pasiv, současných i budoucích, přiřazený k určitému účelu. CCQ tradiční princip jednoty a neoddělitelnosti spojení patrimonium a osoby, které patrimonium patří, prolamuje hned ve svém úvodu, konkrétně v čl. 2, který ve své druhé větě explicitně stanoví, že v rámci, ve kterém to zákon připouští, lze patrimonium rozdělit nebo přivlastnit k určitému účelu.¹⁶³ Na uvedený obecný princip navazuje CCQ ve svém čl. 915 týkajícím se vymezení majetku, které stanoví, že majetek náleží osobám nebo státu nebo, v určitých případech, přivlastněn k účelu¹⁶⁴, a dále zejména v člancích 1256 až 1298, které upravují dvě formy autonomních patrimonium (*patrimones by appropriation*), z nichž jednu tvoří fundace¹⁶⁵ a druhou trust.¹⁶⁶

Pojetí quebeckého trustu jako jedné z forem autonomního patrimonium (*patrimony by appropriation*) vytváří podle komentářů této právní úpravy trust jako na právní univerzalitu nezávislou na osobním majetku kterékoli osoby zainvolované do trustové struktury.¹⁶⁷ Někteří glosátoři quebecké úpravy trustu hovoří v souvislosti s vytvořením odosobněného jmění jako o něčem, co se z tradičního pojetí subjektivních práv vymyká a tím otevírá řadu dosud neřešených otázek. Jedna z těchto zásadních se týká právě pohledávek, které v souvislosti s trustem mohou vzniknout nejen beneficentům. Otázkou je, kdo je ve vztahu k takovým pohledávkám dlužníkem. V případě odosobněného majetku (*patrimony*) je jedinou

¹⁶⁰ Viz § 495 OZ

¹⁶¹ LEDERER, Vít, 2021, *op. cit.* v pozn. 36, Úvod

¹⁶² *Ibid.*, s. 18

¹⁶³ Čl. 2 CCQ: „Every person is the holder of a patrimony. It may be the subject of a division or of an appropriation to a purpose, but only to the extent provided by law.“

¹⁶⁴ Čl. 915 CCQ: „Property belongs to persons or to the State or, in certain cases, is appropriated to a purpose.“

¹⁶⁵ Viz Čl. 1256 a násl. CCQ

¹⁶⁶ Viz Čl. 1260 a násl. CCQ

¹⁶⁷ CUMYN, Cantin, Madaleine. Réflexions autour de la diversité des modes de réception ou d'adaptation du trust dans les pays de droit civil. In: *McGill Law Journal*, 2013, s. 822

představitelnou odpovědí, že závazky dluží věřitelům přímo patrimonium tvořící svěřenský fond. Lionel Smith ve své stati *Re-imagining the Trust: Trusts in Civil Law*¹⁶⁸ klade v návaznosti na závěr o odosobněných pohledávkách otázku. Táže se, zda pokud připouštíme, že v případě závazků quebeckého trustu dluží přímo patrimonium, lze z toho vyvodit stejně odosobněné nazírání i na jiné druhy patrimonii. Jinými slovy, zda rovněž v případě obvyklé situace dluhu určité osoby lze obrátit naše dosavadní chápání a nahlížet na tento dluh nikoli jako na dluh této konkrétní osoby, ale jako na pohledávku, kterou máme za osobním „jměním“ (patrimoniem) této osoby. Smith tuto myšlenku rozvíjí dále a táže se, zda v případě, že odpověď na nastolenou otázku je záporná, lze z toho vyvodit, že v quebeckém právním prostředí nyní existují dva různé druhy patrimonii, z nichž jeden druh je přímým dlužníkem a druhý pouze schránkou na dluhy a majetek osoby, které patří. Smith ve své stati nechává tyto otázky bez odpovědi a odkazuje na texty významné glosátorky quebecké fiducie Alexandry Popovici.

Lze konstatovat, že s uvedenými interpretacemi quebecké právní úpravy trustu do značné míry korespondují stávající převažující odborné výklady vztahující se k vymezení českého svěřenského fondu, které při jeho interpretaci používají do značné míry totožný argumentační instrumentář, jehož základem je fenomén odosobněného majetku či jmění (patrimonia) přiřčenému k určitému účelu. Na druhou stranu však v této souvislosti nelze pominout polemizující názory, které poukazují zejména na nikoli nevýznamný rozdíl v zákonném vymezení jmění a majetku v quebeckém a českém soukromoprávním kodexu. Na rozdíl od CCQ v obecných částech českého občanského zákoníku koncept odosobněného jmění nenajdeme. Jak je zmiňováno v předchozích částech této práce, vymezení pojmů majetek a jmění pak v ustanovení § 495 OZ stojí výlučně na tradičně civilistickém personálním pojetí¹⁶⁹ a ani jinde v obecné části OZ nenalezneme obdobu konceptu *patrimony by appropriation*.

Přestože české občanské právo nezná (pozitivně explicitně nevymezuje) obecný koncept patrimonie jako virtuální schránky na všechna (současná i budoucí) aktiva a pasiva patřící určité osobě či účelu, podle autora práce to neznamená, že teoretická východiska vztahující se ke konceptu patrimonie nemohou být aplikována při interpretaci podstaty českého svěřenského fondu. Ze skutečnosti, že svěřenský fond, resp. aktiva a pasiva, která ho tvoří, nelze vzhledem k jeho odosobněné povaze podřadit pod subjektivní definici majetku a jmění v ustanovení § 495 OZ, je třeba vyvodit závěr uvedený výše v části 2.4.2., že autonomní jmění představující svěřenský fond je zvláštním právním (majetkovým) institutem, který stojí mimo rámec uvedené

¹⁶⁸ SMITH, Lionel. *Re-imagining the Trust: Trusts in Civil Law*. Cambridge University Press, 2012, s. 3

¹⁶⁹ § 495 OZ: „Souhrn všeho, co osobě patří, tvoří její majetek. Jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů.“

obecné definice. Ostatně, jak je rovněž uvedeno výše, rovněž v případě quebeckého institutu *patrimony by appropriation*, který je základem quebeckého trustu, je dovozováno, že oproti „tradičnímu“ osobnímu patrimoniu jde o kvalitativně odlišnou kategorii.

Jak je uváděno v předchozích částech této práce, spíše než o odosobněném majetku je v souvislosti se svěřenským fondem na místě hovořit o odosobněném (odděleném, nezávislém, autonomním) jmění, které tvoří nejen majetek, ale i dluhy, a které se váží ke spravovanému majetku, nikoli k určité osobě.¹⁷⁰ Skutečnost, že svěřenský fond tvoří oddělené a nezávislé (autonomní) jmění, které je souhrnem nejen aktiv, ale i pasiv (nejen majetku, ale i závazků) lze dovodit například z ustanovení § 1419 odst. 1 OZ, které upravuje obecné principy správy cizího majetku a které stanoví, že správce jedná na účet beneficentů, aniž by mu k takto ujednanému závazku vznikla osobní odpovědnost.¹⁷¹ Hovoří-li se v souvislosti s konceptem quebeckého trustu, potažmo českého svěřenského fondu, o odosobněném jmění, lze z toho vyvodit, že odosobněné (depersonalizované) jsou rovněž součástí, které toto jmění tvoří, tedy i dluhy. Tato okolnost významně odlišuje tento koncept fiducie od *common law* trustu, kdy dluhy vznikající při správě trustu nejsou součástí trustu, ale jsou osobními dluhy správce, který je hradí z prostředků trustu.¹⁷²

Autor práce považuje za nepřesný, resp. příliš zjednodušující, závěr vyjádřený např. JUDr. Piherou v odkazovaném komentáři k ustanovení § 1448 OZ (pozn. 170), podle kterého tvoří svěřenský fond vedle majetku „i dluhy, které vznikly v souvislosti s jeho správou“, a to v souvislosti s právními jednáními svěřenského správce. Takový závěr v sobě obsahuje implicitní předpoklad, že majetek vyčleňovaný do svěřenského fondu, ať již zakladatelem při vzniku svěřenského fondu nebo později podle ustanovení 1468 OZ, je „čistým“ aktivem bez jakýchkoli závazků, a že veškeré případné závazky (dluhy) zatěžující majetek svěřenského fondu vznikají zásadně až později v důsledku jednání svěřenského správce při správě svěřenského fondu. Podle autora práce však nepochybně existují situace, kdy se určitý závazek (dluh) váže k specifickému majetku zakladatele nebo osoby zvyšující majetek tak úzce, že s přechodem majetku do svěřenského fondu je spojen i přechod závazků, které jsou s tímto majetkem spojené (zejména případy tzv. zákonné *cesse*). Lze si představit, že to mohou být závazky věcné i obligační povahy. Zejména tedy může jít o věcná břemena nebo zástavní práva váznoucí na majetku, která přechodem zatíženého majetku na svěřenský fond nezanikají. Nemusí jít ale pouze o věcná práva. Jako příklad obligace přecházející na nabyvatele spolu s majetkem, který je

¹⁷⁰ PIHERA, Vlastimil, 2021, *op. cit.* k pozn. 63, s. 1543

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² Viz výše shrnutí v části 1.4.3. rigorózní práce

předmětem obligace, lze uvést práva a povinnosti z nájmu v případě převodu vlastnického práva k věci, která je předmětem nájmu, podle ustanovení § 2221 odst. 1 OZ.

Závazky spojené s majetkem svěřenského fondu nejsou první ani jedinou majetkovou strukturou, kdy v českém právu dochází k depersonalizaci dluhu. Nelze si nevšimnout určité podobnosti s pohledávkami za majetkovou podstatou v případě úpadku dlužníka v rámci insolvenčního řízení. Platné české insolvenční právo vymezuje pohledávky za majetkovou podstatou jako zvláštní kategorii pohledávek.¹⁷³ Do značné míry jde o pohledávky související s činností insolvenčního správce. Charakteristickým rysem těchto pohledávek je, že vznikly nejpozději po vyhlášení moratoria (jež předcházelo zahájení insolvenčního řízení), zpravidla však po zahájení insolvenčního řízení nebo po rozhodnutí o úpadku.¹⁷⁴ Obdobně jako v případě závazků spojených s majetkem svěřenského fondu nejde o osobní závazky správce ani úpadce, ale o odosobněné závazky vážící se k příslušné majetkové podstatě, ze které jsou (přednostně) uspokojovány. Stejně jako u svěřenského fondu i v tomto případě jedná (insolvenční) správce při plnění těchto závazků svým jménem na účet příslušné majetkové podstaty. Podobnost se svěřenským fondem má ale své zřejmé meze. V případě úpadku dlužníka se depersonalizace dluhů týká pouze určitých závazků vznikajících až po zahájení insolvenčního řízení (zatímco ostatní dluhy dlužníka zůstávají nadále spojeny s jeho osobou). Na rozdíl od toho v případě vyčlenění majetku do svěřenského fondu není zakladatel (nebo jiná osoba zvyšující majetek svěřenského fondu) nadále osobně odpovědný za plnění závazků, které jsou s tímto majetkem spojené. Tato skutečnost implikuje další odlišnost týkající se pasivní legitimace při výkonu rozhodnutí, jehož předmětem je pohledávka za majetkovou podstatou (viz dále závěr části 3.2.4.).

3.2.3. Přechod dluhů zůstavitele na svěřenský fond

České právo po rekodifikaci zachovalo princip odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele, který je v platném právu primárně vyjádřen v ustanovení § 1701 odst. 1 OZ, podle kterého dluhy zůstavitele až na výjimky stanovené zákonem přechází na dědice.¹⁷⁵

Oproti právní úpravě podle SOZ platné právo neomezuje rozsah této odpovědnosti dědice hodnotou nabytého dědictví. Návrat k principu univerzální sukcese, resp. jeho posílení, kdy na dědice přechází veškeré dluhy s tím, že dědici jsou ponechány právní nástroje, kterým může

¹⁷³ Viz § 167 InsZ

¹⁷⁴ Usnesení NS z 30. 11. 2011, sp.zn. 29 NSČR 16/2011

¹⁷⁵ § 1701 odst. 1 OZ: „Dluhy zůstavitele přecházejí na dědice, ledaže zákon stanoví jinak.“

svou odpovědnost aktivním jednáním omezit¹⁷⁶, není v českém prostředí přijímán jednoznačně pozitivně.¹⁷⁷ Jde nicméně o princip, který je z pohledu evropského kontinentálního práva dominantním a obdobnou právní úpravu nalezneme např. ve francouzském, italském či rakouském právu. V souvislosti s předmětnou otázkou odpovědnosti svěřenského fondu za dluhy zůstavitele stojí za pozornost rovněž odlišný přístup, který lze v tomto směru nalézt v anglosaských právních řádech, které v zásadě osobní odpovědnost dědice za dluhy zůstavitele neznají. Podle tamního pojetí odpovídá za dluhy zůstavitele odosobněná majetková podstata tvořící pozůstalost. Aktiva jsou rozdělována mezi dědice až po uspokojení věřitelů. Pozoruhodným přístupem, který inkorporuje uvedené anglosaské pojetí do civilistického prostředí, je pak švédský model, který pozůstalost odpovědnou (namísto dědiců) za dluhy zůstavitele pojímá jako právnickou osobu.¹⁷⁸

Z pohledu tématu této práce je na místě povšimnout si zajímavého aspektu, že quebecký kodex z roku 1994 (CCQ), kterým byl jinak zásadním (přiznaným) inspiračním zdrojem institutu svěřenského fondu při rekodifikaci českého soukromého práva, obsahuje primárně princip odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele pouze do hodnoty nabytého dědictví,¹⁷⁹ přičemž z tohoto obecného principu existují výjimky pro určité specifické situace (např. dobrovolná likvidace pozůstalosti mimo zákonný režim).¹⁸⁰ CCQ se v této záležitosti zásadně odchýlil od předchozí quebecké právní úpravy, která se naopak v zásadě podobala současnému českému modelu po rekodifikaci a dědic zásadně nabýval dluhy zůstavitele bez omezení, pokud neuplatnil výhradu soupisu.¹⁸¹ Lze tak konstatovat, že quebecké a české právo prodělaly v otázce odpovědnosti za dluhy zůstavitele oproti minulé právní úpravě protisměrný vývoj. Nicméně, tato okolnost nemá zjevně žádný podstatný vliv na posuzovaný problém, zda odpovědnost za dluhy přechází s pozůstalostí na svěřenský fond.

Při posouzení otázky přechodu dluhů pozůstalosti do svěřenského fondu je podle autora práce třeba vyjít z jedné ze základních zásad, na které stojí platné české dědické právo a kterou je zásada univerzální sukcese¹⁸². Podstata principu univerzální sukcese spočívá ve skutečnosti, že smrtí člověka se veškeré jeho jmění, tedy jeho aktiva i pasiva, stávají pozůstalostí, přičemž

¹⁷⁶ V platném českém právu je tímto nástrojem institut výhrady soupisu podle § 1674 - § 1676 OZ.

¹⁷⁷ BREJLOVÁ Kateřina. Nové postavení věřitele v dědickém řízení a změna v odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele. Ad Notam, 2014/1, s. 12, případně HORÁK, Ondřej. Univerzální sukcese a odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele. Rekodifikace a praxe, 2014, č. 8, s. 17.

¹⁷⁸ BRIM Luboš, K přechodu dluhů zůstavitele na dědice. Ad Notam 2017/4, s. 3

¹⁷⁹ Viz čl. 625 CCQ

¹⁸⁰ Viz čl. 779 CCQ

¹⁸¹ SMITH, Lionel. Intestate Succession in Québec. In: Reid, K. G. C., de Waal, M. J., Zimmermann, R. (eds.) Comparative Succession Law, volume II: Intestate Succession. Oxford: Oxford University Press, 2015. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2635685>.

¹⁸² *Op. cit.* v pozn. 27, s. 358 (komentář k § 1475)

v zásadě zanikají pouze jeho osobnostní a rodinná práva a závazky.¹⁸³ Jak bylo rozebráno výše v části 3.1., majetek, který je předmětem jakéhokoli pořízení pro případ smrti, je součástí pozůstalosti. Součástí pozůstalosti tak musí být podle názoru autora práce rovněž majetek, který předmětem pořízení pro případ smrti, kterým je zřizován testamentární svěřenský fond nebo kterým je zvyšován majetek již existujícího svěřenského fondu. Jinak řečeno, majetková podstata přecházející některým z uvedených zákonem předvídaných způsobů *mortis causa* do svěřenského fondu, tvoří pozůstalost zůstavitele (nebo její část, pokud se příslušné pořízení pro případ smrti týká jen části majetku).¹⁸⁴ Jak autor práce dále dovozuje, pokud je takto vyčleňovaný majetek pozůstalostí, tak musí být s ohledem na základní cíl dědického práva v dědictví zcela vypořádán v souladu s principem univerzální sukcese.

Stejně jako v u většiny dalších otázek týkajících se českého svěřenského fondu, rovněž v případě otázky dalšího osudu dluhů zůstavitele pořizujícího o svém majetku ve prospěch svěřenského fondu dosud postrádáme judikaturní odpovědi. Otázku osudu (přechodu) dluhů zůstavitele v případě, kdy zde není osoba dědice, řešil nicméně NS v minulosti opakovaně v případě, kdy pozůstalost nabývá stát ve formě odúmrti. Specifikum odúmrti spočívá v tom, že práva a povinnosti k majetku zůstavitele jsou ovlivněny tím, že dědictví nenabývá žádný dědic, přičemž i v takovéto situaci musí být vypořádány majetek zůstavitele a jeho závazky (dluhy).¹⁸⁵ Rozhodovací praxe NS se přitom ustálila na jednoznačném závěru, že i když stát není v případě odúmrti dědicem, je za dluhy zůstavitele odpovědný ve stejném rozsahu, jako by dědicem byl. Jedním z podstatných argumentů zde je, že pokud by projednání dědictví skončilo jiným způsobem, zůstal by majetek zůstavitele plně nevypořádán, což odporuje základnímu principu (cíli) dědického práva, podle kterého musí být vypořádán veškerý zůstavitelův majetek.¹⁸⁶ Podle judikatury je odúmrt' tradičně považována za jednu z forem univerzální sukcese, z čehož vyplývá zejména to, že je třeba na ni hledět analogicky podle právní úpravy nabytí zůstavitelova majetku dědici a odpovědnosti dědiců za zůstavitelovy dluhy, ledaže zákon o tom stanoví při odúmrti něco jiného.¹⁸⁷

Přestože se odkazovaná rozhodnutí NS soudu týkají právní úpravy podle SOZ, jsou zjevně ve svém základu (tedy pokud jde o přechod dluhů zůstavitele) aplikovatelná na úpravu odúmrti v platném právu, neboť právní podstata tohoto institutu se rekonstrukcí nezměnila

¹⁸³ SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej, 2014, op. cit. v pozn. 81, s. 131

¹⁸⁴ Viz rozbor výše v části 3.1. rigorózní práce

¹⁸⁵ Rozsudek NS ze dne 25.1.2017, sp.zn. 21 Cdo 3263/2016

¹⁸⁶ Rozsudek NS ze dne 9.2.2011, sp.zn. 31 Cdo 316/2008 (vydaný velkým senátem občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu)

¹⁸⁷ Usnesení NS ze dne 17.12.2009, sp. zn. 21 Cdo 4498/2008

(pomineme-li opuštění veřejnoprávní podstaty tohoto institutu).¹⁸⁸ V případě odúmrti se na stát nahlíží jako na dědice,¹⁸⁹ přičemž z tohoto základního principu zákon stanoví pro stát jako nabyvatele pozůstalosti dvě výjimky, z nichž jedna se týká nemožnosti odmítnout dědictví¹⁹⁰ a druhá nenabytí odkazu v případě pořízení pouze o části pozůstalosti.¹⁹¹

Jakkoli jsou zde zřejmé významné rozdíly mezi institutem odúmrti a situací, kdy majetek přechází závětí do svěřenského fondu, podle názoru autora práce lze při řešení otázky přechodu dluhů uplatnit v zásadě stejná východiska, která aplikoval NS při posouzení otázky přechodu dluhů na stát spolu s odúmrtí. Rovněž na přechod majetku na svěřenský fond na základě závětí je třeba hledět jako na specifickou formu univerzální sukcese, při které odpovědnost za dluhy zůstavitele přechází na majetkovou podstatu tvořící svěřenský fond. Rozsah takto přešlých dluhů se neliší od hypotetické situace, kdy by stejnou pozůstalost nabyla jako dědic konkrétní osoba. Pohledávka nemůže zaniknout jinak, než zákonem stanoveným způsobem, přičemž zákon s vyčleněním (přechodem) majetku do svěřenského fondu žádný takový následek nespojuje. Jinými slovy, v platném právu nelze nalézt žádné ustanovení, ze kterého by bylo možné dovodit, že spolu s pozůstalostí nemají na svěřenský fond přejít pasiva pozůstalosti. Zachování, výše a povaha pohledávky věřitele za zůstavitelem nemůže být z povahy dědického práva závislá na skutečnosti, zda je zde jeden či více dědiců (osob) nebo zda je majetek zůstavitele vyčleněn pořízením pro případ smrti do svěřenského fondu, který právní osobnost nemá. Není možné dospět k jinému závěru, než že odpovědnost za dluhy zůstavitele je spojená s pozůstalostí a v souladu s principem univerzální sukcese přechází spolu s aktivy bez ohledu na to, zda jí nabývá osoba dědice nebo zda odpovědnost za dluhy přechází na majetkovou podstatu svěřenského fondu. Jakýkoli odlišný závěr by byl v rozporu s uvedeným hlavním cílem dědického práva, v rámci kterého musí být vypořádán celý majetek zůstavitele.

Majetková podstata svěřenského fondu (*patrimonium*) je tedy podle názoru autora práce odpovědná za dluhy zůstavitele obdobně jako je odpovědná osoba dědice, a to včetně rozsahu odpovědnosti za úroky z prodlení, u nichž podle judikatury platí, že po smrti zůstavitele – dlužníka již nejsou sankcí za prodlení zemřelého dlužníka, ale sankcí, kterou nese dědic,¹⁹² v našem případě tedy majetková podstata svěřenského fondu. Ve spojení s východisky uvedenými výše v části 3.2.2. tak lze učinit závěr, že v případě, kdy zůstavitel pořízením pro případ smrti vytváří testamentární svěřenský fond (nebo kdy tímto způsobem zvyšuje majetek

¹⁸⁸ *Op. cit.* v pozn. 27, s. 402 (komentář k § 1634)

¹⁸⁹ Viz § 1634 odst. 1 OZ

¹⁹⁰ Srov. § 1634 odst. 1 OZ

¹⁹¹ Viz § 1594 odst. 1 věta třetí OZ

¹⁹² Rozsudek NS ČR ze dne 28. června 2011, sp. zn. 33 Cdo 2409/2009, případně Usnesení NS ČR 32 ze dne 29.07.2013, sp. zn. Cdo 4303/2011

svěřenského fondu již existujícího), dochází smrtí zůstavitele k deperzonalizaci jeho dluhů¹⁹³, které nadále, a to ani po ukončení dědického řízení, nezatěžují žádnou konkrétní osobu (dlužníka), ale jsou součástí jmění příslušného svěřenského fondu.

3.2.4. Procesní aspekty dluhů svěřenského fondu (pasivní legitimace svěřenského správce)

Ve shodě s judikaturou Nejvyššího soudu¹⁹⁴ je v případě, kdy jde o majetek svěřenského fondu, způsobilým účastníkem řízení příslušný svěřenský správce. Podle hlavní procesní normy (OSŘ) ve věcech, v nichž je účastníkem řízení svěřenský správce, musí návrh obsahovat označení, že se jedná o svěřenského správce, a označení svěřenského fondu.¹⁹⁵ Z toho vyplývá jednoznačný závěr, že v případě žaloby na zaplacení dluhu, za který podle předchozího rozboru odpovídá majetek svěřenského fondu, je tedy jako žalovaného třeba označit osobu svěřenského správce, a to ve vztahu ke konkrétnímu, v žalobním návrhu uvedenému, svěřenskému fondu. Je to tedy osoba svěřenského správce, která je k žalobě o zaplacení dluhu zatěžujícího svěřenský fond pasivně legitimována.

V souvislosti s možnými pochybnostmi o možnosti postihnout majetek svěřenského fondu výkonem rozhodnutí je zajímavé Usnesení NS ze dne 26. 10. 2021 vydané ve věci pod spis. zn. 20 Cdo 617/2021, ve kterém NS možnost exekuce na majetek svěřenského fondu nepřímou potvrdil, když své rozhodnutí odůvodnil mj. tím, že vyčleněním majetku (v daném případě podílu v obchodní společnosti) vzniklo oddělené a nezávislé vlastnictví, které „exekucním příkazem postiženo nebylo“. ¹⁹⁶ Z takto formulovaného závěru lze dovodit implicitní právní názor Nejvyššího soudu, že exekucním příkazem toto oddělené a nezávislé vlastnictví postiženo být mohlo, nicméně v daném případě nebylo.

Pokud jde o otázku pasivní legitimace v případě návrhu na výkon rozhodnutí, ani zde nelze dospět k jinému závěru, než že návrh musí směřovat proti svěřenskému správci. Je zřejmé, že vzhledem k absenci právní osobnosti svěřenského fondu nelze tuto otázku posoudit analogicky k případu exekucního řízení na pohledávku za konkurzní majetkovou podstatou, kdy podle judikatury NS není pasivně legitimován insolvenční správce, ale úpadce.¹⁹⁷

¹⁹³ Přesněji řečeno se deperzonalizace týká části dluhů zůstavitele, které nezanikají jeho smrtí, a to v poměru v jakém pozůstalost přechází do svěřenského fondu.

¹⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu z 15. 12. 2020, sp. zn. 27 Cdo 3033/2019

¹⁹⁵ Viz § 79 odst. 1 OSŘ

¹⁹⁶ Pokud jde o závěr o odděleném vlastnictví nemajícím právní osobnost, Nejvyšší soud se v uvedeném rozhodnutí odvolává na své (v této práci opakovaně odkazované) usnesení ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 27 Cdo 3033/2019.

¹⁹⁷ Usnesení NS ze dne 30.9.2004, sp.zn. 20 Cdo 613/2004

3.2.5. Svěřenský fond a insolvence

V rámci odborného diskurzu se objevily názory, že s ohledem na absenci právní osobnosti stojí český svěřenský fond mimo působnost insolvenčního zákona.¹⁹⁸ S takovým závěrem autor práce nesouhlasí. Pokud jsme výše dovodili, že autonomní majetek svěřenského fondu je nositelem závazků (dluhů), které se k tomuto majetku váží (např. tak, že vznikly při správě tohoto majetku, případně byly spojeny s nabytou pozůstalostí či jinak nabytým majetkem), pak nelze vyloučit ani situaci, kdy nelze (správce není schopen) tyto dluhy z majetku svěřenského fondu hradit pro platební neschopnost či předlužení tohoto majetku a majetek svěřenského fondu (nikoli majetek zakladatele či jakékoli jiné osoby) se může stát předmětem insolvenčního řízení. Absence právní osobnosti svěřenského soudu neznamena, že zde není osoba, na které by bylo možné pohledávky uplatňovat, a to jak v soudním nalézacím řízení, tak i v řízení o výkonu rozhodnutí či v řízení insolvenčním. Obdobně jako v nalézacím či exekucním řízení i v řízení insolvenčním je účastníkem takového řízení na dlužnické straně správce svěřenského fondu jednající svým jménem (tedy jako přímý dlužník) na účet svěřenského fondu.¹⁹⁹

Je zřejmé, že majetková podstata v insolvenčním řízení podle ustanovení § 2 písm. e) InsZ fakticky splývá s majetkovou podstatou tvořící svěřenský fond. Zahájení insolvenčního řízení na majetek svěřenského fondu tak implikuje povinnost správce zdržet se takového nakládání s majetkem svěřenského fondu, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku anebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení, přičemž závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení je svěřenský správce oprávněn plnit jen v rozsahu a za podmínek stanovených v zákoně.²⁰⁰ Postavení svěřenského správce se dramaticky změní v případě, kdy insolvenční řízení vyústí v prohlášení konkurzu, neboť oprávnění nakládat s majetkovou podstatou, tedy majetkem svěřenského fondu, přechází ze svěřenského správce (tedy dlužníka) na správce insolvenčního.²⁰¹

Pokud se na svěřenského správce díváme z pohledu insolvenčního zákona jako na dlužníka, nastoluje to k některým specifickým situacím a aspektům vztahujícím se k insolvenčnímu řízení další polemické otázky, které se vztahují právě ke statutu osoby dlužníka. Jde například o povinnost podání dlužnického insolvenčního návrhu nebo otázku využitelnosti institutu moratoria. Povinnost podat insolvenční návrh v případě zjištění vlastního úpadku stíhá

¹⁹⁸ PETROV, Jan; VÝTISK, BERAN, Vladimír, a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1518

¹⁹⁹ PIHERA, Vlastimil, 2021, *op. cit.* k pozn. 63, s. 1543

²⁰⁰ Viz § 111 odst. 1 InsZ

²⁰¹ Viz § 246 odst. 1 InsZ

podle ustanovení § 98 odst. 1 InsZ dlužníka, „který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem“. Obdobně, možnost navrhnout vyhlášení moratoria podle ustanovení § 115 InsZ má „dlužník, který je podnikatelem“. Ve vztahu k oběma uvedeným institutům insolvenčního práva tak vyvstává otázka, zda a v jakých případech se na svěrenský fond (resp. majetek svěrenského fondu) hledí jako na podnikatele, zda je v tomto ohledu relevantní statut osoby ve funkci svěrenského správce (např. skutečnost, že je právnickou osobou²⁰² nebo osobou s určitým podnikatelským oprávněním), případně zda nějak záleží na povaze majetku tvořícího svěrenský fond (může jít např. o podíl v obchodní společnosti). Tyto otázky, které jsou již poněkud více vzdáleny od tématu této rigorózní práce, by samy o sobě zasloužily detailní rozbor. Autor práce se nicméně na základě provedeného posouzení domnívá, že, vzhledem k účelu uvedených předmětných zákonných ustanovení, jak v případě dlužníka – právnické osoby, tak v případě dlužníka – podnikatele zákon zakládá tyto kategorie na nevysloveném předpokladu, že osoba dlužníka je totožná s osobou úpadce. Jen v takovém případě lze posoudit, zda je tato osoba právnickou osobou a/nebo podnikatelem. V případě úpadku svěrenského fondu nastává specifická situace, neboť, jak je rozebráno výše, závazky (dluhy) zatěžující svěrenský fond jsou odosobněné. Chybí zde tedy osoba dlužníka, která by byla současně úpadcem a u které by tak dávalo smysl posuzovat její podnikatelský či nepodnikatelský statut. Svěrenský fond (majetek svěrenského fondu) tak neodpovídá hypotéze žádné z uvedených norem insolvenčního práva a podle názoru autora práce je tak nelze na případ úpadku svěrenského fondu aplikovat.

3.2.6. Shrnutí

Autor práce dospěl k závěru, že nabytí majetku svěrenským fondem na základě pořízení pro případ smrti, kterým je zřizován testamentární svěrenský fond nebo kterým dochází ke zvýšení majetku existujícího svěrenského fondu, je specifickou formou univerzální dědické sukcese, v rámci které přechází spolu s pozůstalostí nebo její částí do majetku svěrenského fondu rovněž dluhy zůstavitele a závazky (dluhy) s tímto majetkem spojené obdobně, jako by tuto pozůstalost nabyli dědic s právní osobností. Z pohledu věřitele jde o pohledávky za majetkovou podstatou svěrenského fondu obdobně jako jiné pohledávky, které mohou za majetkovou podstatou svěrenského fondu existovat či vzniknout např. z jednání svěrenského správce při správě svěrenského fondu nebo mohou do svěrenského fondu přejít spolu s vyčleněným majetkem jako věcné právo nebo jinou zákonnou cessí. Nejde přitom o osobní dluhy

²⁰² Investiční společnost s příslušným oprávněním podle ust. § 11 odst. 6 písm. a) ZISIF.

svěřenského správce (ani žádné jiné osoby), ale o dluhy, které jsou součástí autonomního (odosobněného) jmění tvořícího svěřenský fond.

Právní povinnost k úhradě dluhů ve svěřenském fondu má svěřenský správce jednající na účet svěřenského fondu. Svěřenský správce je pasivně legitimován v případě žaloby na zaplacení dluhu majetkové podstaty svěřenského fondu, jakož i k podání návrhu na výkon rozhodnutí (exekučního návrhu).

Odpovědnost majetkové podstaty svěřenského fondu za dluhy logicky implikuje i možnost, aby došlo k předlužení či neschopnosti hradit tyto dluhy z majetku svěřenského fondu, a majetek svěřenského fondu tak může být předmětem insolvenčního řízení. Nositelem práv a povinností dlužníka podle insolvenčního zákona je svěřenský správce, pokud aplikovatelnost příslušného ustanovení insolvenčního zákona na svěřenského správce nevyklučuje specifické postavení svěřenského správce, který není ve vztahu k těmto dluhům osobně odpovědný.

3.3. Ochrana nepominutelných dědiců při převodu majetku do svěřenského fondu

3.3.1. Úvod

Další relevantní polemické momenty, se kterými se setkáváme na pomezí práva svěřenských fondů a dědického práva, se týkají zákonné ochrany práv potomků zakladatele svěřenského fondu, kteří jsou podle platného práva považováni za nepominutelné dědice. Vyplývá to přirozeně z toho, že svěřenský fond je nejen v testamentární formě nástrojem k plánování správy a mezigeneračního přechodu rodinného majetku a jako takový je potencionálním alternativním nástrojem k institutům dědického práva. Tak jako darování mimo okruh zákonných dědiců se i vytvoření svěřenského fondu může dotknout majetkové sféry potomků zakladatele svěřenského fondu, tedy osob z okruhu nepominutelných dědiců. Významným tématem, které nelze v této práci pominout, je, zda a jaké mají tyto osoby podle platného (pozitivního) nástroje pro ochranu svých práv, pokud jsou buď samotným vytvořením svěřenského fondu (tedy jednáním zakladatele) nebo postupem svěřenského správce při správě diskrečního svěřenského fondu zcela nebo v určité míře fakticky vyděděny.

Konfrontace české právní úpravy svěřenského fondu a zákonné ochrany nepominutelných dědiců generuje především dva významné problémové okruhy. Prvním je potencionální riziko neplatnosti či jiného zpochybňování svěřenské struktury z důvodu poškození práv nepominutelných dědiců a druhým otázky týkající se vlivu založení, existence či plnění do a ze svěřenského fondu na povinný díl potomků jeho zakladatele.

Úvodem rozboru těchto otázek je vhodné zasadit současnou českou právní úpravu nepominutelných dědiců do širšího rámce. Je vhodné si připomenout, že přístupy k ochraně majetkových práv zejména nezletilých dětí a dalších potomků zemřelého člověka, případně dalších osob s určitou rodinnou vazbou, jsou v různých právních systémech zásadně rozdílné a zahrnují širokou škálu od velmi rigidních a protektivních doktrín ochrany rodinných příslušníků zůstavitele až po systémy, které instituty ochrany nepominutelných dědiců vůbec neznají.

Ochrana nepominutelných dědiců je tradičně přítomna v civilistických právních systémech a rovněž v islámských zemích. Protektivní doktrína je citelná například v Brazílii, Saudské Arábii, Itálii, Japonsku, Francii či Španělsku. Naproti tomu v anglosaském právním systému je specifická ochrana nepominutelného dědice prakticky neznámá. Mezi krajními polohami je řada kompromisních přístupů spočívajících například v dispozitivnosti norem

ochrany nepominutelného dědice, která musí být určitým právním jednáním aktivována nebo se jich oprávněná osoba může vzdát, případně je smluvně modifikovat (např. dědickou smlouvou).

Nástrojů ochrany nepominutelného dědice je celá řada, ale tím nejzásadnějším (z pohledu ochrany majetkových práv dotčených osob) je institut povinného (vynuceného) dědického dílu (v angličtině *forced heirship*). Institut povinného dědického dílu spočívá v omezení dispozičního práva zůstavitele týkajícího se jeho majetku k okamžiku jeho úmrtí zákonným vyhrazením určitého dědického dílu (buď přímo či nepřímo přes konstituování pohledávky chráněného dědice v hodnotě povinného dílu) ve prospěch nepominutelných dědiců, jejichž okruh je v různých jurisdikcích vymežován různě.

Argumenty pro přítomnost zákonem zaručené ochrany nepominutelných dědiců v právním řádu jsou založeny na kulturních tradicích a filozofických východiscích, podle kterých je úplné vyloučení dětí či jiných blízkých osob z dědění eticky a morálně nepřijatelné v té míře, že zde existuje veřejný zájem na zákonné ochraně ekonomických zájmů těchto osob. V neposlední řadě lze v dědické ochraně osob blízkých zakladateli spatřovat i součást sociální či rodinné politiky příslušného státu. Proti těmto důvodům existence ochrany nepominutelných dědiců v právním řádu stojí naproti tomu řada protiargumentů. Některé mají filozofický či hodnotový charakter, jiné jsou spíše praktického rázu. Do první skupiny patří argumenty, podle kterých je *forced heirship* nepřipustným zásahem do autonomie vůle zůstavitele a jeho dispoziční svobody určit, co se má s jeho majetkem stát po jeho smrti. Z pohledu zaměření této práce stojí za zaznamenání názor, že rigidní institut ochrany nepominutelných dědiců brání realizaci legitimního zájmu soukromého vlastníka, aby ani v budoucnu nedocházelo k rozdrobování určitého majetku, jehož hodnota spočívá nebo významně závisí právě na zachování jeho celistvosti. Mezi praktické námitky, se kterými se lze setkat v zahraničních textech, patří zejména ta, podle které institut povinného dílu vytváří právní nejistotu ve vztahu k darům poskytnutým určitým člověkem za jeho života. Obdarované osoby jsou trvale nebo po určité dobu (v závislosti na příslušné zákonné úpravě) v nejistém postavení vyplývajícím z potenciálních práv nepominutelných dědiců, vůči kterým jim může po smrti dárce vzniknout povinnost k plnění, jehož forma a rozsah závisí na příslušné právní úpravě institutu povinného dílu a práv s ním spojených (tato refundace je v angličtině označována jako *claw-back*). Tento argument nicméně nelze uplatnit v případě českého platného práva, které *claw-back* mechanismus nezná (viz dále část 3.3.2.).

Jak je uvedeno výše, ochrana nepominutelného dědice prakticky absentuje v anglosaském právním systému, tedy v prostředí, kde se fiduciární institut trustu rozvinul významným způsobem. Nejde zřejmě ani tak o shodu okolností jako spíše důsledek skutečnosti, že jde

o spojité nádoby. Vysoká úroveň ochrany nepominutelných dědiců znamená logickou překážku rozvoje rodinných fiducií, neboť tyto instituty sledují vzájemně konfliktní cíle. Zatímco motivací při vytváření rodinného trustu je udržení celistvosti určitého majetku napříč generacemi, institut povinného dědického dílu vede k jeho drobení.

Řešení tohoto konfliktu je jednou z nejsložitějších výzev při každé implemmentaci svěřenství (tedy institutu, který se vyvinul v systému *common law*, ve kterém ochrana nepominutelného dědice v zásadě absentuje) do civilistického právního prostředí, ve kterém je protektivní přístup k nepominutelným dědicům přirozeně zakořeněn. Zřejmě jde o jeden z hlavních důvodů nevýrazného rozvoje institutu rodinné fiducie a jeho absence v pozitivním právu v mnoha zemích spadajících do civilistického právního okruhu. Pokud jde o legislativní (dokonce ústavní) řešení tohoto konfliktu ve státě Louisiana, které je popsáno v části 1.4.3.3., je třeba podotknout, že v případě zmíněné právní úpravy nejde o nějaký kompromis vyvažující oba zmíněné protichůdné zájmy, ale o jednoznačné preferování principu ochrany nepominutelného dědice jeho promítnutím do trustového práva způsobem, který významně omezuje dispoziční volnost zakladatele louisianského trustu.

3.3.2. Ochrana nepominutelných dědiců v občanském zákoníku

Ochrana nepominutelných dědiců je v českém platném právu tradičně přítomna a aktuálně je upravena v ustanoveních § 1642 - 1664 OZ tvořících pátý díl hlavy, ve které je kodifikována platná hmotněprávní úprava českého dědického práva.

Z hlediska vymezení okruhu nepominutelných dědiců OZ převzal předchozí pojetí podle SOZ, podle kterého jsou nepominutelnými dědici děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci.²⁰³

Základem platné právní úpravy ochrany nepominutelného dědice je jeho právo na povinný díl. Oproti úpravě v SOZ je minimální velikost dědického podílu (povinný díl) nepominutelných dědiců podle úpravy v OZ menší. Činí tři čtvrtiny zákonného dědického podílu v případě nezletilého dědice a jednu čtvrtinu zákonného dědického podílu v případě zletilého dědice.²⁰⁴ Označení nepominutelný dědic je v souvislosti s českým soukromoprávním kodexem tedy poněkud nepřesné, neboť ochrana dotčených osob neleží v jejich přímém právu na část majetku tvořící dědictví, ale ve specificky omezeném právu na povinný díl.²⁰⁵ Podstata platné právní úpravy spočívá v tom, že nepominutelnému dědici vzniká pohledávka za dědictvím, tedy

²⁰³ Viz § 1643 odst. 1 OZ

²⁰⁴ Viz § 1643 odst. 2 OZ

²⁰⁵ RONOVSÁ, Kateřina; PIHERA, Vlastimil. (Ne)pominutelný dědic, Kontroverze, rizika a možnosti změn. Právní rozhledy č. 15-16/2019, s. 520

za dědici a odkazovníky, o velikosti povinného dílu.²⁰⁶ Podle ustanovení § 1653 OZ v případě opomenutí či zkrácení práva nepominutelného dědice na povinný díl, přispějí dědici i odkazovníci k vyrovnání jeho práva poměrně.

Zůstavitel může osobu, která by se jinak kvalifikovala jako nepominutelný dědic, zbavit práva na povinný podíl nebo toto právo omezit (zkrátit) jejím vyděděním podle § 1646 a násl. OZ. Vydědění je přitom možné pouze ze zákonných důvodů vymezených taxativně v ustanoveních § 1646 odst. 1 OZ. Ustanovení § 1647 OZ upravuje specifickou formu vydědění ve prospěch potomků zadluženého nebo marnotratného nepominutelného dědice. Pro platnost vydědění je podstatná existence zákonných důvodů bez ohledu na to, zda zůstavitel tyto důvody výslovně uvede, jsou-li prokázány jinak. K vydědění může dojít i konkludentně tehdy, když nepominutelný dědic je zůstavitelem v pořízení pro případ smrti nikoli omylem opominut a přitom je naplněn zákonný důvod vydědění.²⁰⁷

Podle ustanovení § 1660 odst. 1 OZ se na povinný díl započte vše, co nepominutelný dědic z pozůstalosti skutečně nabyl odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením. Na povinný díl se započte i to, co nepominutelný dědic od zůstavitele bezplatně obdržel v posledních třech letech před smrtí, ledaže zůstavitel přikáže, aby se započtení provedlo za delší dobu. Potomku se kromě toho započte i to, co od zůstavitele bezplatně obdržel dědicův předek. Při započtení se však nepřihlíží k obvyklým darováním.²⁰⁸ Specifickými plněními poskytnutými zůstavitelem za života jeho potomků jsou jeho příspěvky na náhradu nákladů spojených se založením samostatné domácnosti, se založením manželského či obdobného soužití nebo s nástupem povolání či se započtím podnikání a příspěvky na úhradu dluhů zletilého potomka. Tyto příspěvky se rovněž započítávají na povinný díl, a to i tehdy, pokud k nim došlo dříve než v posledních třech letech před zůstavitelovou smrtí, ledaže zůstavitel projeví opačnou vůli.²⁰⁹ Zákonné dědické podíly se vypočtou stejně jako povinný díl. Základem pro výpočet zákonného dědického dílu nepominutelného dědice je tedy tzv. kolační podstata, která vznikne po provedení všech započtení podle § 1660 – 1664 OZ. OZ v tomto směru do značné míry navazuje na přístup k výpočtu podílu nepominutelného dědice podle SOZ.²¹⁰

Zřejmým specifikem českého platného práva, které existovalo již za účinnosti SOZ a které OZ v zásadě převzal, je skutečnost, že se při výpočtu výše dědického podílu, resp. povinného dílu, nijak nezohledňují dary a jiná bezúplatná plnění poskytnutá zůstavitelem za jeho

²⁰⁶ Viz § 1654 odst. 1 OZ

²⁰⁷ Viz § 1651 odst. 2 OZ

²⁰⁸ Viz § 1660 odst. 2 OZ

²⁰⁹ Viz § 1661 OZ

²¹⁰ Srov. § 484 SOZ

života osobám mimo okruh jeho nepominutelných a jiných dědiců. Příjemcům těchto plnění tak za žádných okolností nemůže vzniknout povinnost podílet se na dorovnání povinného dílu nepominutelným dědicům. V případě českého práva tak nelze uplatnit jednu z výše uvedených námitek proti institutu ochrany nepominutelných dědiců, která se objevuje v zahraničních textech, tedy existenci tzv. *claw-back* mechanismu, který je jinak obvyklou součástí civilistických právních úprav dědického práva.

Absence *claw-back* mechanismu představuje významné oslabení ochrany nepominutelných dědiců zejména vzhledem k okolnosti, že platné české právo připouští darování pro případ smrti (§ 2063 OZ), ke kterému se v zásadě (pokud je nelze posoudit jako odkaz) v případě dědění nepřihlíží obdobně jako v případě běžné darovací smlouvy *inter vivos* (více viz výše v části 3.1.2.). Znamená to, že majetek darovaný darovací smlouvou *mortis causa* nevstupuje vždy do pozůstalosti a ani takto obdarovaná osoba nemá žádnou povinnost ve vztahu k povinným dílům nepominutelných dědiců (není-li sama dědicem). Souběh absence *claw-back* mechanismu a přípustnosti darovací smlouvy *mortis causa* je v mezinárodním srovnání v rámci civilistických jurisdikcí zcela unikátní.²¹¹

Mezi odbornou veřejností se v této souvislosti diskutuje o tom, zda má význam zachovávat ochranu nepominutelných dědiců jako součást platného práva, pokud je takto oslabená a majetková práva nepominutelných dědiců lze relativně snadno omezit či vyloučit majetkovou dispozicí *inter vivos* či *mortis causa* směrem mimo okruh testamentárních či zákonných dědiců.²¹²

3.3.3. Dopad založení svěřenského fondu na nepominutelné dědice

Na svěřenský fond a jeho založení, resp. vyčlenění majetku do svěřenského fondu, lze aplikovat stejnou otázku, která se v českém odborném diskursu objevuje v souvislosti darovací smlouvou *mortis causa*, případně darováním významné části majetku *inter vivos*. Jde o problém, zda nelze na právní jednání, kterým je ve prospěch „nedědice“ převáděn celý majetek zůstavitele nebo jeho významná část na úkor jeho potomků, nahlížet jako na relativně neplatné jednání, které obchází zákon (zákonnou ochranu nepominutelných dědiců) nebo jako na absolutně neplatné jednání, které je v rozporu s dobrými mravy. Pokud bychom připustili, že princip ochrany majetkových (dědických) práv potomků vyjádřený v existenci institutu povinného dílu

²¹¹ RONOVSKÁ, Kateřina, PIHERA, Vlastimil, 2019, op. cit, v pozn. 205, s. 520

²¹² HORÁK, Ondřej. Darování pro případ smrti a ochrana dědiců (k diskusi o novelizaci občanského zákoníku). Právní rozhledy, 2014, č. 2, s. 783.

vychází ze společensko-etických či dokonce mravních norem, nebyla by úvaha o neplatnosti právního jednání, které tato práva vylučuje či zásadně omezuje, nikterak nemístná.

Při posouzení otázky ochrany potomků zakladatele svěřenského fondu je na místě rozlišit, zda jde o založení svěřenského fondu smlouvou za života zakladatele nebo o zřízení svěřenského fondu pořizáním pro případ smrti.

V případě testamentárního svěřenského fondu závisí závěry týkající se rizik napadení platnosti pro obcházení dědických práv nepominutelných dědiců, případně pro rozpor s dobrými mravy, do značné míry na odpovědi na základní otázku vztahující se k této struktuře nastolenou v části 3.1. této práce. Pokud by právní jednání, kterým vzniká svěřenský fond okamžikem smrti zakladatele, vedlo k vyčlenění majetku mimo pozůstalost, bylo by riziko neplatnosti v zásadě podobné jako v případě darovací smlouvy *mortis causa*. Institut darování pro případ smrti je přitom za situace, kdy v českém právu absentuje *claw-back* mechanismus, hodnocen nikoli nevýznamnou částí odborné veřejnosti jako přinejmenším kontroverzní.²¹³ Podle těchto názorů střet s právem nepominutelných dědiců je v tomto případě zcela zjevný a přímý a riziko vyslovení neplatnosti tohoto jednání tedy není zanedbatelné.

V této souvislosti bývá v rámci českého odborného diskursu poukazováno na rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu, který z garantovaného práva na dědictví dovodil ústavněprávní ochranu nepominutelných dědiců.²¹⁴ Podle některých názorů je toto rozhodnutí významné i z pohledu interpretace českého práva, neboť předmětná posuzovaná ustanovení jsou v obou zemích v zásadě shodná. Podle těchto názorů je k jakémukoli zásahu do práva nepominutelných dědiců je nezbytné přistupovat na základě ustanovení § 2 odst. 1 OZ s vědomím těchto ústavněprávních souvislostí.²¹⁵

Jestliže platí závěr, ke kterému se autor práce dospěl ve zmíněné části 3.1., a majetek vyčleněný při úmrtí zakladatele do svěřenského fondu vytvořeného pořizáním pro případ smrti je součástí pozůstalosti, uvedenou analogii s riziky diskutovanými v souvislosti s institutem *donatio mortis causa* rizika aplikovat nelze. Na jednání zřizující testamentární svěřenský fond lze na základě těchto východisek nahlížet obdobně jako na jakékoli jiné pořizání pro případ smrti. Pokud je tímto jednáním nepominutelný dědic zkrácen na svém povinném dílu, nezakládá to bez dalšího neplatnost tohoto jednání, ale implikuje to právo nepominutelného dědice na doplnění jeho povinného dílu,²¹⁶ přičemž na toto dorovnání mu přispějí poměrně všichni dědici

²¹³ RONOVSKÁ, Kateřina; PIHERA, Vlastimil. *The unbearable lightness of forced heirship: the Czech perspective*. Trust & Trustees. Oxford: Oxford University Press, 06/2018, s. 1363–1780

²¹⁴ Rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu ze dne 19. 4. 2005, sp. zn. 1 BvR 1644/00 a 1 BvR 188/03

²¹⁵ DRACHOVSKÝ, Ondřej. Darování pro případ smrti – kam s ním? Ad Notam 4/2019, s. 5

²¹⁶ Viz § 1650 OZ

a odkazovníci.²¹⁷ Jak je podrobně rozebráno výše v části 3.2. dluhy může být zatížen rovněž svěřenský fond, jakkoli v tomto případě hovoříme o depersonalizovaném dluhu. Je tedy zřejmé, že v případě, kdy je do svěřenského fondu pořízením pro případ smrti vyčleněn majetek zůstavitele za současného zkrácení jeho potomků na jejich povinném dílu, vzniká správci svěřenského fondu podle § 1653 OZ povinnost přispět z majetku svěřenského fondu nepominutelnému dědici na jeho povinný díl, a to poměrně s případnými dalšími dědici a odkazovíky.

V této souvislosti je nicméně nutné připomenout, že existence donucující zákonné ochrany nepominutelných dědiců, která potomku mj. garantuje právo na doplacení jeho povinného dílu v případě, že dědí méně než činí výše jeho povinného dílu, zcela nevylučuje, aby právní jednání, kterým zůstavitel pořídil pro případ smrti, bylo za určitých okolností shledáno neplatným pro rozpor s dobrými mravy. Podle judikatury NS je případný opačný závěr, podle kterého je pojmově vyloučeno, aby pořízení závěti bylo v rozporu s dobrými mravy, nesprávný, neboť platná závěť musí splňovat i tuto obecnou náležitost platného právního úkonu, tedy že nesmí být v rozporu s dobrými mravy, a při posouzení platnosti závěti je tak nezbytné se zabývat také tím, zda neodporuje dobrým mravům ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 OZ.²¹⁸ Je mimo pochybnost, že tato judikatorní východiska je možné aplikovat i na závěť, kterou je založen svěřenský fond nebo kterou je zvyšován jeho majetek.

Pokud bychom připustili možnost napadení platnosti založení testamentárního svěřenského fondu pro rozpor s dobrými mravy nebo pro obcházení právní úpravy ochrany nepominutelných dědiců, bylo by třeba odpovědět na navazující otázky. Například na to, jak posoudit situaci, kdy při založení svěřenského fondu není zřejmé (nelze to určit ze statutu svěřenského fondu), zda a v jaké výši obdrží potomek zakladatele svěřenského fondu plnění ze svěřenského fondu a jak vysoké toto plnění bude ve srovnání s teoretickým povinným dílem, kterého by se mu dostalo, pokud by majetek jeho předka nebyl vložen do svěřenského fondu a stal se součástí pozůstalosti. Tato nejistota je vlastní všem diskrečním svěřenským fondům, které tvoří patrně většinu v současné době zakládaných svěřenských fondů.

V případě smluvního svěřenského fondu jsou dopady právního jednání zakladatele, kterým tento institut zřizuje a vyčleňuje do něj svůj majetek, do majetkové sféry jeho potomků v zásadě shodné s darováním či jakoukoli jinou bezúplatnou majetkovou dispozicí *inter vivos*. Potencionálním zdrojem problémů je zde zmíněná absence *claw-back* mechanismu, která ve svém důsledku znamená, že je podle zákona přípustné darovat majetek mimo okruh dědiců, aniž

²¹⁷ Viz § 1653 OZ

²¹⁸ Usnesení NS z 23. 8. 2019, sp. zn. 24 Cdo 4260/2018

by to implikovalo jakýkoli (i potenciální) závazek obdarovaného vůči nepominutelným dědicům. Podle názoru autora práce nelze učinit zobecňující závěr o platnosti či neplatnosti jednání, kterým dojde v důsledku takového jednání k faktickému vydědění potomků převodce majetku. Vždy bude záležet na konkrétních okolnostech. Na jednu stranu je třeba přisvědčit názoru, že ve využití možnosti, kterou zákon explicitně připouští (tedy např. darování celého majetku nebo jeho významné části mimo dědický okruh nebo vyčlenění majetku do smluvního svěrenského fondu), nelze spatřovat obcházení jiného zákonného ustanovení. Na straně druhé je nepochybné, že tak, jako jakýkoli jiný právní úkon, i jednání, kterým je smluvně zřizován svěrenský fond, nemusí za určitých okolností obstát v konfrontaci s korektivem dobrých mravů.

V této souvislosti je na místě připomenout, že podle judikatury²¹⁹ u právního jednání, které svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo zákon obchází, již nepřichází v úvahu posouzení, zda je či není v rozporu s dobrými mravy.²²⁰ Rozpor s dobrými mravy je tedy důvodem neplatnosti právního úkonu jen tehdy, jestliže právní úkon odpovídá zákonu (tj. není v rozporu se zákonem a ani zákon neobchází).

3.3.4. Započtení plnění ze svěrenského fondu na povinný díl

V souvislosti s ochranou nepominutelných dědiců vyvstává rovněž otázka, zda by plnění, které ze svěrenského fondu obdrží potomek zakladatele, mělo být započteno na jeho povinný díl, případně za jakých okolností by se tak mohlo či mělo stát.

Jak je uvedeno v části 3.3.2., započtení bezplatných plnění poskytnutých potomku za života zůstavitele na povinný díl potomka je vymezeno v § 1660 odst. 2 OZ a § 1661 odst. 1 OZ. Podle prvního z uvedených ustanovení se na povinný díl se započte to, co nepominutelný dědic od zůstavitele bezplatně obdržel v posledních třech letech před jeho smrtí, ledaže zůstavitel přikáže, aby se započtení provedlo za delší dobu. Rovněž v souvislosti se skutečností, že soukromé svěrenské fondy jsou často zakládány za účelem podpory potomků v určitých životních situacích, jako je např. založení rodiny nebo začátek profesní kariéry, je potencionálně významným rovněž ustanovení § 1661 odst. 1 OZ, podle kterého se na povinný díl potomka započte to, co mu zůstavitel dal za svého života na úlevu v nákladech spojených se založením samostatné domácnosti, se založením manželského či obdobného soužití nebo s nástupem povolání či se započtením podnikání.

Podle názoru autora práce plnění ze svěrenského fondu nemůže být předmětem započtení na povinný díl ani v krajním případě, kdy by plnění ve prospěch potomka zakladatele spočívalo

²¹⁹ Rozsudek NS z 9. 6. 2000, sp.zn. 21 Cdo 1880/99

²²⁰ Viz § 580 odst. 1 OZ

ve vydání samotné majetkové podstaty vyčleněné do majetku svěřenského fondu, jehož obmyšleným byl příjemce plnění (potomek zakladatele) určen zakladatelem již při založení svěřenského fondu. Tím spíše pak o započtení na povinný díl nelze uvažovat v každé méně „přímočaré“ situaci, kdy nejde o vydání majetkové podstaty, ale „pouze“ o výplatu výnosu z majetku ve fondu, případně kdy obmyšlený není jmenován při založení fondu zakladatelem, ale až později svěřenským správcem. V žádném případě nemůže být naplněna hypotéza uvedených zákonných ustanovení upravujících započtení na povinný díl, neboť nepochybně nejde o plnění, které příjemce obdržel „od zůstavitele“, resp. plnění, které by zůstavitel dal příjemci. Odůvodnění tohoto závěru se ukrývá v samotné podstatě svěřenského fondu, která je pojednávána výše v předchozích částech této práce. Vyčleněním majetku do svěřenského fondu se zakladatel od tohoto majetku vlastnický odpoutává a jakákoli plnění na účet svěřenského fondu jsou uskutečňována na základě právního jednání svěřenského správce, nikoli zakladatele. Jinými slovy, v žádné myslitelné situaci není na plnění obmyšlenému ze svěřenského fondu možno nahlížet jako na vlastnický převod mezi zakladatelem a obmyšleným. Svěřenský správce při tomto jednání nejedná jako zástupce zakladatele, ale jedná svým jménem (na účet svěřenského fondu).²²¹

3.3.5. Shrnutí

Pokud jde o práva nepominutelných dědiců ve vztahu k testamentárnímu svěřenskému fondu, autor práce vychází ze závěru svého rozboru v části 3.1., podle kterého je majetek vyčleněný do svěřenského fondu pořízením pro případ smrti součástí pozůstalosti. Případné zkrácení práv nepominutelných dědiců se v takovém případě řeší standardními nástroji dědického práva v rámci příslušného pozůstalostního řízení, tedy dorovnáním hodnoty povinného dílu, přičemž tento dluh zatěžuje vedle případných dalších dědiců i zakládaný testamentární svěřenský fond.

Určitou nejistotu vyplývající z existence zákonné ochrany nepominutelných dědiců je nutné připustit spíše v případě smluvního svěřenského fondu. Zdrojem nejistoty přitom není právní úprava svěřenského fondu, ale stávající nedůsledná právní úprava ochrany nepominutelných dědiců, která při výpočtu a náhradě povinného dílu zohledňuje pouze množinu dědiců. Jakákoli majetková dispozice mimo dědický okruh, jejímž předmětem je významná část majetku převodce a která významně ovlivňuje (budoucí) majetkové poměry jeho potomků, tak

²²¹ LEDERER, Vít, 2021, *op. cit.* v pozn. 36, s. 172-173.

s sebou nese latentní riziko následného zpochybnění zejména s ohledem na zákaz ujednání porušující dobré mravy vyjádřený v ustanovení § 2 odst. 2 OZ.

Pokud jde plnění započitatelná na povinný díl nepominutelného dědice, v žádném případě nelze za taková plnění považovat plnění ze svěřenského fondu.

3.4. Povinný díl u svěřenského nástupnictví

3.4.1. Úvod

Pokud jde o návrat institutu svěřenského nástupnictví do našeho právního prostředí, zřejmě nejpodstatnější otázky, které se v této souvislosti v právní praxi objevují a které si zaslouží detailnější rozbor, souvisí se vztahem fideikomisární substituce k institutu povinného dílu. Zásadní otázkou je, zda plněním na povinný díl nepominutelného dědice (srov. část 3.3.2. této práce) je rovněž nabytí pozůstalosti potomkem v důsledku zřízení svěřenského nástupnictví. Tento problém je přitom žádoucí autonomně posoudit jak pro situaci, kdy je potomek jmenován v případě fideikomisární substituce předním dědicem, tak pro případ, kdy je nepominutelný dědic v postavení svěřenského nástupce. Jak je uvedeno v části 2.3.1. této práce, postavení předního a následného dědice u svěřenského nástupnictví je podstatným způsobem odlišné, neboť se do něj promítá fiduciární povaha tohoto institutu, kdy přední dědic má postavení fiduciáře ve vztahu k svěřenskému nástupci jako oprávněnému (fideikomisaři).

Při hledání odpovědi na otázku, zda potomek zůstavitele, který byl porúzením zůstavitele pro případ smrti povolán dedit jako přední či následný dědic v rámci svěřenského nástupnictví, má právo na to, aby mu ostatní dediti, zaplatili či doplatili, povinný díl, je podle názoru autora práce nutné vyjít z obecných zákonných principů dědického práva a ochrany nepominutelného dědice vyjádřených v příslušných ustanoveních občanského kodexu. Z ustanovení § 1642 a násl. OZ lze přitom dovodit, že povinný díl náleží těm nepominutelným dědicům, kteří nebyli zůstavitelem vůbec povoláni za dediti. Analogicky, právo na doplatek na povinný díl pak náleží pouze nepominutelnému dědici, který byl zčásti skutečně opomenut, což znamená, že mu bylo zůstavitelovým porúzením pro případ smrti odkázáno méně než činí jeho povinný díl. Podle ustanovení § 1644 odst.1 OZ může být povinný díl zůstaven v podobě dědického podílu nebo odkazu a musí zůstat nepominutelnému dědici zcela nezatižen. Ustanovení § 1660 odst. 1 OZ pak stanoví, že na povinný díl se započte vše, co nepominutelný dědic z pozůstalosti skutečně nabyl odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením.

Z citovaných zákonných ustanovení tak vyplývá, že odpověď na otázku, zda při zřízení svěřenského nástupnictví dochází k plnění na povinný díl předního či následného dědice, závisí na posouzení, zda je osoba, která nabývá majetek z titulu svěřenského nástupnictví dědicem či odkazovníkem, resp. v kterém okamžiku se jím stává, a zda je příslušný majetek nezatižen.

3.4.2. Plnění na povinný díl svěřenského nástupce

Nejdříve se podívejme na dědické schéma, kdy je ve prospěch nepominutelného dědice, tedy potomka zůstavitele, zřízeno svěřenské nástupnictví. Tato situace je a bude v praxi nepochybně mnohem častější než případ rozebíraný dále v části 3.4.4., kdy nepominutelný dědic figuruje ve struktuře fideikomisárního náhradnictví jako přední dědic. Institut svěřenského nástupnictví má své obvyklé využití právě v situaci, kdy z pohledu zůstavitele existují důvody, aby jeho potomek nedědil přímo, ale aby přechod dědictví byl vázán na určitou podmínku, která nastane v budoucnu (např. dosažení určitého věku a s ním spojené určité předpokládané míry zralosti potomka).

Podle názoru autora této práce nemůže být žádných pochyb o tom, že osoba určená zůstavitelem jako svěřenský nástupce je zůstavitelovým dědicem. Vyplyvá to z ustanovení § 1475 odst. 3 OZ, podle nějž je dědicem ten, komu náleží dědické právo. Dědické právo je podle zákonné definice právem na pozůstalost nebo na poměrný díl z ní (§ 1475 odst. 1 OZ). Je přitom zřejmé, že zřízením svěřenského nástupnictví vzniká svěřenskému nástupci právo na pozůstalost nebo její část, ke které se fideikomisární substitute vztahuje. Navíc, samotný zákon hovoří v úvodním definičním ustanovení části věnované svěřenskému nástupnictví (§ 1512 OZ) o svěřenském nástupci explicitně jako o následném „dědici“.

Podstatným aspektem, na který v právní praxi nepanuje zcela jednotný názor, je však otázka, v jakém okamžiku následnému dědici jeho dědické právo vzniká. Příčinou nejasností je zejména poněkud zavádějící formulace použitá v ustanovení § 194 odst. 1 ZZŘS upravující procesní aspekty nabytí dědictví následným dědicem. V uvedeném ustanovení je pro okamžik, v němž dojde k naplnění podmínky nabytí dědictví následným dědicem použit výraz „den, kterým pominulo odsunutí dědického práva“. Z tohoto jazykového vyjádření část odborné (zejm. notářské) právní veřejnosti dovozuje, že důsledkem vzniku svěřenského nástupnictví je časový odklad okamžiku, ve kterém vzniká následnému dědici dědické právo. Jinak řečeno, podmínka pro nabytí dědictví následným dědicem je podle tohoto právního názoru po podmínkou odkládací podle ustanovení § 548 odst. 2 OZ do té míry, že na jejím splnění závisí již samotný vznik dědického práva. Pokud by tomu tak skutečně bylo, nebylo by možné v prvním dědickém řízení (po smrti zůstavitel) zohlednit (započítat) hodnotu pozůstalosti odkázanou nepominutelnému dědici prostřednictvím svěřenského nástupnictví, neboť následnému dědici k tomuto majetku dosud nevzniklo dědické právo. V takovém případě by takovému potomku mohlo vzniknout právo na náhradu či doplnění povinného dílu i tehdy, pokud by byl následným dědicem podstatného dílu pozůstalosti (převyšujícím hodnotu jeho povinného dílu). Tuto zřejmou nespravedlnost, kdy nepominutelný dědic v postavení následného dědice dostává tutéž

hodnotu dvakrát (nejdříve jako plnění povinného dílu a následně jako zadní dědic), je podle zastánců uvedeného právního názoru možno kompenzovat v rámci následného dědického řízení (po splnění podmínky pro nabytí pozůstalosti následným dědicem) tak, že příslušnému následnému dědici bude v řízení uložena povinnost, aby „přeplatek“ povinného dílu přednímu dědici vrátil. Opora pro takový postup je spatřována v ustanovení § 194 odst. 2 ZZŘS, podle kterého v rámci následného dědického řízení soud rozhodne rovněž o povinnosti následného dědice „přispět poměrně přednímu dědici na to, co splnil na úhradu zůstavitelových dluhů nebo nepominutelnému dědici na povinný díl“.

Autor práce s právním názorem, podle kterého je zřízením svěřenského nástupnictví následnému dědici odložen samotný vznik jeho dědického práva, nesouhlasí. Pomineme-li nelogičnost daného názoru a zřejmou krkolomnost z něj vyplývajícího výše popsaného postupu při vyplacení a následné refundace povinného dílu nepominutelného dědice v rámci následného dědického řízení, hlavním protiargumentem je především to, že uvedený právní názor nemá relevantní oporu v příslušných zákonných ustanoveních dědického práva hmotného. Zmíněný právní názor je především v rozporu se základním principem dědického práva vyjádřeném v ustanovení § 1479 OZ, podle kterého dědické právo vzniká smrtí zůstavitele smrtí příslušného zůstavitele. Zákon v případě dědice, který v okamžiku smrti zůstavitele žije, resp. existuje,²²² nepřipouští, že by z tohoto kogentního pravidla existovala pro některé situace výjimka a tento obecný princip je tak nutno aplikovat i na dědické právo následného dědice v případě svěřenského nástupnictví. Uvedené ustanovení § 194 odst. 1 ZZŘS, ze kterého odlišný právní názor vychází, je součástí procesní normy a jako takové nemůže modifikovat dědické hmotné právo. Ze samotného nadpisu předmětného zákonného ustanovení § 194 ZZŘS je nadto zřejmé, že upravuje procesní postup „nabytí dědictví následným dědicem“, nikoli procesní (tím spíše ani žádné jiné) aspekty vzniku dědického práva.

Je přitom zřejmé, že následný dědic je dědicem zůstavitele, nikoli dědicem předního dědice. Vyplývá to ze skutečnosti, že ustanovení svěřenského nástupce k pozůstalosti nebo její části je projevem vůle zůstavitele vyjádřené v jeho pořízení pro případ smrti. Předmětem dědického práva je tedy pozůstalost zůstavitele. Z toho je nutno vyvodit, že dědické právo svěřenského nástupce (následného dědice) vzniká již smrtí zůstavitele, tedy osoby, která svým pořízením pro případ smrti svěřenské nástupnictví zřídila, nikoli až splněním podmínky pro nabytí dědictví svěřenským náhradníkem. Tento závěr podporuje rovněž judikatura k ustanovení

²²² Pokud dědic zemře před smrtí zůstavitele, dědické právo mu nevznikne (§ 1479 věta druhá OZ). Jestliže dědic získá právní osobnost až po smrti zůstavitele, vznikne mu dědické právo okamžikem vzniku jeho právní osobnosti.

§ 608 OZO, který je zřejmým předobrazem současného ustanovení § 1512 OZ. Otázky, zda je substituční jmění součástí pozůstalosti předního dědice nebo pozůstalosti ustanoveného dědice, se týká rozhodnutí rakouského nejvyššího soudního dvora z roku 1917, podle kterého substituční jmění náleží k pozůstalosti prvního zůstavitele, nikoliv ustanoveného dědice.²²³ Věcně totožný právní názor, podle kterého je substitut (svěřenský nástupce) skutečným dědicem, a to dědicem zůstavitele, je vyjádřen rovněž v předválečné odborné literatuře.²²⁴

Pokud jde o zmiňované řešení potencionálně duplicitního plnění nepominutelnému dědici, který je svěřenským nástupcem (poprvé v podobě plnění na povinný díl a podruhé nabytím předmětu fideikomisiární substituce) spočívající v aplikaci ustanovení § 194 odst. 2 ZZŘS, je zřejmé, že takový postup neodpovídá účelu tohoto procesního ustanovení. Jak dovodil Městský soud v Praze v odůvodnění rozsudku dále rozebíraného v části 3.4.3. této práce, pokud by předmětem uvedeného ustanovení mělo být rovněž plnění toho, co obdržel jako povinný díl sám následný dědic, nešlo by o přispění, ale o vrácení toho, co sám obdržel (v plném rozsahu).²²⁵ Jak je v odkazovaném soudním rozhodnutí dále uvedeno, smyslem § 194 odst. 2 ZZŘS je zajistit, aby se následný dědic poměrně podílel na plněních, která přední dědic uskutečnil a ke kterým by byl jinak povinen následný dědic sám, kdyby nebylo předního dědice (dluhy, výplata povinného dílu opomenutým nepominutelným dědicům). Aplikace ustanovení § 194 odst. 2 ZZŘS tak z logiky věci přichází v úvahu jen tehdy, jde-li o jiné nepominutelné dědice, než je dědic následný.

Závěr o vzniku dědického práva následného dědice již v okamžiku smrti (původního) zůstavitele dále vyplývá i z procesní úpravy, která počítá s projednáním dědictví po původním zůstaviteli s následným dědicem (§ 194 odst. 1 ZZŘS).

Navíc, zmíněný odlišný právní názor poněkud pomíjí skutečnost, že podmínkou pro nabytí dědictví následným dědicem (svěřenským nástupcem) nemusí být pouze úmrtí předního dědice, ale tato podmínka může být formulována jakkoli jinak (při zachování podmínky určitosti), přičemž k nabytí substitučního odkazu následným dědicem může dojít i za života předního dědice. Koncept, podle kterého by se na svěřenského nástupce mělo hledět jako na dědice předního dědice, z tohoto pohledu zjevně neobstojí.

Jak je uvedeno v úvodu tohoto rozboru, podle ustanovení § 1644 odst. 1 OZ musí povinný díl zůstat nepominutelnému dědici „zcela nezatížen“. Tato podmínka je sama o sobě

²²³ Rakouský nejvyšší soud, rozsudek č. 58/1917, Z. Bl. 1917, č. 58 (*Zeitschrift für österreichisches und internationales Privatrecht*)

²²⁴ ROUČEK František; SEDLÁČEK Jaromír. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v podkarpatské Rusi. Díl III., Praha 1936, s. 175

²²⁵ Usnesení Městského soudu v Praze z 25. 9. 2020, sp. zn. 29 Co 286/2020

poměrně vágní a matoucí. Je zřejmě třeba interpretovat ji v kontextu první věty ustanovení § 1644 odst. 2 OZ zakládajícího nicotnost „nařízení zůstavitele, která omezují povinný díl“,²²⁶ a za nepřipustné zatížení (omezení) tak považovat zatížení, které svým jednáním pro případ smrti vytvořil zůstavitel. Vzhledem k hodnotové podstatě povinného dílu je pak na místě za zatížení považovat taková zůstavitelova nařízení, která hodnotu povinného dílu reálně snižují. Takovým zatížením by bylo například nařízení odkazu nebo jiné nařízení, které by ukládalo dědici plnit určitý dluh, případně zatížení dědictví věcným právem jiné osoby.²²⁷ Skutečnost, že nabytí dědictví nepominutelným dědicem, je odsunuto v důsledku zřízení svěřenského nástupnictví (ve kterém nepominutelný dědic figuruje jako svěřenský nástupce), nelze z pohledu uvedených hodnotových měřítek považovat za zatížení povinného dílu ve smyslu odkazovaného ustanovení § 1644 odst. 1 OZ.

Uvedený závěr, že na povinný díl se obvykle (nedojde-li k současnému zatížení podle výše uvedené interpretace) započítá i to, co nepominutelný dědic dědí jako svěřenský nástupce, nepřímo podporuje rovněž rozhodnutí rakouského soudu z roku 1872 často citované prvorepublikovými soudy, podle kterého za omezení povinného dílu nezletilého potomka naopak nelze považovat povolání osoby, která má spravovat do doby zletilosti potomka jemu zůstavený majetek.²²⁸ Podle poznatků z aplikační praxe se institut svěřenského nástupnictví používá právě v situacích, kdy má zůstavitel zájem na odkladu nabytí dědictví jeho potomkem do jeho plnoletosti, případně zralosti (kterou zůstavitel stanoví při zřízení svěřenského nástupnictví věkovým kritériem podle vlastní úvahy). Postavení (role) předního dědice je pak v zásadě totožná s postavením správce povolného v případě posuzovaném v uvedeném rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora.

3.4.3. Rozsudek Městského soudu v Praze

Výše uvedené závěry se shodují s právním názorem Městského soudu v Praze, který se hmotněprávním i procesním postavením následného dědice poměrně podrobným způsobem zabýval v roce 2020, když jako odvolací soud rozhodoval spor, jehož vyřešení záviselo na právní otázce, zda je následný dědic účastníkem předního řízení o pozůstalosti a zda má následný dědic právo na povinný díl.²²⁹ V dané věci soudy rozhodovaly o žalobě pozůstalé dcery, kterou zůstavitel v závěti ustanovil ve vztahu k relativně malé části pozůstalosti přímým dědicem a ve vztahu k významné části majetku tvořícího pozůstalost ji ustanovil svěřenským nástupcem.

²²⁶ Viz § 1644 odst. 2 OZ

²²⁷ PLAŠIL Filip. Zkrácení práva na povinný díl. Úvaha nad § 1644 a 1517 OZ. Ad Notam 2/2020, s. 3

²²⁸ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora č. 2317 z 19. 3. 1872

²²⁹ *Op. cit.* v pozn. 225

Pozůstalá dcera se domáhala práva na dorovnání svého povinného dílu (tedy zaplacení rozdílu mezi hodnotou majetku, kterou nabyla jako přímý dědic a hodnotou povinného dílu).

Prvoinstanční soud v daném případě rozhodl, že pozůstalá dcera má právo na doplatek svého povinného dílu, které může uplatňovat v rámci prvního dědického řízení. Podle názoru prvoinstančního soudu nelze hodnotu majetku, kterou má pozůstalá dcera nabýt jako následný dědic (svěřenský nástupce), započíst na její povinný díl, neboť své dědictví ještě nenabyla (nenabývá jej v rámci prvního dědického řízení), přičemž nelze vyloučit ani možnost, že toto dědictví vůbec nenabude. Soud v odůvodnění svého rozhodnutí poukázal na možnost, že pozůstalá dcera nepřežije předního dědice nebo že za podmínek stanovených v ustanovení § 1522 OZ dojde ke zcizení dědictví předním dědicem.²³⁰

Proti prvoinstančnímu rozhodnutí podala odvolání pozůstalá manželka zůstavitele, která byla ve vztahu k podstatné části majetku určena zůstavitelem předním dědicem, a to po dobu jejího života. Městský soud v Praze jako odvolací soud odvolacím námitkám předního dědice v podstatné míře vyhověl, když se neztotožnil s uvedeným názorem prvoinstančního soudu a rozhodl, že s pozůstalou dcerou nebude v dědickém řízení pokračováno jako s nepominutelnou dědičkou s právem na povinný díl.

Rozhodnutí odvolacího soudu vychází z výše uvedeného právního názoru, podle kterého je sice podmínka, se kterou je spojeno nabytí dědictví svěřenským náhradníkem, odkládací podmínkou ve smyslu § 548 odst. 2 OZ, ale právním následkem vázaným na tuto podmínku je nabytí dědictví, tj. nabytí vlastnictví k předmětu substituce, nikoli samotný vznik dědického práva.

Podle názoru Městského soudu lze na platnou právní úpravu, podle které ve věci rozhodl, aplikovat judikaturu vztahující se k ustanovení § 762 OZO, podle které uplatňování práva na povinný díl vylučuje uplatňování jiných dědických práv ze závěti,²³¹ resp. dědickou substituci nepovažuje za omezení povinného dílu, pokud je osoba oprávněná k povinnému dílu substitutem.²³²

Odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí dále vyslovil, že uložení povinnosti k výplatě povinného dílu nepominutelnému dědici, který je jeho substitutem, by bylo v rozporu se základním smyslem institutu svěřenského nástupnictví, jež přednímu dědici zakládá pouze právo požívání k majetku nabytému dědictvím bez možnosti s tímto majetkem disponovat.

²³⁰ Podle ustanovení § 1522 OZ může (přední) dědic dědictví zcizit ve třech případech – pokud mu takové právo svěřil zůstavitel, pokud obdrží souhlas svěřenského nástupce ve formě veřejné listiny nebo soudním rozhodnutím v případě, kdy je to potřebné vzhledem k péči řádného hospodáře.

²³¹ Kúria 4813/1903

²³² Kúria 2541/1912

Městský soud ve svém odůvodnění rovněž poukázal na skutečnost, že následnému dědici není nijak zapovězeno se svým dědickým právem disponovat (tedy např. je za úplatu zcizit)²³³, a to i za života předního dědice.

3.4.4. Povinný díl a přední dědic

Podívejme se nyní, jak je to s plněním povinného dílu nepominutelného dědice v případě, kdy ve struktuře fideikomisární substituce tento nepominutelný dědic figuruje jako přední dědic. Otázka zní, zda se nabytí pozůstalosti předním dědicem započítává na plnění jeho povinného dílu, případně zda tomuto nepominutelnému dědici vzniká právo na to, aby mu byl jeho povinný díl nahrazen.

Rovněž v tomto případě je mimo pochybnost, že přední dědic, tedy osoba, které je zůstavitelem určen svěřenský nástupce, je dědicem zůstavitele, neboť i jemu náleží dědické právo, tedy právo na pozůstalost nebo na poměrný díl z ní (§ 1475 odst. 1 OZ). Také o této osobě zákon v ustanovení § 1512 OZ hovoří výslovně jako o „dědici“. Na rozdíl od výše rozebírané situace, kdy je nepominutelný dědic svěřenským nástupcem, zde není žádný prostor pro případnou polemiku se zřejmým závěrem, že danému nepominutelnému dědici dědické právo vzniká smrtí zůstavitele. Potud jsou tedy podmínky plnění povinného dílu nepominutelného dědice splněny.

Přesto není podle názoru autora práce možné považovat toto dědictví (tedy dědictví nabyté předním dědicem v rámci struktury fideikomisární substituce) za plnění povinného dílu, neboť není splněna podmínka nezatížení povinného dílu. Jak je uvedeno výše, při interpretaci příslušného ustanovení § 1644 odst. 1 OZ je třeba aplikovat hodnotové hledisko a za zatížení povinného dílu považovat taková zůstavitelova nařízení, která hodnotu povinného dílu reálně snižují. Tak tomu v posuzované situaci zjevně je, neboť v tomto aranžmá je dědic pouhým fiduciářem omezeným podstatným způsobem v nakládání s dědictvím a obtíženým povinností toto dědictví vydat následnému dědici. Na rozdíl od následného dědice, který již od úmrtí (původního) zůstavitele není nijak omezen v nakládání se svým dědickým právem (může toto právo kdykoli zcizit), podle ustanovení § 1521 OZ může přední dědic se svým dědictvím volně disponovat pouze v případě, že mu takové právo zůstavitel výslovně svěří. Není-li tomu tak a není-li věc z dědictví zcizena nebo zatížena za účelem úhrady zůstavitelových dluhů, jsou práva předního dědice podle téhož zákonného ustanovení omezena na práva a povinnosti

²³³ Srov. § 1714 a násl. OZ

poživatele. Není-li přednímu dědici svěřeno právo s dědictvím volně disponovat, může tak činit pouze se souhlasem svěřenského nástupce.²³⁴

Závěr o zatížení dědictví, které toto dědictví diskvalifikuje coby plnění povinného dílu, je třeba učinit i v případě, že by stanovenou podmínkou pro nabytí dědictví svěřenským nástupcem byla smrt předního dědice. Přestože je v takovém případě přední dědic vlastníkem nabytého dědictví doživotně, jde o vlastnické právo zásadně zatížené minimálně tím, že přední dědic nemůže o tomto majetku svobodně pořídit pro případ své smrti. Toto omezení je svou intenzitou obdobné zatížení věcným právem a je třeba je pokládat za zatížení, které takové dědictví diskvalifikuje ze započtení na povinný díl daného dědice.

Představme si nyní modelový případ, kdy potomek zůstavitele je ustanoven předním dědicem, přičemž celou pozůstalost má po splnění příslušné podmínky nabyt svěřenský nástupce. Jak vyplývá z výše uvedeného, nabytí „předního dědictví“ nelze s ohledem na jeho zatížení považovat za plnění povinného dílu. Máme zde tedy situaci, kdy byl nepominutelný dědic opomenut a podle ustanovení § 1653 OZ mu vzniklo právo na vyrovnání povinného dílu. V této souvislosti se nabízí otázka, kdo má povinnost nahradit potomku zůstavitele (přednímu dědici) povinný díl a kdy se tak má stát. Odpověď na první část otázky je nasnadě. Jediným dalším dědicem (a jediným dědicem, jehož dědictví je nezatíženo) je osoba určená jako svěřenský nástupce. Povinnost nahradit nepominutelnému dědici povinný díl tedy v našem modelovém případě vzniká svěřenskému nástupci (následnému dědici). Zdánlivě obtížnějším se jeví hledání odpovědi na druhou podotázku, tedy na to, zda by měla být povinnost k náhradě povinného dílu nepominutelného dědice splněna již v rámci prvního pozůstalostního řízení, když nositel této povinnosti dosud dědictví nenabyl. Podle názoru autora práce se lze při řešení této otázky opřít o obdobnou argumentaci, kterou je výše v části 3.4.2. odůvodněn závěr o nezatížení dědictví svěřenského nástupce. Ačkoli nabytí majetku, které je předmětem svěřenského nástupnictví, je zřízením svěřenského nástupnictví odsunuto na pozdější dobu determinovanou splněním příslušné podmínky, dědické právo následnému dědici vzniká (stejně jako „běžným“ dědicům) již úmrtím zůstavitele, který svěřenské nástupnictví zřídil. Podle ustanovení § 1653 OZ vzniká povinnost nahradit nepominutelnému dědici jeho povinný díl poměrně všem dědicům (a odkazovníkům). Z toho lze dovodit, že tato povinnost vzniká konkrétní osobě stejným okamžikem, kdy jí vznikne dědické právo. Je tedy nutno učinit závěr, že v uvedeném modelovém případě vznikne svěřenskému nástupci povinnost k náhradě povinného dílu předního

²³⁴ Viz § 1522 OZ

dědice okamžikem úmrtí zůstavitele a měla by tedy být vypořádána již v prvním pozůstalostním řízení.

3.4.5. Shrnutí

Závěry posouzení, zda a v jakém případě lze nabytí dědictví v rámci struktury svěřenského nástupnictví považovat za plnění na povinný díl nepominutelného dědice, vychází podle autora práce ze samotné fiduciární podstaty tohoto institutu, která se promítá do kvalitativně odlišného postavení předního dědice (fiduciáře) a svěřenského nástupce (fiducianta).

V případě předního dědice se jedná o nabytí dědictví zatíženého²³⁵ obvykle povinnostmi, které brání s dědictvím volně nakládat. Pokud tedy nepominutelný dědic nabývá dědictví jako přední dědic, nelze toto dědictví považovat za plnění jeho povinného dílu, ledaže mu bylo příslušným pořízením pro případ smrti zůstavitelem explicitně umožněno s dědictvím volně nakládat.

Jestliže nepominutelný dědic nad rámec toho, co dědí jako přední dědic, nedědí nic nebo dědí méně než kolik činí hodnota jeho povinného dílu, vzniká mu právo na náhradu (doplnění) jeho povinného dílu, přičemž povinnost platit mu na povinný díl vzniká rovněž následnému dědici, a to v poměru s hodnotou dědictví nabytého případnými dalšími dědici. Povinnost nahradit nepominutelnému dědici jeho povinný díl vzniká následnému dědici (svěřenskému nástupci) současně se vznikem jeho dědického práva, tedy okamžikem úmrtí zůstavitele.

Naproti tomu, pokud je ve prospěch nepominutelného dědice zřízeno svěřenské nástupnictví (potomek zůstavitele je následným dědicem), vzniká mu úmrtím zůstavitele v zásadě nezatížené dědické právo, se kterým může volně disponovat. Zřízení svěřenského nástupnictví je proto nutno považovat za plnění povinného dílu tohoto nepominutelného dědice, a to již v rámci prvního pozůstalostního řízení.

²³⁵ Jde rovněž o zatížení ve smyslu ust. § 1644 odst. 1 OZ.

4. Úvahy de lege ferenda

4.1. Možné změny právní úpravy svěřenského fondu

Velká část nevyjasněných a polemických interpretačních otázek týkajících se právní úpravy svěřenského fondu souvisí nepochybně s tím, že jde o právní úpravu v českém právním prostředí stále poměrně novou. Za normálních okolností je interpretační problémy rozumné ponechat přirozenému vývoji, probíhající odborné diskuzi a zejména soudní rozhodovací praxi. Dosud nízký počet soudních rozhodnutí v záležitostech svěřenských fondů je nepochybně významně ovlivněn skutečností, že většina existujících svěřenských fondů v České republice je dosud pod formálním i neformálním (přirozeným) vlivem jejich žijících zakladatelů. Dá se přitom očekávat, že zásadnější soudní interpretaci relevantních právních otázek přinesou až rozhodnutí v budoucích sporech vedených zejména obmyšlenými především v době po smrti zakladatelů svěřenských fondů. Na základě zkušeností ze zahraničí lze očekávat množství případů, kdy obmyšlení zejména z okruhu potomků a jiných potencionálních dědiců zakladatele svěřenského fondu motivovaní svými majetkovými zájmy napadnou buď samotnou platnost svěřenského fondu nebo konkrétní kroky svěřenského správce při správě fondu. S jistou nadsázkou je možné konstatovat, že teprve tyto spory budou zásadním generátorem dosud chybějících soudních (judikatorních) výkladů české právní úpravy svěřenského fondu.

Přesto lze na základě stávajících praktických zkušeností s novou právní úpravou identifikovat problémové okruhy, u kterých se vzhledem k jejich povaze nebo z jiných důvodů nelze na přirozený aplikační vývoj a soudní rozhodovací praxi spoléhat a u kterých by byl na místě spíše určitý zásah zákonodárce. Jde zejména o některé problémy týkající se testamentárního svěřenského fondu rozebírané v částech 2.5.1. a 3.1. či a stávající právní úpravu ochrany nepominutelného dědice a povinného dílu, o které pojednává část 3.3.

4.1.1. Obecná právní úprava jmění vyčleněného k účelu

Zejména se nabízí otázka, zda určitou legislativní změnou, resp. doplněním soukromoprávního kodexu, neuhladit stále poněkud ostré hrany mezi tradičně subjektivistickým pojetím našeho soukromého práva a objektivistickým pojetím českého svěřenského fondu.²³⁶ Specifická právní úprava svěřenského fondu by se tak mohla opírat o pevný základ v obecné části OZ, což by mohlo posílit právní jistotu účastníků svěřenských struktur. Vhodná legislativní změna by mohla eliminovat snahy o nazírání na svěřenský fond jako na právnickou osobu

²³⁶ LEDERER, Vít, 2022, *op. cit.* v pozn 35, s. 36

a zavádějící interpretace dílčích aspektů svěřenského fondu, které z tohoto východiska potencionálně vyplývají a z nichž některé byly v této rigorózní práci pojednány.

Otázkou je, zda je možné uvedený antagonismus zmírnit případnou legislativní změnou či doplněním speciální právní úpravy svěřenského fondu v ustanoveních § 1448 a násl. OZ. Zde je zřejmě třeba přisvědčit názoru, že ani případné doplnění této úpravy o explicitní ustanovení, že majetek svěřenského fondu není vlastnictvím žádné osoby, by nemuselo být postačující.²³⁷ Jakékoli řešení, které by se odehrálo výlučně na úrovni zvláštních ustanovení týkajících se svěřenského fondu, by neoslabilo námitky opírající se o ryze subjektivistické definice jmění či vlastnictví v obecných ustanoveních § 495 OZ a § 1011 OZ. V této souvislosti se proto zejména nabízí, zda nedoplnit obecné principy českého majetkového práva obdobou čl. 2 CCQ²³⁸ a nekodifikovat obecný základ pro existenci majetku (příp. jmění) vyčleněnému k určitému účelu (*patrimoine d'affectation*).

Autor práce si nicméně není jist, zda je taková legislativní změna vhodná či spíše nezbytná. Především má za to, že k jakékoli změně obecné části občanského zákoníku je třeba přistupovat maximálně obezřetně a že jakýkoli nepromyšlený nebo polovičatý zásah v této části našeho soukromého práva může být otevřením Pandořiny skříňky. V tomto případě navíc nejsou pro tak významný zásah pádné důvody a lze předpokládat, že rozdílné pohledy na depersonalizovanou povahu svěřenského fondu, resp. majetku svěřenského fondu, budou postupně korigovány žádoucím způsobem v soudní praxi a zejména v judikatuře NS. Racionálně lze očekávat, že se postupně prosadí argumenty, které jsou rozvedeny výše v části 2.4.2. této práce a podle kterých lze na právní úpravu svěřenského fondu nahlížet jako na *lex specialis* ve vztahu obecným zákonným ustanovením o subjektivním vlastnictví (jmění).

4.1.2. Vyjasnění otázek kolem testamentárního svěřenského fondu

Interpretační nejasnosti provázející institut svěřenského fondu vytvořeného porčením pro případ smrti dosahují takové míry, že praktické využívání tohoto nástroje zásadně omezují. Jde zejména o nevyjasněný vztah takto vytvořeného svěřenského fondu k pozůstalosti a s tím nepřímou spojená potencionální rizika související s právy nepominutelných dědiců. Tyto nejasnosti vedou v právní praxi řadu notářů k tomu, že zájemce o využití tohoto zákonem předvídaného právního nástroje vytvářeného právním jednáním ve formě notářského zápisu odrazují. Zakladatelé jsou nuceni hledat alternativní způsoby, jimiž mohou být podle konkrétních

²³⁷ *Ibid.*

²³⁸ Čl. 2 CCQ: *Every person is the holder of a patrimony. It may be the subject of a division or of an appropriation to a purpose, but only to the extent provided by law.*

okolností například nařízení svěřenského nástupnictví nebo vytvoření smluvního svěřenského fondu, jehož majetek bude následně zvýšen pořízením pro případ smrti podle ustanovení § 1468 OZ. Možnosti svěřenského nástupnictví jsou nicméně ve srovnání s možnostmi, které přináší trustová struktura, omezené. Alternativa, která spočívá v konstituování svěřenského fondu *inter vivos* jako dědice a která je popsána v části 2.5.2. této práce, je pak alternativou poměrně nákladnou, neboť zřízení smluvního svěřenského fondu za života zakladatele s sebou nese náklady spojené minimálně s administrací svěřenského fondu, které vyplývají z toho, že na každý svěřenský fond je nahlíženo předpisy veřejného práva jako na samostatný účetní a daňový subjekt. Tato okolnost implikuje mimo jiné nutnost vést účetnictví, připravovat a schvalovat finanční výkazy po skončení každého účetního období a podávat daňová přiznání i v případě, že svěřenský fond do smrti zakladatele žádný významnější majetek neobsahuje.

Skutečnost, že institut testamentárního svěřenského fondu je v praxi využíván jen minimálně, snižuje rovněž pravděpodobnost, že otevřené a nevyjasněné otázky budou perspektivně předmětem rozhodovací praxe soudů, potažmo judikatury NS. Z tohoto důvodu by byl žádoucí určitý legislativní zásah, kterým by došlo k zpřesnění či doplnění ustanovení, které se této formy svěřenství týkají. Zejména by bylo žádoucí postavit zákonem najisto, jaký je vztah majetku testamentárního svěřenského fondu při jeho vzniku k pozůstalosti, resp. upřesnit výslovným ustanovením úpravy hmotného práva, že jde o součást pozůstalosti.

Legislativní řešení by si zasloužil rovněž konfliktní vztah testamentárního svěřenského fondu k ustanovení § 1451 odst. 1 OZ. Nejistotu do platné právní úpravy zřízení a vzniku testamentárního svěřenského fondu vnesl zákon č. 460/2016 Sb. účinný od 1. 1. 2017 a souvisí se zavedením povinné evidence svěřenských fondů. Potenciální změna by mohla spočívat v upřesnění, že ustanovení § 1451 odst. 1 OZ se nevztahuje na svěřenský fond vytvořený pořízením pro případ smrti.

V této souvislosti vyvstává rovněž otázka, zda je nezbytné pozitivním právem definovat okamžik zřízení testamentárního svěřenského fondu. Pokud pro to důvody jsou, mohlo by být například výslovně stanoveno, že tento typ svěřenství je zřízen okamžikem příslušného pořízení pro případ smrti. Takové řešení by mohlo současně otevřít cestu k přijetí svěřenské správy svěřenským správcem již za života zůstavitele (zakladatele), resp. postavit najisto, že přijetí svěřenské správy za života zakladatele (s právními účinky odloženými k okamžiku úmrtí zakladatele, tedy k okamžiku vzniku svěřenského fondu) je možné, a snížit tak rizika neustanovení svěřenského správce testamentárního svěřenského fondu rozebíraná v části 2.5.1. této práce.

4.1.3. Revize zákazu perpetuity svěrenských institutů

Při úvahách nad perspektivními změnami právní úpravy českého trustu nelze pominout aspekt zákonného časového omezení svěrenského fondu zřízeného pro soukromé účely (viz část 2.2.8.). Pomineme-li okolnost, že díky výjimkám týkajících se obmyšlených z řad fyzických osob druhé generace může doba trvání svěrenského fondu přesáhnout základní časový limit až o délku lidského života, základní časový limit omezující trvání svěrenského fondu²³⁹ je shodný s časovým limitem trvání svěrenského nástupnictví²⁴⁰ a činí sto let.

Časové omezení trvání svěrenského fondu je nesporně určitým omezením autonomie vůle a dispoziční svobody zakladatele svěrenského fondu, a to jak zakladatele smluvního svěrenského fondu (*inter vivos*), tak zakladatele svěrenského fondu zřizovaného pořizováním pro případ smrti. Záměr zakladatele, jak má být v budoucnu naloženo s jeho majetkem, může být se zákonným limitem svěrenství v tak zásadním konfliktu, že svůj záměr realizuje pomocí jiných struktur, které sice svou právní povahou či věcnou podstatou danému záměru nevyhovují tolik jako svěrenský fond, ale je možné je vytvořit na dobu neurčitou.

V úvodní části práce věnované historickým východiskům je zmiňováno, že jedna z původních hodnot trustu spočívala právě v jeho časové neomezenosti, tedy v možnosti zachovat celistvost určitého majetku po neurčitou dobu, tedy po předem neomezený počet generací. Jak je například uvedeno v části 1.3.2., podle právní úpravy v ABGB platil časový limit pro trvání fideikomisární substituce (svěrenského nástupnictví), nikoli ale pro svěrenství v tehdejší podobě rodinného fideikomisu. Zákonné časové omezení svěrenských majetkových struktur (trustů) přinesla až průmyslová revoluce a s ní spojený hospodářský rozvoj, kterému byly majetkově rigidní trustové struktury na překážku. Podle autora práce je přinejmenším sporné, zda jsou celospolečenské důvody, které vedly k zavádění časového omezení trvání trustu, stále přítomné, případně zda jsou stále přítomné v té míře, že to odůvodňuje poměrně zásadní omezení vlastnické dispoziční svobody při vytváření trustu kogentním časovým limitem.

Řada moderních trustů dnes působí v ekonomických vztazích podobně jako obchodní či jiné korporace. Majetek trustu může představovat, a často také představuje, účasti na obchodních společnostech zapojených do ekonomiky zcela obvyklým způsobem a stejně jako jiné obchodní společnosti v rámci holdingových struktur. Je otázkou, zda a jaký je z hospodářského hlediska rozdíl mezi situací, kdy na vrcholu holdingové struktury stojí obchodní společnost (tedy právnická osoba založená na dobu neurčitou), a případem, kdy je majetková účast na ovládající osobě součástí majetku svěrenského fondu. Zatímco v devatenáctém století a na počátku století

²³⁹ Viz § 1460 OZ

²⁴⁰ Viz § 1515 odst. 2 OZ

dvacátého byl problém spatřován v zahibernování nezanedbatelné výměry půdy a jiných ekonomicky využitelných pozemků v neaktivních trustových strukturách, dnešní situace je odlišná. Majetek trustů je ve většině případů investován, aby přinášel obmyšleným plody a užitky. Trusty jsou rovněž frekventovaným nástrojem mezigeneračního předávání rodinných podniků a firem, přičemž vlastnická struktura, tedy to, zda účast v dané firmě drží osoba nebo svěřenský fond, nijak neovlivňuje její národohospodářský význam.

Pokud by byl důvodem časového omezení svěřenství obecný koncepční přístup, podle kterého je časově neomezené setrvávání majetku mimo standardní vlastnické poměry zásadně nepřijatelné s ohledem na zdejší společensko-právní tradici, znamenalo by to, že zákazem perpetuity by měla být zákonem obtížena jakákoli fiduciární struktura. Tak tomu však v platném českém právu není, neboť například u svěřenských fondů zřízených k veřejně prospěšným účelům zákon jejich přípustnou dobu trvání nijak neomezuje.

Nelze se nepozastavit nad tím, že v zásadě obdobný časový limit je zákonem uplatňován u svěřenského fondu a svěřenského nástupnictví, tedy institutů, které jsou i přes svou společnou fiduciární povahu instituty zásadně odlišnými. Zatímco svěřenské nástupnictví je dědický nástroj, který stejně jako jakýkoli jiný dědický instrument slouží základnímu cíli dědického práva, kterým je určení zůstavitelova dědice, resp. určení dědické posloupnosti a podmínek její realizace, účely trustové struktury mohou být různé, a to i v případě, že jde o trustovou strukturu založenou k soukromému účelu. Jinak řečeno, možnosti zůstavitele nařizujícího svěřenské nástupnictví jsou z povahy věci omezenější než možnosti (a perspektiva) zakladatele svěřenského fondu. Časové omezení trvání svěřenského nástupnictví je logické a má zřejmý praktický význam. Doba trvání svěřenského nástupnictví je současně dobou, po kterou zůstává stále otevřena dědická procedura po smrti konkrétního člověka. Z hlediska stability a jistoty právních vztahů jakož i s ohledem na procesněprávní konsekvence je časové omezení svěřenského nástupnictví logické a společensky žádoucí. Obdobnou společenskou potřebu je však v současné době obtížné nalézt v případě trustových struktur, a to zvláště za situace, kdy je české veřejné právo staví fakticky na roveň právnických osob.

Z výše uvedených důvodů by bylo namístě minimálně zahájit diskuzi o důvodnosti zachování zákazu perpetuity svěřenského fondu, případně alespoň o tom, zda je racionální, aby časový limit pro trvání svěřenského nástupnictví a svěřenského fondu byl i přes zjevnou rozdílnost těchto právních nástrojů v zásadě shodný.

Pro případné zrušení zákazu perpetuity, tedy přípuštění zřízení svěřenského fondu pro soukromé účely na dobu neurčitou, lze nalézt precedenty například v právní úpravě jihoafrického trustu (viz část 1.4.3.5.) a zejména pak v quebecké právní úpravě a tamní právní úpravě

soukromého trustu (*private trust*), který je možné (stejně jako sociální trust) založit bez časového omezení.²⁴¹

²⁴¹ § 1273 CCQ: „*A private or social trust may be perpetual.*“

4.2. Budoucnost ochrany nepominutelných dědiců

Je možné přisvědčit názorům, které zaznívají v odborné právní veřejnosti, že současná slabá zákonná ochrana práv nepominutelných dědiců je dlouhodobě neudržitelná a měla by být řešena systémovou úpravou pozitivního práva.²⁴² Spoléhání se na to, že sporné otázky časem určitým způsobem vyjasní judikatura, by byla alibistickým zavíráním očí před skutečností, že tato otázka vyžaduje politické rozhodnutí, které bude zákonodárcem promítnuto do pozitivního práva. Pokud lze princip ochrany nepominutelných dědiců snadno obejít darováním mimo dědický okruh, případně založením svěřenského fondu *inter vivos*, je tím význam tohoto institutu oslaben do té míry, že je třeba otevřeně diskutovat o smysluplnosti existence takové ochrany. Slabá a pochybnosti vzbuzující ochrana nepominutelných dědiců je pak nejen zbytečnou komplikací, neboť subjekty ochrany dostatečně nechrání, ale s ohledem na výše popsaná rizika brzdí rozvoj legálních (pozitivním právem předvídaných) soukromých struktur sledujících legitimní cíle, mezi které dnes patří rovněž svěřenské fondy.

Vzhledem k tomu, že stávající právní úprava ochrany nepominutelných dědiců uvázla v půli cesty, lze vydat pouze dvěma směry - dopředu nebo zpět. Buď ochranu nepominutelných dědiců přiměřeným způsobem doplnit například tak, aby se povinnost kompenzovat povinný díl neomezovala pouze na pozůstalost, nebo institut povinného dílu zcela zrušit a pokrýt jeho sociální funkce jinými právními nástroji.²⁴³

4.2.1. Implementace claw-back mechanismu

Rozšířením možnosti přispívat nepominutelným dědicům na jejich povinný díl se přirozeně rozumí implementace určité obdoby *claw-back* mechanismu popisovaného v části 3.3.2. Příslušná legislativní úprava by mohla spočívat v založení objektivní právní povinnosti příjemců darů a jiných bezplatných plnění poskytnutých dárce *mortis causa*, případně v určité době před jeho smrtí přispět nepominutelným dědicům na jejich povinný díl. Objektivní povaha této povinnosti by byla odrazem objektivní povahy práva na povinný díl.²⁴⁴

Taková změna je nejen v zájmu chráněných dědiců a jejich ekonomických práv, ale v zájmu mnohem širším. Například z hlediska zakladatele svěřenského fondu a jeho beneficentů je přirozeně přijatelnější riziko, že z majetku fondu bude muset být za určitých okolností plněno na kompenzaci povinného dílu potomka zakladatele, než současné riziko vyslovení neplatnosti či neúčinnosti založení svěřenského fondu pro obcházení zákona či (pravděpodobněji) porušení

²⁴² RONOVSKÁ, Kateřina, PIHERA, Vlastimil, 2019, op. cit, v pozn. 205, s. 524.

²⁴³ RONOVSKÁ, Kateřina. *Mezigenerační majetkové nástupnictví – společné evropské trendy, nové možnosti a výzvy*. Ad Notam, 5/2017, s. 17–23

²⁴⁴ RONOVSKÁ, Kateřina, PIHERA, Vlastimil, 2019, op. cit, v pozn. 205, s. 524.

principu dobrých mravů. Přísnější a pochybnosti nevyvolávající zákonná právní úprava je z hlediska právní jistoty lepší než úprava sice liberálnější, ale generující v aplikační praxi nikoli nevýznamnou úroveň nejistoty.

Implementaci určité formy *claw-back* mechanismu lze považovat za systémovější a vhodnější legislativní řešení problému, který dnes nepříznivě ovlivňuje rovněž proces zakládání svěřenských fondů, než například následování louisianské právní úpravy popsané v části 1.4.3.3., která by obdobně jako v tamním prostředí výrazně omezila dispoziční svobodu zakladatele trustu.

4.2.2. Právo na zaopatření

Na druhou stranu je možné považovat za zcela legitimní i diskuzi o úplném zrušení institutu povinného dílu. Nejenže by mělo být možné najít řešení, které bude skýtat spolehlivější a zacílenější ochranu sociálních práv osob ekonomicky závislých na zůstaviteli, ale zrušení povinného dílu by navíc v praxi uvolnilo cestu k většímu využití institutů dědického a jiných majetkových práv, které jsou dnes přímo či nepřímo negativně ovlivněny existencí povinného dílu a nejednoznačnými možnostmi a konsekvencemi jeho faktického omezení či vyloučení formálně legálními právními jednáními. Významně se to dotýká rovněž svěřenských institutů, které jsou předmětem této práce.

V odborných diskuzích²⁴⁵ se v této souvislosti objevuje myšlenka nahrazení institutu povinného dílu právem na zaopatření, přesněji řečeno rozšířením stávající právní úpravy práva na zaopatření²⁴⁶. Je na místě připomenout, že právo na zaopatření je podle platného práva subsidiárním institutem ve vztahu k ochraně nepominutelných dědiců, a to institutem, který je poměrně omezený co do vymezení okruhu oprávněných osob a u určitých kategorií oprávněných je limitován i časově. Pokud se tedy hovoří o institutu práva na zaopatření, které by nahradilo stávající úpravu ochrany nepominutelných dědiců na bázi povinného dílu, rozumí se tím patrně kvalitativně odlišná právní úprava řešící tuto problematiku komplexněji.

Určitou inspirací při hledání a strukturování vhodného řešení může být právní úprava, která je aplikována v Anglii a Walesu podle zákona o dědictví z roku 1975.²⁴⁷ Tamní právo nezná institut nepominutelného dědice ani povinného dílu. Na druhou stranu, podle uvedeného zákona o dědictví mohou některé osoby opomenuté při dědictví (tj. osoby vynechané ze závěti nebo nedědicí podle zákonné posloupnosti) uplatnit u soudu právo na přiměřené finanční

²⁴⁵ BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. Právník, 2014, č. 10, s. 816 - 829

²⁴⁶ Srov. § 1665 – 1669 OZ

²⁴⁷ *Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975 c. 63*

zajištění (*Claim for Reasonable Financial Provision*). Toto právo mají osoby z okruhu tvořeného vlastními i adoptovanými potomky zůstavitele, jeho partnerem, spolubydlícím, případně dalšími osobami, které byly na zesnulém finančně závislé. Základním předpokladem pro oprávněnost nároku je skutečnost, že daná osoba mohla své přiměřené finanční zaopatření rozumně očekávat. Důvodem pro žalobu nemůže být nespravedlnost závěti. Soud při rozhodování o přiznání nároku a jeho výši posuzuje jednotlivé případy na přísně individuálním posouzení vztahu mezi žalobcem a zůstavitelem a finančních poměrů žalobce včetně budoucích vyhlídek. Zohledňován je i celkový kontext a případné obdobné povinnosti zůstavitele vůči jiným osobám. Soud může zohlednit jako důkaz jakoukoli skutečnost, která může být pro rozhodnutí o přiznání finančního zabezpečení relevantní, což může být jakýkoli (i neformální) projev zůstavitele vysvětlující důvody pro vynechání určité osoby z okruhu dědiců. Pokud je přiměřené finanční zaopatření soudem přiznáno, jeho forma může být různá. Může jít například o výplatu jednorázové částky, pravidelné platby, vydání určité věci, případně vytvoření trustu.

Je zřejmé, že *common law* prostředí v Anglii a Walesu je odlišné a že tamní řešení založené na subjektivním principu nelze mechanicky přenést do českého právního řádu. Nicméně institut rozšířeného práva na zaopatření, navíc v podobě, kdy se, na rozdíl od platné paušalizující české právní úpravy povinného dílu, individuálně zohledňují konkrétní okolnosti a majetkové poměry dotčené osoby, skýtá inspiraci, která stojí za zvážení.

Závěr

Fiduciární instituty mají v právním instrumentáři moderní společnosti své místo. Legislativní počín, kterým se do našeho práva vrátil tradiční dědický instrument svěřenského nástupnictví a kterým byla do českého platného práva zařazena funkční obdoba tradičního *common law* trusu – svěřenský fond, je třeba přivítat. Došlo tak k významnému rozšíření palety instrumentů využitelných mimo jiné při plánování a organizaci předávání majetkových hodnot dalším generacím v rámci jedné rodiny i mimo ni. Přesné rozšíření svěřenského nástupnictví v testamentární praxi není vzhledem povaze tohoto a různým možnostem jeho vzniku známo, nicméně v praxi se s ním lze setkat stále častěji. Pokud jde o trustové struktury, v první polovině roku 2022²⁴⁸ se počet založených a evidovaných svěřenských fondů se podle kvalifikovaných odhadů blížil čtyřem tisícům.

Přes své praktické rozšíření jde v případě institutu svěřenského fondu, u kterého na rozdíl od tradičního institutu svěřenského náhradnictví nelze využít předtotalitní judikatorní a jiné zdroje, stále o poměrně novou právní úpravu. Z relativně krátké doby využívání fiduciárních instrumentů vyplývá, že většina aktuálních právních otázek spojených s touto problematikou, tedy i otázek rozebíraných v této práci, je řešena zakladateli, jejich advokáty a asistujícími notáři ve fázi zakládání svěřenských struktur nebo v době od vzniku trustu ne příliš vzdálené. Nelze přitom opomíjet, že velká většina zakladatelů existujících svěřenských fondů dosud žije a udržuje si na jimi založené trustové struktury přinejmenším neformální vliv. Je možné důvodně předpokládat, že budoucím generátorem dosud nevyslovených a neřešených právních otázek souvisejících se svěřenskými fondy budou ve významné míře případy, kdy potomci a jiní potencionální dědici zakladatele budou po smrti zakladatele testovat pevnost svěřenských struktur žalobami na svěřenského správce související se správou trustu a výkonem jeho diskrečních oprávnění, případně budou napadat platnost zřízení či trvání svěřenského fondu.

Řada problémů, se kterými se lze v právní praxi při aplikaci nových fiduciárních institutů setkat, souvisí s dědickým právem. Tak jako v jiných případech nových právních institutů a dosud neřešených problémů by klíčovou roli při sblížení právních výkladů měla sehrát rozhodovací praxe soudů. Na velkou část otevřených otázek týkajících se nových fiduciárních institutů jistě odpoví budoucí judikatura a sjednocující vliv soudní rozhodovací praxe by měl být před případnými legislativními zásahy zásadně preferován. K zákonodárným řešením, zvláště zásahům do kodexu, který je základním pramenem soukromého práva, je třeba přistupovat opatrně a s pokorou. Nedomyšlené zásahy mohou uškodit. Každá změna stávající právní úpravy,

²⁴⁸ Duben 2022

kteřá zdánlivě jednu otázku řeší, může ve svém důsledku generovat otázky jiné a zásadnější. Otázkami zmíněnými v této práci, na které v právní veřejnosti neexistují shodná stanoviska a u kterých je na místě očekávat sjednocující vliv budoucí soudní praxe, jsou zejména otázky související s přípustností změn svěřenského fondu, zejména obsahu statutu svěřenského fondu, po založení fondu, případně vyjasnění možnosti uzavření testamentárního svěřenského fondu dědickou smlouvou. V případě svěřenského nástupnictví je takovou interpretačně otevřenou otázkou například řešení situace nejmenování předního dědice.

Nicméně ne všechny problémy jsou interpretačního rázu a potencionálně řešitelné sjednocujícím soudním výkladem. Tato práce pojednává rovněž o několika problémech či problémových okruzích, kde by zásah zákonodárce měl být z různých důvodů přinejmenším zvažován. Určitým úzkým místem pro větší využívání svěřenských nástrojů je specifická česká právní úprava ochrany nepominutelného dědice, a to paradoxně nikoli její přísnost, ale spíše zřejmá polovičitost této ochrany. Nedostatečnost ochrany potomků zůstavitele vyplývá zejména z přípustnosti různých forem majetkových dispozic pro případ smrti směřujících mimo dědický okruh dárce, zejména z legálnosti institutu darování pro případ smrti. Rizika spojená s potenciálním hodnocením těchto právních jednání jako jednání neplatných či neúčinných s ohledem na jejich rozpor s dobrými mravy nebo pro obcházení zákona znejišťují všechny obdobné majetkové dispozice, a to včetně zakládání svěřenského fondu, zejména svěřenského fondu zřizovaného pořízením pro případ smrti, pokud by takto vyčleněný majetek neměl být součástí pozůstalosti.

Vedle koncepčního řešení problému polovičaté ochrany nepominutelných dědiců by mělo být diskutováno rovněž legislativní řešení problémů, které v současné době podvazují praktické využívání institutu svěřenského fondu vytvářeného pořízením pro případ smrti. Jde zejména o vztah majetku testamentárního svěřenského fondu k pozůstalosti a problém přijetí správy svěřenským správcem takto zřizovaného svěřenského fondu. Dalším aspektem, u kterého by případnou změnu mohla vzhledem k jeho podstatě přinést jen změna platné právní úpravy, je případné otevření možnosti zakládání soukromých svěřenských fondů na dobu na neurčitou, tedy zrušení zákonného časového omezení doby jejich trvání.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

- BEDNAŘÍKOVÁ, Barbora. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku. 2.*, aktualizované vydání Praha: Wolters Kluwer, 2014, 200 s.
- BEZOUŠKA, Petr. *Civilněprávní otázky testovací svobody*. Právník, 2014, č. 10, s. 816 - 829
- BORKOVEC, Aleš. JOSKOVÁ Lucie; TOMÁŠEK Petr. *Fiduciární povinnosti : (povinnosti správců cizích záležitostí)*. Praha: Leges, 2013, 253 s. ISBN 978-80-7502-493-0
- BORKOVEC, Aleš. *Fiduciární povinnosti versus platy českých soudců*. Bulletin advokacie.cz, publikováno 15. 8. 2018
- BREJLOVÁ, Kateřina. *Nové postavení věřitele v dědickém řízení a změna v odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele*. Ad Notam, 2014/1, s. 12
- CUMYN, Cantin, Madaleine. *Réflexions autour de la diversité des modes de réception ou d'adaptation du trust dans les pays de droit civil*. In: *McGill Law Journal*, 2013, s. 822
- HORÁK, Ondřej. *Univerzální sukcese a odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele*. Rekodifikace a praxe, 2014, č. 8, s. 17.
- BRIM, Luboš. *K přechodu dluhů zůstavitele na dědice*. Ad Notam 2017/4, s. 3
- FOJTŮ, Dominik. *Svěřenské fondy u soudů: co nám za poslední rok judikatura říká?* Právní prostor, 7.10.2021, s. 1
- HAVEL, Bohumil; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1 - 117*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-73-1
- HORÁK, Ondřej. *Darování pro případ smrti a ochrana dědiců (k diskusi o novelizaci občanského zákoníku)*. Právní rozhledy, 2014, č. 2, s. 783.
- HORÁK, Ondřej. *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy, 2014, č. 11, s. 385–386
- KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 326 s. ISBN 978-80-7380-054-3
- KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1990, s. 376-390, 469 s. ISBN 80-7038-134-5
- KLEIN Šimon. *Ke změnám statutu svěřenského fondu*. Ad Notam 2/2020, s. 25
- KLEIN Šimon. *Ještě jednou k tématu přechodu vlastnického práva k pozůstalosti*. Ad Notam 6/2014, s. 22
- KNAPP Viktor. *Poznámky o fideikomisární substituci*. Ad Notam 5/1995, s. 110
- KRANE Joshua A. *Beneficiary-Initiated Modification of Trusts: A Comparative Examination*. *Revue générale de droit*, 2008, 38 (1), s. 25,
- LEDERER, Vít. *Fiducie a svěřenský fond*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, 308 s. ISBN 978-80-7676-192-6
- LEDERER, Vít. *Nezávislé vlastnictví jako zvláštní paradigma v quebeckém a českém právu*. Bulletin advokacie, 12/2022, s. 30

- MIMROVÁ Tereza. *Svěřenský fond v kontextu dědického práva*. Právní rozhledy 23-24/2019, s. 840
- NOVOBILSKÝ, Vojtěch. *Svěřenské nástupnictví v řízení o pozůstalosti*. Ad Notam 6/2016, s. 9
- DRACHOVSKÝ, Ondřej. *Darování pro případ smrti – kam s ním?* Ad Notam 4/2019, s. 3,
- MUZIKÁŘ, Martin. *Darování pro případ smrti a jeho osud po smrti dárce*. Ad Notam 4/2017, s. 17
- NÝVLTOVÁ Markéta. *Opět ke svěřenskému nástupnictví*. Ad Notam 4/2017, s. 25
- Ottův slovník naučný. Devátý díl*. Praha: J. Otto, 1907. s. 171 - 176.
- Ottův slovník naučný. Dvacátý šestý díl*. Praha: J. Otto, 1907. s. 582.
- PETROV, Jan; VÝTISK, BERAN, Vladimír, a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 3352 s. ISBN 978-80-7400-747-7
- PIHERA Vlastimil. *Krocení trustů. Svěřenské fondy v hledáčku první novely občanského zákoníku*. Obchodněprávní revue 5/2016, s. 129
- PIHERA, Vlastimil; RONOVSKÁ, Kateřina. *Fundační principy a hranice jejich flexibility, K otázce možnosti dodatečných změn podmínek fungování svěřenských fondů a fundací*. Právník č. 9/2018, s. 705-722
- PIHERA Vlastimil; RONOVSKÁ, Kateřina. *K některým mýtům a omylům o svěřenských fondech*. Bulletin advokacie, 7-8/2020, s. 44
- PLAŠIL Filip. *Zkrácení práva na povinný díl. Úvaha nad § 1644 a 1517 OZ*. Ad Notam 2/2020, s. 3
- POLÁČEK, Bohumil. *Kolizní úprava svěřenství*. Ad Notam 5/2013, s. 11
- RONOVSKÁ, Kateřina. *Beneficienti fundací určených ke správě rodinného majetku*. Právní rozhledy 22/2021, s. 763
- RONOVSKÁ, Kateřina. *Mezigenerační majetkové nástupnictví – společné evropské trendy, nové možnosti a výzvy*. Ad Notam, 5/2017, s. 17–23
- RONOVSKÁ, Kateřina; PIHERA, Vlastimil. *(Ne)pominutelný dědic, Kontroverze, rizika a možnosti změn*. Právní rozhledy č. 15-16/2019, s. 520
- RONOVSKÁ, Kateřina; PIHERA, Vlastimil. *K možnosti změny zakládací listiny (včetně změn účelu) nadačního fondu*. Právní rozhledy 15-16/2018, s. 556
- RONOVSKÁ, Kateřina; PIHERA, Vlastimil. *The unbearable lightness of forced heirship: the Czech perspective*. *Trust & Trustees*. Oxford: Oxford University Press, 06/2018, s. 1363–1780
- ROUČEK František; SEDLÁČEK Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v podkarpatské Rusi*. Díl III., Praha 1936, ISBN 978-80-7596-360-4.
- SMITH, Lionel. *Intestate Succession in Québec*. In: Reid, K. G. C., de Waal, M. J., Zimmermann, R. (eds.) *Comparative Succession Law, volume II: Intestate Succession*. Oxford: Oxford University Press, 2015. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2635685>.
- SMITH, Lionel. *Re-imagining the Trust: Trusts in Civil Law*. Cambridge University Press, 2012, s. 3

SPÁČIL Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976-1474). Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2021, 1666 s., ISBN: 978-80-7400-803-0

SVEJKOVSKÝ Jaroslav. *Svěřenské fondy – statut, institut věcného práva.* Bulletin advokacie 5/2020, s. 36

SVEJKOVSKÝ, Jaroslav; MAREK, Radan. *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku.* Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 544 s. ISBN 978-80-7400-548-0

SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 408 s. ISBN 978-80-7400-266-3

ŠOVAR Jan; KRÁLÍK Aleš; BERAN, Jiří; DOLEŽALOVÁ, Daniela a kol. *Zákon o investičních společnostech a investičních fondech.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, 1669 s., 418-428 ISBN: 978-80-7478-783-6

ŠVESTKA, Jiří; Dvořák, Jan; FIALA Josef; a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III.* 1. vydání. Praha: ČR, 2014, ISBN 978-80-7478-547-4

ŠVESTKA Jiří; Dvořák, Jan; FIALA Josef; ŠEŠINA Martin; WAWERKA Karel. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 732 s., ISBN 978-80-7598-412-8

TALANDA, Adam. *Darování pro případ smrti – trojský kůň dědického práva.* Právní rozhledy, 2015, č. 13–14, s. 474

TICHÝ, Luboš. *Vlastnictví bez vlastníka v českém svěřenském fondu (skica na margo trustu v českém právu).* Bulletin advokacie 3/2020, s. 18

TICHÝ, Luboš; RONOVSKÁ, Kateřina; KOCÍ, Miloš. *Trust a srovnatelné instituty v Evropě,* Praha: Centrum právní komparistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2014, 235 s. ISBN 978-80-87488-14-0

Seznam použitých internetových zdrojů

<https://nsoud.cz/>

<https://www.mylouisianasuccession.com/louisiana/forced-heirship/>

<https://www.britannica.com/topic/trust-law>

<https://www.canlii.org>

<https://www.erudit.org>

<https://www.gesetze.li>

<https://journals.muni.cz/>

<https://law.justia.com/constitution/louisiana/Article12.html>

<https://e-justice.europa.eu/>

<https://www.lawteacher.net/free-law-essays/property-trusts/>

<https://www.legislation.gov.uk/>

<https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/>

<https://casetext.com/case/first-nat-bank-of-bloomington-v-manufacturers-trust-co-north-jersey-trust-co-third-party-defendant>

<https://www.lawteacher.net/free-law-essays/equity-law/knight-v-knight.php>

<https://definitions.uslegal.com/>

<https://ccq.lexum.com/w/ccq/en>

<https://www.gov.za/documents>

<https://www.academia.edu/>

<https://portafontium.eu/>

<https://www.nkcr.cz/casopis-ad-notam>

http://www.veltrusy.net/hrabata-chotkove/fideikomis/cs_CZ-27379.html

Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 179/1924 Sb. z. a n., o zrušení svěřenství

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon)

Seznam použité judikatury

Usnesení NS z 19. 4. 2023, sp. zn. 26 Cdo 3628/2022

Usnesení NS z 20. 12. 2022, sp. zn. 27 Cdo 1929/2022

Usnesení NS z 26. 10. 2021, sp. zn. 20 Cdo 617/2021

Usnesení Okresního soudu Praha-východ z 10. 2. 2021, sp. zn. 12 Nc 1401/2020

Usnesení NS z 15. 12. 2020, sp. zn. 27 Cdo 3033/2019

Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 z 16. 11. 2020, sp. zn. 33 Nc 1601/2020

Usnesení Městského soudu v Praze z 25. 9. 2020, sp. zn. 29 Co 286/2020

Usnesení z 16. 10. 2019, sp. zn. 26 Cdo 1657/2018

Usnesení NS z 23. 8. 2019, sp. zn. 24 Cdo 4260/2018

Usnesení NS z 27. 3. 2018, sp. zn. 29 Cdo 3225/2016

Rozsudek NS z 31. 10. 2017, sp. zn. 29 Cdo 61/2017

Usnesení NS z 30. 5. 2017, sp. zn. 29 Cdo 4921/2015

Usnesení z 15. 3. 2017, sp. zn. 26 Cdo 4567/2016

Rozsudek NS z 25. 1. 2017, sp. zn. 21 Cdo 3263/2016

Usnesení NS z 29. 7. 2013, sp. zn. Cdo 4303/2011

Usnesení NS z 30. 11. 2011, sp. zn. 29 NSČR 16/2011

Rozsudek NS z 28. 6. 2011, sp. zn. 33 Cdo 2409/2009
Rozsudek NS z 9. 2. 2011, sp. zn. 31 Cdo 316/2008
Usnesení NS ze 17. 12. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4498/2008
Usnesení NS z 30. 9. 2004, sp.zn. 20 Cdo 613/2004
Rozsudek NS z 9. 6. 2000, sp. zn. 21 Cdo 1880/99
Rozsudek Městského soudu v Praze z 31. 3. 1995, sp. zn. 33 Ca 228/94
Rakouský nejvyšší soud, rozsudek č. 58/1917, Z. Bl. 1917, č. 58
Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního (Kúria) 2541/1912
Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního (Kúria) 4813/1903
Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora, č. 2317 z 19. 3. 1872, ve sbírce Glaser-Unger pod č. 4525

Seznam ostatních zdrojů

FIRST NAT. BANK OF BLOOMINGDALE v. MANUFACTURERS TRUST CO., United States District Court, D. New Jersey (Sep 18, 1941).
cit. 2 F.R.D. 125 (D.N.J. 1941).
Knight v Knight (1840) 49 ER 58.
Bank of Nova Scotia v. Thibault, 2004 SCC 29 (CanLII), [2004] 1 SCR 758
Rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu ze dne 19. 4. 2005, sp. zn. 1 BvR 1644/00 a 1 BvR 188/03.
Rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu ze dne 19. května 2005, BVerfGE 112, 332
Důvodová zpráva návrhu nového občanského zákoníku (OZ)

Seznam používaných zkratk

ABGB	Allgemeine bürgerliche Gesetzbuch, 1812 (rakouský obecný zákoník občanský)
CCQ	The Civil Code of Québec, 1991 (quebecký občanský zákoník)
InsZ	zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
KatZ	zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon)
NS	Nejvyšší soud České republiky
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
PGR	Personen- und Gesellschaftsrecht, 1926 (lichtenštejnský zákon o osobách a společnostech)
SOZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník („starý občanský zákoník“)
ZISIF	zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech
ZZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Svěřenství v kontextu dědického práva

Abstrakt

Předmětem rigorózní práce jsou dva fiduciární instituty, které do českého soukromého práva přinesl nový občanský zákoník účinný od 1. 1. 2014 a jimiž jsou svěřenský fond a svěřenské nástupnictví. Práce obsahuje rozbor platné právní úpravy obou uvedených institutů na pozadí historického vývoje fiduciárních vztahů a porovnání zahraničních právních úprav trustu a fideikomisního nástupnictví. Institut svěřenského nástupnictví se do českého práva vrátil po padesáti letech. V případě svěřenského fondu, který v sobě směřuje prvky věcného a smluvního práva, se jedná o implementaci tradičního anglosaského právního institutu trustu do kontinentálního právního prostředí, což samo o sobě přináší řadu interpretačních a aplikačních výzev. Tyto výzvy jsou zvýrazněny pojetím zvoleným českým zákonodárcem, jež spočívá v následování quebeckého vzoru a konstituování odosobněného vlastnictví přičleněného k určitému účelu. Těžiště práce spočívá v konfrontaci právní úpravy uvedených svěřenských institutů s ustanoveními platného dědického práva zejména z pohledu potřeb plánování a kontroly mezigeneračního přechodu majetku. Zvláštní pozornost je v práci věnována institutu svěřenského fondu zřízovaného pořízením pro případ smrti, otázkám souvisejícím s právní úpravou ochrany nepominutelných dědiců a problematice přípustnosti změn svěřenského fondu v době po jeho založení. Autor obohacení českého práva o předmětné fiduciární instituty v zásadě vítá. Ve své práci však identifikuje a hledá odpovědi na otevřené otázky, které tuto problematiku provází a se kterými se mimo jiné setkává ve své advokátní praxi. V závěru práce se autor zamýšlí nad tím, které z dosud nevyjasněných záležitostí komplikujících současnou právní praxi a snižujících využívání předmětných fiduciárních nástrojů lze ponechat jejich přirozenému vývoji a vyjasnění budoucí judikaturou a které problémy spíše volají po legislativním řešení.

Klíčová slova:

Svěřenství

Povinný díl

Obmyšlený

Trust in the context of inheritance law

Abstract

The subject matter of this doctoral viva voce dissertation are two fiduciary institutes brought into Czech private law by the new Civil Code effective from January 1, 2014 – i.e. the Trust Fund and the Trust Succession (Fideicommissary Substitution). The dissertation contains an analysis of the legislation in force applicable to both institutes concerned against the background of the historical development of fiduciary relations and a comparison of foreign legislations applicable to trust and fideicommissary substitution. The institute of Trust Succession has returned to Czech law after fifty years. In the case of a trust fund, which mixes elements of property and contractual law, it is the implementation of the traditional Anglo-Saxon legal institute into the Continental legal environment, which in itself brings a number of hermeneutical and application challenges. These challenges are highlighted by the concept chosen by the Czech legislator, which consists in following the Quebec model and constituting a depersonalized property allocated for a certain purpose. The focus of the dissertation is to confront the legislation governing the aforesaid fiduciary institutes with the provisions of the applicable inheritance law, in particular from the point of view of the planning and control needs of the intergenerational transfer of property. Special attention is paid to the institute of the Trust Fund established by the disposition of property in case of death, to issues associated with legislation on the protection of statutory heirs and to issues relating to the admissibility of changes to the Trust Fund after the establishment thereof. The author generally welcomes the enrichment of Czech law with the fiduciary institutes in question. In his dissertation, however, he identifies and seeks answers to the open questions surrounding this issue, which he also encounters in his practice as a lawyer. In the final part of his dissertation, the author considers which of the outstanding issues complicating current legal practice and reducing the use of the fiduciary instruments in question can be left to their natural development and clarification by future case law, and which problems rather call for a legislative solution.

Key terms:

Trust

Forced heirship

Beneficiary